T.C.

İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

BAĞIMSIZLIK SONRASI DÖNEMDE BALTIK ÜLKELERİNİN AVRUPA BİRLİĞİ İLE BÜTÜNLEŞME SÜRECİ: LİTVANYA ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

SUHEYLA YILMAZ

İZMİR- 2019

T.C.

İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

BAĞIMSIZLIK SONRASI DÖNEMDE BALTIK ÜLKELERİNİN AVRUPA BİRLİĞİ İLE BÜTÜNLEŞME SÜRECİ: LİTVANYA ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

SUHEYLA YILMAZ

DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUDAĞ

İZMİR- 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Bağımsızlık Sonrası Dönemde Baltık Ülkelerinin Avrupa Birliği İle Bütünleşme Süreci: Litvanya Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

29/05/2019

Suheyla YILMAZ

İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ TS EN ISO 9001:2015	T.C. İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü	K - Q TSE-ISO-EN 9000
	TEZ SINAVI TUTANAK FORMU	Dok. No: FR/604/21 İlk Yayın Tar.: 03.10.2017 Rev. No/Tar.: 00/.. Sayfa 1 / 1

GÖNDEREN : Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans Programı öğrencisi Suheyla YILMAZ ile ilgili Tez Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih:
Sayı :

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Başkanı
İmza

SINAV TUTANAĞI

Tez Sınav Jürimiz tarafından incelenen ***"Bağımsızlık Sonrası Dönemde Baltık Ülkelerinin Avrupa Birliği ile Bütünleşme Süreci: Litvanya Örneği"*** başlıklı tezli yüksek lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 14.05.2019 tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi Tez Sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında OYBİRLİĞİ/~~ÇOKLUĞU~~ ile aşağıdaki karar verilmiştir.

☑ KABUL

Kabul Edilen Tezli Yüksek Lisans tezi:

i) Bilime yenilik getirmiştir ☐
ii)Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir ☐
iii)Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır ☒
iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisansta geçerlidir) ☐

☐ RED

☐ DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet Bülent ULUDAĞ	
Üye	Doç. Dr. Sedef EYLEMER	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Haktan BİRSEL	
Üye		
Üye		

Eki : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

BAĞIMSIZLIK SONRASI DÖNEMDE BALTIK ÜLKELERİNİN AVRUPA BİRLİĞİ İLE BÜTÜNLEŞME SÜRECİ: LİTVANYA ÖRNEĞİ

Suheyla YILMAZ

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Avrupa tarihi boyunca uzun ve yıpratıcı savaşlara maruz kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Belçika, Federal Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda Avrupa'da kalıcı barışı temin etmek için 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu (AKÇT) kurmuştur. Daha sonra 1957 yılında Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmuştur. 1965 yılında Birleşme Antlaşması'yla bu topluluklar Avrupa Toplulukları adını almıştır. 1992 yılında Avrupa Topluluklarının kurucu antlaşmalarında değişiklik yapılmasını amaçlayan Avrupa Birliği Antlaşması (Maastricht Antlaşması) ile Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği (AB) olarak anılmaya başlanmıştır. Başlangıçta ekonomik amaçlarla kurulan Birlik yapılan antlaşmalarla hem ekonomik hem de siyasi amaçları barındıran Avrupa Birliği haline gelmiştir. Birlik hem dikey hem de yatay genişlemeleriyle etki alanını genişletmiştir.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin (SSCB) 1991 yılında parçalanmasıyla uluslararası arenaya yeni aktörler çıkmıştır. SSCB'nin parçalanmasının ardından Rusya Federasyonu (RF), Birleşmiş Milletler (BM) güvenlik konseyinde SSCB'nin yerini temsil etmeye başlamıştır. SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlıklarını ilan eden Baltık Ülkeleri Rusya Federasyonu'nun müdahalelerine maruz kalmamak için batıya yönelme politikasına sarılmış ve AB üyeliği için başvuruda bulunmuşlardır. AB için jeopolitik konumları göz önüne alındığında Baltık ülkelerinin üyelik talepleri olumlu karşılanmıştır. Merkezi ve Doğu

Avrupa Ülkelerinin (MDAÜ) üye olduğu 2004 genişleme dalgası ile Baltık ülkeleri de AB genişleme sürecine dahil edilmiştir.

Bu tez çalışmasında Baltık ülkelerinden biri olan Litvanya'nın AB üyelik süreci ve bu süreçte elde ettiği kazanımlar ele alınmıştır. Bu çalışmada elde edilen veriler sonucunda AB'nin Baltık ülkelerini genişleme sürecine dâhil etmesiyle etki alanını genişlettiği, Baltık bölgesinin AB ve Rusya açısından öneminin arttığı ve Litvanya'nın hem üyelik sürecinde hemde üyelikten sonra elde ettiği kazanımlarla ülke refahının arttığı görülmüştür.

Literatür taraması, incelemesi, yorumlanması ve "ülke analizi" (country profile) yöntemiyle hazırlanan bu çalışmayla, AB'nin 2004 genişleme sürecine dahil edilen Baltık ülkelerinin Litvanya örneği üzerinden yaşadığı süreç analiz edilerek diğer çalışmalara katkı sağlanması hedeflenmiştir. Kaynak konusunda Litvanya'nın, Türkiye'nin ve AB'nin resmi kurumlarının dokümanları, yayınlanmış makale ve kitaplardan yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Genişleme, Bütünleşme, Baltık Ülkeleri, Litvanya.

ABSTRACT

Master Thesis

INTEGRATION PROCESS OF BALTIC COUNTRIES IN THE POST - INDEPENDENCE PERIOD: THE CASE OF LITHUANIA

Suheyla YILMAZ

İzmir Kâtip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department Of International Relations

Throughout its history, Europe has been subjected to long and devastating wars. After the Second World War, Belgium, Federal Germany, Luxembourg, France, Italy and the Netherlands established the European Coal and Steel Community (ECSC) in 1951 to ensure lasting peace in Europe. The European Economic Community (EEC) and the European Atomic Energy Community (EURATOM) were established in 1957 under the Treaty of Rome. In 1965, the Fusion Treaty, these communities were called European Communities. In 1992, the European Union (the Maastricht Treaty) and the European Community (EU), which aims to amend the founding treaties of the European Communities, have started to be called the European Union (EU). The union, which was initially established for economic purposes, has become a European Union with both economic and political goals. The Union has expanded its scope with both vertical and horizontal expansions.

With the collapse of the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) in 1991, new actors emerged in the international arena. Following the disintegration of the USSR, the Russian Federation (RF) began to represent the position of the USSR at the UN Security Council. The Baltic States, which declared their independence by the disintegration of the USSR, embraced a policy of western orientation in order not to undergo the interventions of the Russian Federation and applied for EU membership. In view of its geopolitical position for the EU, the demands of the Baltic countries were welcomed. With the 2004 enlargement wave of the Central and Eastern European Countries (MDAU), the Baltic countries were included in the EU enlargement process.

In this thesis, one of the Baltic states, Lithuania's EU membership process and its achievements in this process were discussed. As a result of the data obtained in this study, it has been observed that the EU has expanded its sphere of influence with the inclusion of the Baltic countries in the enlargement process, increasing the importance of the Baltic region for the EU and Russia, and increasing the welfare of the country with the gains that Lithuania has gained both during and after the accession process.

This study, which was prepared by literature review, review, and country profile method, aims to contribute to the other studies by analyzing the process of the EU countries which were included in the 2004 enlargement process through the Lithuanian case. Lithuania about the source, Turkey's and the EU's official documents of the institutions has benefited from published articles and books.

Key Words: European Union, Enlargement, Integration, Baltic States, Lithuania.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ II

ÖZET IV

ABSTRACT VI

İÇİNDEKİLER VIII

TABLOLAR LİSTESİ X

HARİTALAR LİSTESİ XI

EKLER LİSTESİ XII

KISALTMALAR XIII

ÖNSÖZ XV

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BALTIK ÜLKELERİ

1.1. BALTIKLARIN GENEL GÖRÜNÜMÜ 5
1.2. 1918 ÖNCESİ BALTIKLARDA ÇARLIK RUSYA'NIN EGEMENLİĞİ 7
1.3. 1918 VE SONRASI BALTIKLARDA SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN EGEMENLİĞİ 9
1.4. SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN ARDILI RUSYA FEDERASYONU'NUN BALTIKLARA YAKLAŞIMI 13

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. KURUCU ANTLAŞMALAR VE DERİNLEŞME EKSENİNDE AVRUPA BİRLİĞİ 19
2.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GENİŞLEME POLİTİKASI 22
2.2.1. Avrupa Birliği Genişleme Sürecinde Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri 25
2.2.2. Baltık Ülkelerinin Avrupa Birliği'ne Katılım Süreci 31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTVANYA VE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

3.1. LİTVANYA'NIN KISA TARİHİ 35
3.2. LİTVANYA'NIN AVRUPA BİRLİĞİ'NE ENTEGRASYONU 43
3.2.1. Avrupa Birliği Katılım Süreci ve Karşılaşılan Zorluklar 45
3.2.1.1. Rusya Federasyonu'nun Entegrasyona Bakış Açısı 48
3.2.1.2. İgnalina Nükleer Santrali (INR) 51
3.2.1.3. Azınlıklar Konusu 52
3.2.1.4. Kaliningrad Düzenlemesi 56
3.2.2. Avrupa Birliği ile Bütünleşmenin Getirdiği Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Kazanımlar 58

SONUÇ 65

KAYNAKÇA 72

EKLER 87

ÖZGEÇMİŞ 99

TABLOLAR LİSTESİ

TABLO 1: DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR 61

TABLO 2: LİTVANYA'DA ENFLASYON 61

TABLO 3: LİTVANYA'DA İŞSİZLİK 62

TABLO 4: YILLIK GSYİH BÜYÜMESİ 62

TABLO 5: LİTVANYA'DA AB'YE BAKIŞ AÇISI 63

HARİTALAR LİSTESİ

HARİTA 1: BALTIK BÖLGESİ HARİTASI 88
HARİTA 2: 1200'LÜ YILLARDA AVRUPA 88
HARİTA 3: 1400'LÜ YILLARDA AVRUPA 89
HARİTA 4: 1648'DE AVRUPA 89
HARİTA 5: RUS ÇARLIĞI 90
HARİTA 6: 1789 YILINDA AVRUPA 90
HARİTA 7: 1837 YILINDA AVRUPA 91
HARİTA 8: 1914 YILINDA AVRUPA 91
HARİTA 9: 1919 YILI VERSAY ANLAŞMASI 92
HARİTA 10: 1939 YILI DOĞU AVRUPA 93
HARİTA 11: 1945-1990 SSCB HARİTASI 94
HARİTA 12: AVRUPA BİRLİĞİ GENİŞLEMESİ 94
HARİTA 13: NATO GENİŞLEME HARİTASI 95
HARİTA 14: RUS ETNİK AZINLIKLAR 95

EKLER

EK 1: GİZLİ EK PROTOKOLÜ İLE ALMAN-SOVYET SALDIRMAZLIK PAKTI 96

EK 2: LİTVANYA'NIN AVRUPA İLE BÜTÜNLEŞME SÜRECİNİN AŞAMALARI 98

KISALTMALAR

AB- Avrupa Birliği

ABD- Amerika Birleşik Devletleri

AET- Avrupa Ekonomik Topluluğu

AKÇT- Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

APS- Avrupa Para Sistemi

AT- Avrupa Topluluğu

BDT- Bağımsızlık Devletler Topluluğu

BM- Birleşmiş Milletler

EIB- Avrupa Yatırım Bankası

EPB- Ekonomik ve Parasal Birlik

EBRD- Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası

EEA- Avrupa Ekonomik Alanı

EFTA- Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi

EURATOM- Avrupa Enerji Topluluğu

INR-İgnalina Nükleer Santrali

GKRY- Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

GRECO- Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu

GSMH- Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH- Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

MDAÜ- Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri

NATO- Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

OECD- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organization For Economic Cooperation and Development)

PHARE- Polonya ve Macaristan Ekonomik Yurdu Yapılanma Yardımı (Poland Hungary Aid For Economic Reconstruction)

RF- Rusya Federasyonu

SSCB- Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TACİS- Bağımsız Devletler Topluluğu'na teknik destek (Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States)

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının konusunu belirlememde ve çalışmalarım esnasında, her türlü yönlendirme ve desteğini benden esirgemeyen, deneyimleriyle bana yol gösteren saygı değer hocam Prof. Dr. Bülent Uludağ'a,

Tüm hayatımda olduğu gibi bu tezin oluşmasında da bana her türlü desteği gösteren sevgili eşim Zafer Yılmaz'a, maddi ve manevi açıdan desteklerini esirgemeyen annem Süreyya Yılmaz'a ve canım babam Mehmet Lütfi Yılmaz'a en içten saygı ve şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

SUHEYLA YILMAZ

2019, İZMİR

GİRİŞ

Sosyal, siyasi ve ekonomik tahribatlara neden olan savaşlar yüzyıllarca Avrupa'yı yıpratmıştır. Avrupa devletleri yıpratıcı savaşların son bulması için birlik kurarak savaşları önlemeye çalışmıştır. Yüzyıllar önce başlamış olan Avrupa'da birlik ve bütünleşme hareketleri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Avrupa'da kalıcı barışın tesis edilmesi için hız kazanmıştır. Avrupa'da barış'ın kalıcı hale getirilmesi için hazırlanan ilk kapsamlı belge 1950 yılında Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman'ın hazırladığı "Schuman Deklarasyonu"dur. Deklarasyon'dan bir yıl sonra Belçika, Federal Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda'dan oluşan 6 ülke Paris Antlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kurmuştur. Akabinde AKÇT'yi kuran 6 üye devlet tarafından 1957 yılında Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmuştur (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2013). AET'nin amacı ortak pazar ve gümrük birliğini sağlamak iken EURATOM'un amacı üye ülkeler arasında nükleer enerjinin barışçıl yollardan kullanımını ve geliştirilmesini sağlamaktır. 1965 yılında imzalanan "Birleşme Antlaşması" ile üç topluluk (AKÇT, AET ve EURATOM) tek bir tek çatı altında biraraya getirilmiş ve bu tarihten itibaren bu üç topluluk Avrupa Toplulukları (AT) adıyla anılmaya başlamıştır (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2013). 1992 yılında imzlanan Avrupa Birliği Antlaşması olarak da bilinen Maastricht Antlaşması ile toplulukların ilk olarak parasal birliği tamamlamaları, üye ülkelerin vatandaşlarının tek bir vatandaşlık altında biraya getirilmesi(Avrupa vatandaşlığı) kararı alınmıştır. Daha sonra ortak dış ve güvenlik ile adalet ve içişlerinde işbirliğinin geliştirilmesi konusunda karar alınmıştır (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2013). Söz konusu antlaşmadan itibaren Avrupa Topluluğu adının yerini Avrupa Birliği (AB) adı almıştır. AB'nin amacı 'Tek Pazar' düşüncesiyle ilk olarak ekonomik birliği daha sonra da siyasi birliği ve en sonunda tek devlet olarak bütünleşmeyi sağlamaktır.

Etki alanını genişletmek isteyen AB en etkili dış politika aracı olarak genişleme stratejisini kullanmıştır. İlk genişleme Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda'yı kapsamıştır. İkinci genişlemede Yunanistan, üçüncü genişlemede İspanya ve Portekiz, dördüncü genişlemede Avusturya, Finlandiya ve İsveç birliğe üye olmuştur. En büyük genişleme olan beşinci genişleme ile Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Letonya, Litvanya, Estonya, Malta, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Romanya, Bulgaristan ve son genişleme ile Hırvatistan birliğe üye olmuştur (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2017). Böylece 1950-2013 yılları arasında AB yeni üyeleriyle birlikte hem jeopolitik, hem ekonomik hem de siyasi olarak uluslararası arenadaki yerini güçlendirmiştir. Başlangıçta altı üyeli olarak kurulan AB üye sayısını yirmi sekize çıkarmış olup uluslararası sistemdeki etkinliğini artırmıştır. Beşinci genişleme dalgasıyla AB doğuda ki en uç sınırlarına ulaşmıştır.

Aralarında tarihi ve coğrafi yakınlık bulunan Baltık ülkeleri olarak anılan Estonya, Letonya ve Litvanya tarihleri boyunca çeşitli baskılara maruz kalmış olmalarına rağmen kendilerine özgü bir kültürel mirası gelecek nesillere aktarmayı başarmıştır. Bu ülkelerin kültürü maruz kaldıkları Alman, Polonya ve Rus etkisi ile şekillenmiştir. 18. yüzyılda Çarlık Rusya'sının baskısına maruz kalan bu ülkeler Birinci Dünya Savaşı sonrası bağımsızlık mücadelesi vermiştir. 1918 yılından sonra ortaya çıkan üç bağımsız cumhuriyet 1940 yılında Sovyet Rusya tarafından ilhak edilmiştir. Soğuk savaşın son bulmasıyla bu ülkeler yine beraber bağımsızlıklarını kazanmıştır. Baltık ülkeleri 1989 yılından sonra bağımsızlıklarını yeniden kurmalarıyla Batılı devletlerin dikkatini çekmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecini başlatan üç Baltık ülkesi beşinci genişleme dalgası içinde yer alarak AB'ye üye olmuştur. Baltık ülkelerinin SSCB'den miras kalan siyasi ve sosyal kültürü, ekonomik bağımlılıkları AB'ye üyelik süreçlerini etkilemiştir. Sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik yapıları AB üyelerinden farklı olan Baltık ülkeleri AB üyelik sürecini iyi değerlendirerek AB standartlarını yakalamıştır.

Bu tez çalışmasında Baltık ülkelerinin AB ile bütünleşme sürecinde Litvanya örneği üzerinden yapılan reformlar ve bu süreçten kazanımlar ele alınacaktır. Bu doğrultuda çalışma 3 bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde geçmişten günümüze Baltık ülkelerinin tarihsel süreçte değişimi ele alınmıştır. Bu

bölümde ilk olarak Baltıklarla ilgili genel bir görünüm çizilmiştir. Tarihi boyunca çeşitli devletlerin istilasına maruz kalmış Baltık ülkeleri, kalıcı hâkimiyetlerini SSCB'nin parçalanmasıyla bağımsızlıklarını ilan ettikleri 90'lı yıllarda sağlamıştır. Küçük devletler olan Baltık ülkeleri bağımsızlıklarını korumak için ulus üstü örgütlenmeleri çözüm yolu olarak görmüştür. Bu kapsamda Baltık ülkeleri dış tehditlere karşı AB'ye ve NATO'ya üyelik başvurusu yapmıştır. Batı ile bütünleşme Baltık ülkelerinin dış politikasının en önemli hedeflerinden biri olmuştur. Konunun detaylıca incelenmesi için 1918 öncesi Baltıklarda Çarlık Rusya'nın egemenliği, 1918 ve sonrası Baltıklarda Sovyetler Birliği'nin egemenliği ve son olarak Sovyetler Birliği'nin ardılı Rusya Federasyonu'nun Baltıklara yaklaşımı irdelenmiştir.

İkinci bölümde tarihsel süreç içerisinde "kurucu antlaşmalar ve derinleşme ekseninde Avrupa Birliği" ve "Avrupa Birliği genişleme dalgaları" olmak üzere iki başlıkta Avrupa Birliği kısaca anlatılmıştır. 1990'larda Sovyet Birliği'nin dağılmasıyla Doğu Bloku yıkılmış ve Soğuk Savaş sona ermiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması Avrupa'da ciddi değişiklikler meydana getirmiştir. Avrupa sınırları Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin SSCB'den ayrılmasıyla doğuya doğru genişlemiştir. Sınır değişiklikleri AB açısından olası problemler doğurabileceği için AB Doğu Bloku'ndan ayrılan ülkelere yardımcı olma eğilimine girmiştir. 2004 AB genişlemesi ile Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri üyelik sürecine dahil edilmiştir. Aynı zamanda bu genişleme dalgasında Baltık ülkeleri de yer almıştır. AB müzakereleri ilk olarak 1998 yılında Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Estonya ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimiyle, daha sonra 2000 yılında Bulgaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Romanya ve Slovakya ile başlamıştır. Bulgaristan ve Romanya dışında kalan 10 ülke 1 Mayıs 2004'te AB'ye katılmıştır. 1 Ocak 2007'de de Bulgaristan ve Romanya AB'ye üye olmuştur (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2017). Genişleyen sınırlar AB'ye hem ekonomik hem de siyasi olarak güç katmaktadır. AB'nin en etkili dış politikalarından biri hala Genişleme politikasıdır. AB bu politika ile gücüne güç katmaya devam etmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde AB'nin son genişleme dalgası ile Birliğe üye olan coğrafi açıdan son derece elverişli ve Orta Avrupa'nın kalbinde yer alan Litvanya'nın kısaca tarihinden bahsedildikten sonra Litvanya'nın AB ile bütünleşme

süreci incelenmiştir. Litvanya'nın bütünleşme sürecinde karşılaştığı başlıca sorunlar ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak Rusya Federasyonu'nun Litvanya'nın AB üyeliğine bakışı değerlendirilmiştir. Rusya Litvanya'nın AB üyeliğini tehtit olarak algılamıştır. Litvanya'nın AB üyelik sürecinde yaşadığı diğer sorunlar İgnalina Nükleer Santrali (INR), azınlıklar konusu ve Kaliningrad düzenlemesidir. AB tarafından Litvanya'nın enerji ihtiyacının büyük kısmını karşılayan İgnalina Nükleer Santralinin kapatılmasının istenmesi vatandaşlar tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Enerji ithalatına olan bağımlılık göz önüne alındığında Litvanya hükümeti için de santralin kapatılması isteği sorun teşkil etmiştir. Stratejik önemi haiz olan Kaliningrad bölgesi Rusya yönetimindedir. Litvanya'nın Birliğe dahil olmasıyla Rusya ile kara bağlantısı kopan Kaliningrad AB Litvanya Rusya üçgeninde ciddi bir sorun teşkil etmiştir. Yine üyelikle birlikte Baltıklarda ki Rus azınlıklar sorunu Rusya tarafından Rusya'nın Baltık politikasında bir silah olarak kullanılmaya çalışılmıştır. 90'larda başlayan Litvanya'nın AB üyelik süreci 1 Mayıs 2004'te Birliğe üyelikle son bulmuştur.

Çalışmada son olarak üyelik sürecinin ve üyeliğin Litvanya'ya getirdiği kazanımlardan bahsedilmiştir. AB üyeliği Litvanya'ya siyasi, sosyal ve ekonomik kazanımlar sağlamıştır. Avrupa Birliği üyelik sürecinde ki gelişmeleri iyi değerlendiren Litvanya Avrupa standartlarına erişmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BALTIK ÜLKELERİ

1.1. BALTIKLARIN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Baltık denizine kıyısı olan Estonya, Letonya ve Litvanya Baltık ülkeleri olarak adlandırılmaktadır (Bakınız Harita 1). Estonya'da "Ural Dil Ailesi'nin Fin-Ugor dillerine mensup Estonca" kullanılırken, Letonya ve Litvanya'da "Hint-Avrupa Dil Ailesi'nin Baltık dil grubuna ait Letonca ve Litvanca" kullanılmaktadır (Şişman, 2017). Estonya ve Letonya Alman kültüründen ve Protestanlıktan etkilenmişken, Litvanya Polonya kültüründen ve Katolikliğinden etkilenmiştir (Communistcrimes.org, 2018). Üç ülkede Hristiyan olmakla birlikte Estonya ve Letonya Lütercilik, Litvanya'da ise Katolik öne çıkan mezheplerdir (Şişman, 2017). Aslında Baltık ülkeleri etnik köken, kullanılan dil ve mezhep konusunda farklılıklar arz etselerde aynı coğrafyayı paylaştıkları için birbirine benzer yanlarıda oldukça çoktur. Bu üç ülkenin birlikte anılmasının ana sebebi ortak tarihsel geçmişleridir. Baltık ülkeleri hemen hemen aynı düşmanla savaşmış ve beraber hayatta kalma mücadelesi vermiştir. Baltık ülkelerinin tarihi genel olarak Rusya ve Baltık Denizi'nin jeopolitik ve jeostratejik etkisiyle şekillenmiştir. Baltık Denizi'ne kıyısı olan bu ülkeler Kuzey Avrupa ile Rus coğrafyası arasında, başka bir deyişle doğu ve batı arasında doğal bir bağlantı olma özelliğine sahiptir. Bu özellikten dolayı bu ülkeler Rus ticaretinde her zaman önemli bir role sahip olmuştur. Buna kanıt olarak Sovyet dış ticaretinin üçte birinin Baltık Denizi'nden yapıldığı gösterilebilir (Lorat, 1991:26). Baltık denizi başta Rusya olmak üzere birçok ülke için stratejik ve ekonomik öneme sahiptir.

Sınırlarının yanında üç büyük imparatorluğun (İskandinav, Alman, Rus) bulunması jeopolitik konumlarından dolayı Baltık ülkelerini her zaman işgale açık bir pozisyona sokmuştur. Jeopolitik öneminden dolayı Baltık ülkeleri komşuları tarafından sık sık saldırıya uğramıştır. Baltık ülkelerinin tarihine dair en eski bilgiler

Alman misyonerlerin 12. yüzyılda bu topraklara gelmesiyle bilinebilir hale gelmiştir (Bakınız Harita 2). Baltık ülkelerinin daha önceki dönemlere ait tarihi hakkında ulaşılan bilgiler çok azdır (Nüve Forum, 2014). Kısacası bölgeye ait ilk bilgiler Hıristiyanlığın bu topraklara girdiği 12. yüzyıla dayanmaktadır. Hıristiyanlık ilk olarak Litvanya'da daha sonra Estonya ve Letonya'da yayılmaya başlamıştır (Lorat,1991:38-41). Ancak Baltıklar Hıristiyanlık Avrupa'da bütünüyle kabul edildiği tarihlerde bile çok tanrıya inan son bölgedir. Bu yüzden Baltıklarla ilgili bilgilere diğer Avrupa ülkelerine göre daha geç ulaşılmıştır.

Baltık ülkelerinin geçmişleri birbirlerine benzemektedir. İlk olarak Baltık ülkeleri Prusya, Danimarka ve İsveç tarafından sürekli rahatsız edilmiştir. Daha sonra Polonya, Almanya ve Rusya Baltık ülkelerini farklı zamanlarda egemenliğine almış olup, Baltık ülkeleri 1920-1939 arası yıllar dışında bağımsızlıklarını kazanamamıştır (Akçadağ, 2010). Genel olarak Baltık ülkelerinin tarihi dış güçler tarafından şekillenmiştir. Baltık bölgesinin doğal kaynaklar bakımından yoksun olması, Baltık ülkelerini enerji gereksinimlerini tedarik etmeleri açısından onları dışa bağımlı kılmıştır. Bu kapsamda Rusya, Baltık ülkeleri için ayrı bir önem kazanmıştır. Baltık ülkelerinin tarihsel geçmişini şekillendiren ana unsur Rus egemenliğidir. Rus hâkimiyeti boyunca Baltıklar Rusya'nın Avrupa'sı olarak adlandırılmıştır. Baltık ülkeleri hem jeopolitik yakınlık hem de enerji bağımlılığından dolayı Rusya ile ilişkilerini sürdürmek zorunda kalmıştır. Baltık ülkelerinin tarihinin şekillenmesi üzerinde en büyük etki Ruslara ait olmakla birlikte Alman ve Polonya'nın da etkisi vardır. Baltık ülkelerinde yaşlı nüfusun çoğu ülkelerinin farklı zamanlarda Rus, Alman ve Polonya devletlerinin hâkimiyetine girmesinden dolayı kendi ana dillerinin yanında Rusça, Almanca ve Lehce bilmektedir.

Bu bölümde Baltık ülkelerinin tarihsel olarak gelişimi ele alınmıştır. Bu bölümün amacı, farklı müdahalelere maruz kalan Baltık ülkelerinin paylaştığı ortak kaderin devletleşmelerindeki etkisini göstermektir. Bu ülkelerin ortak kaderinde Rusya'nın etkisi büyüktür. 18. yüzyılda Çarlık Rusya'sı, Birinci Dünya Savaşı sonrası Sosvyetler Birliği Baltık ülkelerinin tarihinde yaptıkları işgallarle ciddi yaralar açmıştır (Bulut, 2017:2). İlk olarak 1918 öncesi Baltıkların durumu akabinde 1918 ve sonrası Baltıklarda Sovyetler Birliği'nin egemenliği ve son olarak da Sovyetler

Birliği'nin ardılı Rusya Federasyonu'nun Baltıklara yaklaşımı ele alınaktır. 1941-1945 arası Nazi işgali ve 1945'ten itibaren SSCB dönemi ise üçüncü bölümde Litvanya özelinde detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

1.2. 1918 ÖNCESİ BALTIKLARDA ÇARLIK RUSYA'NIN EGEMENLİĞİ

Rusya geniş coğrafyası ile dünyanın en büyük yüzölçümüne sahip kara devletidir. Rusya'nın doğu sınırı Pasifik Okyanusuyla, kuzey sınırı Kuzey Kutup Deniziyle sınırlanmıştır. Rusya'nın batı sınırını Baltık ülkeleri (Estonya, Letonya, Litvanya), Beyaz Rusya, Ukrayna, Moldavya; güney sınırını ise Kazakistan, Moğolistan, Çin, Gürcistan, Azerbeycan, Hazar Denizi, Kuzey Kore oluşturmaktadır (Eliçalışkan, 2007). Rusya'nın Batı sınırlarının bir kısmını oluşturan Baltık ülkeleri ile sınır uzunlukları şöyledir: "Estonya 290 km, Letonya 292 km ve Litvanya (Kaliningrad Oblast) 227 km" (Benli, 2011:4). Baltık ülkeleri ve Rusya arasında olan 809 kilometrelik sınır ülkeler arasındaki etkileşimi her zaman canlı tutmuştur.

Rusya'nın köklü geçmişi 4. yüzyılda Slav kabilelerinin Rus topraklarına yerleşmesiyle başlamıştır. 5. yüzyıldan sonra ilk Rus devleti İskandinavyalılarca kurulmuştur. Rus coğrafyası 13. yüzyılda Moğol istilalarına maruz kalmış ve uzun süre kendine gelememiştir. Daha sonra Moskova prenslikleri ve büyük dükleri idaresinde 1480 yılında Altınordu Devleti'nin hâkimiyetinden kurtulan Rus Knezlikleri'nin birleşmesiyle Çarlık Rusya dönemi başlamıştır. 15. yüzyıla doğru III. İvan, 16. yüzyılda torunu IV. (Korkunç) İvan sınırları genişleterek Rus Çarlığını bölgesel kara gücü konumuna yükseltmiştir. IV. İvan 1547 yılında ilk çar ilan edilmiştir (Mikail, 2007:24). Çar İvan Baltık Denizi'ne doğru genişleme politikasını uygulamaya koymuş ve 1556 yılında Litvanya topraklarına girmiştir (Mikail, 2007:25).

16. yüzyılda Çarlığın başına Büyük Petro gelmiştir. Petro'yla Çarlık Rusya'nın ana stratejisi sıcak denizlere inme olmuştur. Bu kapsamda politiklar izleyen Petro sınırlarını genişletmiştir. IV. (Korkunç) İvan zamanında bölgesel kara gücü olan Rusya Büyük Petro ile küresel kara gücü konumuna yükselmiştir (Bakınız Harita 5). Küresel kara gücü olan Çarlık Rusya'nın hedefinde deniz gücünü olarak yükselmek ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda Çarlık Rusya'nın deniz stratejisi Baltık bölgesi ve Karadeniz üzerine odaklanmıştır. Baltık, Doğu Avrupa ve Karadeniz bölgeleri 16.

yüzyıldan itibaren Çarlık Rusya'nın ana politika konusu olmuştur (Mammadov, 2014:10). Çar Petro'ya kadar Rus coğrafyası kara hâkimiyeti temelli politikalarla şekillenmiştir. Küresel kara gücüne deniz gücüde eklenince Moskova prensliği bir imparatorluğa dönüşmüştür. Çar Petro'nun ilk politikası ordu ve donanmayı yenilemek olmuştur. Güçlü ordusu ve donanması sayesinde Karadeniz'e ve Baltıklara çıkış elde etmiştir. Karadenizde Osmanlı Devleti'nin gücünden çekinen Petro, deniz stratejisinde Baltık Denizi'ni hedef olarak belirlemiştir. Bu stratejisinin sonucunda İsveç'le ünlü Büyük Kuzey Savaşı başlamıştır (1700-1721). Çarlık Petro döneminde Kuzeyde İsveç üzerinde zaferler kazanmıştır (Mammadov, 2014:18). Kuzey Savaşın'da Çarlık İsveç Devleti'ni yenmiş ve Baltık Denizi'ne çıkma fırsatı bulmuştur. Böylece Petro Rusya'nın kuzeybatı kıyılarını güvence altına alıp Avrupa'ya en kısa yoldan ulaşarak, Avrupa ülkeleriyle daha kapsamlı ilişkiler kuarabileceğini düşünmüştür (Yüksel, 2011:172). Rus Çarlığı ve İsveç krallığı arasında 1709 Poltava çarpışması olmuş ve Çarlık Rusya 'nın savaşı kazanarak Baltıklara yerleşmeye başlamıştır. Rusya ve İsveç arasındaki savaş 30 Ağustos 1721'de imzalanan Nişdat Barışı'yla son bulmuş ve Çarlık Baltık kıyılarına çıkmıştır (Yüksel, 2011:187). Çar I. Petro Nişdat Barışı'yla Letonya ve Estonya'yı İsveç'ten alarak, Rus gücünü Baltıklara tam anlamıyla yerleştirdi. Rusya Baltık Denizi'ne çıkma hedefini 18. yüzyılın başlarında gerçekleştirmiştir (Armaoğlu, 2010a:32). Çarlık 18. yüzyılda Karadeniz'e çıkamasa da Baltık denizinde büyük avantajlar elde etmiştir.

Çariçe Katerina (1762-1796) imparatorluğun gücünü artırarak Kırım'ı ele geçirmiş ve bu sayede Karadeniz'e girmiş, akabinde Polonya'nın bölünmesinden sonra Litvanya ve Belarus'u işgal ederek coğrafyasını genişletmiştir (Armaoğlu, 2010a:32). Katerina döneminde Karadeniz'in kuzey kıyıları Osmanlı Devleti'yle yapılan savaşlarda Çarlık Rusya'nın kazanmasıyla Osmanlı Devleti'nden Çarlık Rusya'ya geçmiştir. Rusya'nın Karadeniz ve Baltık Denizi politikası Avrupa'nın jeopolitik amaçlarına ciddi darbe indirmiştir. Baltık Denizi ve Karadeniz Çarlık Rusya tarafından "Rus gölüne" dönüştürülmüştür (Bakınız Harita 6) (Armaoğlu, 2010a:32).

1800'lerin ortalarında Rus Çarlığı Baltık Denizi'nin doğu kısmını tamamen ele geçirmiştir (Bakınız Harita 7). 1853'te başlayan 3 yıl süren Kırım Savaşı'nda "neredeyse tüm Avrupa" Rusya'nın karşısında biraraya gelmiştir. Rusya'nın bu

tutuma cevabı yayılmacı politikalarını artırmak olmuştur. Rusya yayılmacı politikalarını gerçekleştirmek için coğrafyasını yayılmaya uygun olarak şekillendirmiş ve şehirleri askerî açıdan gerekli gördüğü yerlere kurmuştur. Örneğin St. Petersburg 18. yüzyılda İsveç'le yapılan savaşta Baltık bölgesinde etkin olabilmek için bir deniz üssü olarak kurulmuştur (Yıldırım, 2013:67).

Jeopolitik önemleri bağımsızlık taleplerinde Baltık ülkelerine avantaj yerine dezavantaj sağlamıştır. 1918'den önce Baltık ülkeleri sürekli Çarlık Rusya'nın istilasına maruz kalmış olup, bağımsızlıklarını hiç kazanamamıştır. Diğer bir deyişle bulundukları konumdan dolayı Baltık ülkeleri başta Rusya olmak üzere bazı devletlerin üstünlük mücadelelerine sahne olmuştur.

1.3. 1918 VE SONRASI BALTIKLARDA SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN EGEMENLİĞİ

Rus Çarlığı'nın 1917 Şubat Devrimi ile yıkılmasının ardından kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Birliğe katılan ülkelerle birlikte 22 milyon 400 bin kilometrekare yüzölçümüyle dünyada en geniş topraklara sahip olan ülke olmuştur (Kuzey haber ajansı, 2014). Yönetime gelen Bolşevik Partisi ilk olarak Rusya'yı Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkarmıştır. Bolşevik Partisi ve Almanya arasında 3 Mart 1918'de Brest-Litovsk Antlaşması imzalanmış olup, bu antlaşma ile Rusya'nın Polonya, Litvanya, Estonya ve Letonya'yı boşaltmasına karar verilmiştir. Ayrıca Rusya tarafından tutuklanan ve göç ettirilen Letonyalıların ve Estonyalıların serbest bırakması kararı alınmıştır (E-tarih, 2007). 1918 yılında Ruslar Baltık topraklarından kısa süreliğine çekilerek yayılma istikametini doğuya kaydırmıştır. Bu istikamette Kızıl Ordu Ukrayna, Beyaz Rusya, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'da Sovyet egemenliğini tesis etmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nı İtilaf Devletlerinin kazanmasıyla Almanya mağlup olmuştur. Almanya'nın yenilmesiyle Baltık ülkeleri İtilaf Devletleri desteğiyle varlıklarını sürdürmüştür. Rusya ve Polonya arasında sınır sorunlarından dolayı çıkan savaşta Kızıl ordu mağlup olunca Riga Antlaşmasıyla (Mart 1921) Ukrayna ve Beyaz Rusya topraklarının büyük bir bölümü Polonya'ya bırakılmıştır (Mikail, 2007:32). Birinci Dünya Savaşı'nın Baltık bölgesine yansımasına bakıldığında ilk dikkat çeken

ortak unsur Almanya ve Rusya'nın bu topraklarda üstünlük kurma çabasıdır. 1915 yılında Rus cephesini yaran Alman askerleri Baltıklara sızmaya başlamıştır. Rusların Bolşevik Darbesi'yle meydandan çekilmesi sonucunda Almanlar Baltık bölgesiyle ilgilenmeye başlamıştır. 1915-1918 yılları arasında Baltık bölgesinde Alman egemenliği var olmuştur (Lorot, 1991:60-65). 1915'te Litvanya'nın tamamı ve Letonya'nın Courland bölgesi, 1917'de ise Estonya Alman ordusu tarafından işgal edildi (Parrot, 2002:134-136). Çarlık Rusya'sından kurtulan Baltık ülkeleri bu defa da Almanya'nın eline geçmiştir. Bu 3 yıllık süre zarfında Rusya ve Almanya Baltık topraklarında savaşmıştır. Bolşevik partinin Rusya'yı savaştan çıkarmasıyla Rusya ile Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti arasında 3 Mart 1918'de Brest-Litovsk Antlaşmasını imzalanmıştır. Brest-Litovsk Antlaşmasının 4. maddesinde Rusya ile Ukrayna arasında barış antlaşmasının imzalanacağı ve Polonya, Litvanya, Letonya ve Estonya'nın boşaltılacağı, buralarda tutuklanan halkın serbest bırakılacağı kararı alınmıştır. Alman planı, Alman bir prens tarafından yönetilen bağımlı bir Litvanya Krallığı oluşturulmasıydı ancak, Alman ordusunun Kasım 1918'de çöküşü nedeniyle bu gerçekleşmedi (Communistcrimes.org, 2018). Brest-Litovsk Antlaşması Finlandiya, Estonya, Letonya, Litvanya, Belarus ve Ukrayna'da ki Alman etkisinin artmasına sebep olmuştur. Hem Alman hem de Sovyet askerleri Baltık ülkelerini savaş alanı olarak kullanmıştır. Savaşı müttefiklerin kazanmasıyla, Almanya geri çekilmek zorunda kalmış ve 28 Haziran 1919'da Versay Antlaşmasını imzalamıştır (Bakınız Harita 9). Almanların Baltık ülkelerini boşaltmasıyla Baltık ülkeleri bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Sovyetler Birliği 1920 Dorpat Antlaşması ile Estonya'nın, 1920 Moskova Antlaşması ile Litvanya'nın ve 1920 Riga Antlaşması ile Letonya'nın bağımsızlığını tanımıştır. Ancak Alman boyunduruğundan çıkan Baltık ülkeleri tekrar Rusya'nın ilgisini çekmiştir. Almanların yenilip bu topraklardan çekilmesi, bölgeyi silahsız ve Rusya etkisine açık hale getirmiştir.

İki Dünya Savaşı arası dönemde bu ülkelerin ortak özelliğine bakıldığında; bu ülkelerde en liberal şekilde uygulanmaya çalışılan demokratik rejimlerin, içerdeki siyasal istikrarsızlık ve karışıklıklardan dolayı diktatörlüğe dönmesidir. Bu siyasal istikrarsızlık içinde işçiler daima Sovyet Rusya taraftarı olmuştur (Armaoğlu, 2010:242-243). Sovyetler Birliği de Çarlık Rusya gibi yaşam alanını genişletmek için

yayılmacı politikalara girişmiştir (Mammadov, 2014:11). Kısacası Baltık Ülkelerinin 1920 yılında kazanmış olduğu bağımsızlıklar tekrar tehlike altına girmiştir.

Sovyetler 1939'da Estonya'dan deniz ve hava üslerini istemiş ve teklifin kabul edilmemesi halinde Estonya'nın işgal edeceğini bildirmiştir. Bunun üzerine imzalanan anlaşma ile Estonya'nın deniz ve hava üsleri Sovyetlerin eline geçmiştir. Aslında bu alenen Sovyet işgaliydi. Estonya'dan sonra Letonya ve Litvanya ile de aynı anlaşma imzalanmıştır. Bu şekilde Sovyetler Baltıklara tekrar yerleşmiş oldu (Armaoğlu, 2010b:445). 1939 yılında Almanya ve SSCB arasında Saldırmazlık Paktı imzalanmıştır. Saldırmazlık Paktına eklenen gizli protokolle Doğu Avrupa'nın paylaşımına ilişkin kararlar alınmıştır. Protokole göre Almanya ve Sovyetler Birliği Polonya'yı aralarında taksim etme kararı almıştır. Alman Dışişleri Bakanı Ribbentrop'un önerisi üzerine Letonya, Finlandiya ve Estonya'nın Sovyet etki alanına, Litvanya'nın ise Alman etki alanına dâhil edilmesi hususunda karar alınmıştır (Kuzey Haber Ajansı, 2014). Bu gizli anlaşma ile Baltık ülkelerinin SSCB'ye bağlanmasına karar verilmiştir (Alagöz, 2010). 1918 yılından sonra ortaya çıkan üç bağımsız cumhuriyet 1940 yılında Hitler ile Sovyetler arasındaki gizli anlaşmadan sonra Stalinist Rusya tarafından aslında ilhak edilmiştir (Bakınız Ek 1). Almanlar ve Sovyetler Birliği kısa bir süre sonra tekrar karşı karşıya geldi ve Saldırmazlık Paktı uygulamadan kalkmıştır. Letonya, Litvanya ve Estonya'nın Sovyetler Birliği'ne dâhil olması kendi kararları doğrultusunda gerçekleşmemiş aksine SSCB'nin dayatmasıyla olmuştur. Uzun yıllar Çarlık Rusya'sına ait olan Baltık ülkeleri Ekim Devrimi'ni fırsat bilerek bağımsızlıklarını ilan etmişler, fakat Alman tehdidi yüzünden Sovyetler Birliği'nden ayrılmayı başaramamışlardır. Bu ülkelerde SSCB askerleri yönetime el koymuştur. 1940 Haziran ayında Sovyet kontrolü altında yapılan seçimlerle yönetim Sovyet yanlısı kukla yönetimlere bırakılmış olup, daha sonra bu kukla yönetimler Sovyetler Birliği'ne dahil olma kararı almıştır (Armaoğlu, 2010b:1105-1107). Sovyet Rusya, Baltık ülkelerini Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğine birer "cumhuriyet" olarak ilhak etti. Böylece Baltık ülkeleri SSCB'nin bir parçası haline geldi. Baltık ülkeleri resmi kayıtlarda Sovyetler Birliği'ne kendi iradeleriyle katılmış gözükse de bu katılımın amacı İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'ya karşı SSCB'nin batı sınırlarını güçlendirme ve koruma amaçlı dış politika hamlesiydi (Şadıhanov, 2016:17).

Baltık ülkelerinde siyasal, kültürel ve iktisadi yaşam Komünist partinin eline geçmiş ve Sovyetleştirme Baltık ülkelerine dayatılmıştır. Sovyetlerin amacı her türlü Baltık kimliğinin yok edilmesiydi. Anti Sovyet unsurlar tasfiye edilmiş, din karşıtı zulümler başlamış ve insanlar kitlesel göçe zorlanmıştır. Sovyetler Birliğinin Ruslaştırma politikası kapsamında eğitimde Rusça zorunlu dil haline getirilmiş ve Ermenistan, Gürcistan ve Baltıklar hariç Rus/Slav olamayan toplulukların alfabeleri Kiril alfabesine dönüştürülmüştür. SSCB üst düzey yöneticiliklerde çok iyi derecede Rusça bilme şartı getirmiş ve yerli yönetim kademelerini ciddi oranda tasfiye etmiştir (Yenisöz, 2016). Baltık ülkelerinin alfabeleri değiştirilmesede Sovyetler toplumsal hayatta rusçayı halka zorla dayatmaya çalışmıştır. Sovyetler Birliği'nin uzun yıllar devam eden din karşıtı uygulamaları neticesinde Kilise 'ye ait mülklere el konulmuş, eğitimdeki kilisenin etkisine son verilmiş, din adamları sürgüne gönderilmiş hatta katledilmiş ve kiliseler de tek tek kapatılmıştır. Litvanya bu gelişmelerden Estonya ve Letonya'ya göre daha az etkilenmiştir. Ancak Litvanya'daki Litvanyalıların nüfus içindeki payı azalmamıştır. SSCB çökene kadar Baltık ülkeleri Sovyet Cumhuriyetleri olarak varlıklarını devam ettirmiştir.

1987 Glasnost ve Perestroyka' nın uygulanması ile Baltık ülkelerinde milliyetçi ayaklanmalar baş göstermiş ancak bu ayaklanmalar Sovyetler tarafından kanlı bir şekilde bastırılmaya çalışılmıştır. Litvanya, Estonya ve Letonya'dan oluşan üç Baltık ülkesi 23 Ağustos 1989'da "Baltık Yolu (Baltık Zinciri)" diye adlandırılan barışçıl bir siyasi gösteri düzenlemiştir. Litvanya, Estonya ve Letonyalı milliyetçiler tarafından organize edilen Baltık zinciri (takribi 2 milyon kişi ile her üç ülkenin başkentleri olan Vilnus, Talin ve Riga'yı birbirlerine bağlayan 600 km uzunluğunda tarihin en uzun insan zinciri) ile dünyanın dikkatini çekmeye çalışmıştır (Letonya Rehberi, 2016). Baltık ülkeleri 1989 yılından itibaren ekonomik bağımsızlıklarını ilan etmişler ve Baltık Yolu protesto eyleminden kısa süre sonra, 1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlıklarına kavuşmuştur. SSCB'nin dağılma süreci 1988 yılının sonlarında Estonya'nın bağımsızlık bildirisi yapmasıyla başlamış ve 1989 yılından sonra Litvanya ve Letonya'nında bağımsızlıklarını ilan etmesiyle hızlanmıştır. 1989 yılında Polonya'da antikomünistlerin iktidara geçmesiyle Doğu ve Orta Avrupa'da Sovyet yönetiminden ayrılma hareketleri başlamıştır (Boğaz, 2011:11). SSCB'nin dağılış döneminde Baltık cumhuriyetleri bağımsızlık konusunda kesinlikle taviz vermemiş ve

bağımsızlık duygusunun vazgeçilemez olduğunu ispatlayan halk oylamaları organize etmiştir. SSCB bağımsızlık hareketlerini kabul etmemiş ve kınamıştır. SSCB'nin bağımsızlık hareketlerine verdiği en önemli tepki Baltık Cumhuriyetleri'ne ekonomik ambargo uygulamasıdır. SSCB'nin verdiği bir başka tepki 1990 yılında Gorbaçov tarafından Kızıl Ordu'nun Litvanya'ya gönderilmesidir (Mikail, 2015:55).

Baltıkların 1987 yılında bağımsızlık için mücadelelerine başta ABD olmak üzere birçok Batı ülkesi destek vermiştir. Baltık ülkelerinin BM'ye üye olma başvurusu 12 Eylül 1991'de BM Güvenlik Konseyinin 3007. oturumunda oylama yapılmaksızın kabul edilmiştir. BM Genel Kurulu'na 711(1991) sayılı önergeyle tavsiye edilen üyelik başvurusu bekletilmeden kabul edilmiştir (Şadıhanov, 2016:19). Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Estonya, Letonya ve Litvanya 1991 yılında bir araya gelerek önce Baltık İşbirliği ve Baltık Meclisi'ni daha sonra 1994 yılında bölgesel ekonomik ve siyasal örgütlenme olan Baltık Bakanlar Konseyi'ni (Baltic Council of Ministers) kurmuştur. Konseyin amacı üye ülkeler arasında ekonomik ve siyasal bütünleşmeyi sağlamaktır. Bu çerçevede ilk olarak gümrük birliği oluşturularak Baltık Ekonomik Alanı kurulmuş, 1998 yılında Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmış ve Serbest Ulaşım alanı oluşturulmuştur (Sönmezoğlu, 2010:117). Baltık Denizi'ne kıyısı bulunan devletler 1991 yılında imzaladıkları anlaşma ile amacı eski komünist üyelerin ekonomik ve siyasal gelişimlerine katkıda bulunmak olan Baltık Denizi Devletleri Konseyi'ni (Council of Baltic Sea States) kurmuştur (Sönmezoğlu, 2010:117). Baltık Denizi Devletleri Konseyi bölgesel ekonomik işbirliği örgütü olarak faaliyet göstermiştir. Baltık ülkeleri yaptıkları çok taraflı anlaşmalarla kendilerini güvence altına almaya çalışmıştır. Sovyetler Birliği'ne karşı üç Baltık ülkesi birlikte direnmiş ve bağımsızlıklarını da birlikte kazanmıştır.

1.4. SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN ARDILI RUSYA FEDERASYONU'NUN BALTIKLARA YAKLAŞIMI

SSCB'nin çözülmeye başlamasıyla 1987 yılında Gorbaçov glasnost (açıklık) ve perestroyka (yeniden yapılanma) politikasını başlatmıştır. Bu politikayla beraber SSCB'nin dağılma süreci hızlanmıştır. 8 Aralık 1991'de Rusya Federasyonu, Beyaz Rusya ve Ukrayna tarafından Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) kurulmuş, 31

Aralık 1991'de SSCB resmen dağıtılmış ve Baltık ülkelerinin dışında kalan devletler Bağımsız Devletler Topluluğuna katılmıştır (Boğaz, 2011:11). SSCB Avrupa'nın doğusuyla Asya'nın kuzeyi arasında yer alan geniş bir coğrafyaya sahipti. Bu coğrafya SSCB'ye ciddi bir demografik güç getirmiştir. SSCB'de yapılan son nüfus sayımına göre nüfus 293 milyondu ve bu nüfusla SSCB o zamanlar dünyanın en kalabalık üçüncü ülkesiydi (Kuzey haber ajansı, 2014). Sovyetlerin dağılması Rus jeopolitiği üzerinde yıkıcı etkiler doğurmuştur. Beş milyon metre kare toprak kaybı yaşanmış, Baltık ülkeleri kaybedilmiş, Baltıklar (Kaliningrad dışında) ve Karadeniz'deki stratejik üstünlük azalmış, Orta ve Doğu Avrupa istikametindeki dolaysız kara geçişi kaybedilmiştir (Mammadov, 2014:28).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya Federasyonu(RF) SSCB'nin halefi olarak dünya sahnesine çıkmıştır. RF'nin ilk politikası Rus kimliğini bir miras olarak görmesi olmuştur. Tarih sahnesine yeni çıkan RF ilk yıllarda zayıflığından kaynaklı olarak Batı politikasında yakın ilişkilere önem vermiştir (Yıldırım, 2013:92). Rusya Federasyonu'nun ana politikası dünyada Amerikan emperyalizminin önlenmesi ve çok kutupluluğun dünya siyasetinde etkin olmasıydı. Temel politikasını gerçekleştirmek için RF SSCB'den ayrılan ülkelerdeki nüfuzunu kaybetmemek amacıyla, SSCB'den ayrılan ülkelerle yakından ilgilenerek ikili ilişkileri güçlendirmeye çalışmıştır (Boğaz, 2011:22).

Sovyetler Birliği'nin Rusya Federasyonu'na bıraktığı mirasın etkilerini olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayırabiliriz. Olumsuz mirasa baktığımızda ilk olarak ekonomik zayıflık öne çıkmaktadır. Gorbaçov'un başlattığı açıklık ve yeniden yapılanma politikası demokratikleşme süreci için başarılı olmasa da Federasyon ilk yıllarda açıklık ve yeniden yapılanma politikasına devam ettirmiştir. Bu kapsamda ilk yıllarda RF SSCB'nin son dönemindeki gibi ABD ve Batı yanlısı politikalar izlemiştir. Bu durum RF'nin ilk yıllarda SSCB'nin devamı niteliğinde politikalar uygulandığının kanıtıdır. Daha sonra, zayıf ekonomiyle paralel olarak maddi ve manevi olark yıpranmış bir toplumdan bahsedilebilir. Sovyetler Birliği "süper gücün vatandaşları" olan kişiler, RF'nin ilk yıllarında ekonomik sıkıntılardan dolayı ağır bunalım yaşamışlardır. Üçüncü olarak merkezi ekonomiden gelen karşılıklı bağımlılık ve eski

Sovyet coğrafyasındaki Rus azınlıklar RF'nin eski Sovyet coğrafyasıyla zorunlu bir bağımlılık oluşturmasına neden olmuştur.

Sovyetler Birliği'nden RF'ye kalan olumlu mirasa bakıldığında ilki ve en önemlisi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde sürekli üyelik ve sürekli üyeliğin getirdiği veto hakkı olduğu söylenebilir. İkincisi SSCB'nin geliştirdiği nükleer silahlar ve uzay teknolojisi; üçüncüsü güçlü bir devlet yapısıdır. Son olarak dikkat çeken düzeyde kalifiye bir insan kaynağı olarak sıralanabilir (Tellal, 2010:205). SSCB'den kalan mirasın olumsuz etkileri olsa da uzun vadede RF için bu miras avantaj sağlamaktadır.

RF siyasetinde üç ana yaklaşım vardır. Bunlar Batı ülkelerinin sistemi ve kurumlarıyla bütünleşmeyi amaçlayan Batıcı yaklaşım; Doğu ile Batı'nın istikrarlı bir politika uygulaması gerekliliğini savunan yakın çevre modelini geliştiren Avrasyacı yaklaşım ve eski düzene dönmek isteyen muhafazakâr yaklaşımdır (Boğaz, 2011:15). Batıcı yaklaşım, SSCB'den kalan yapının reddedilmesini, daha demokratik bir düzenin tesis edilmesini ve gelişmiş Batı ülkeleri ile ilişkilerin artırılmasını ister. Bu söylem Atlantikçiler ve Avrupacılar olmak üzere 2 grupta toplanabilir. Atlantikçiler ABD'yle yakınlaşma düşüncesini savunurken, Avrupacılar ise Avrupa kurumları ve özellikle AB'yle yakınlaşmanın gerektiğine inanmaktadır. Batıcı söylemin ana argümanı Rusya'nın Avrupa ülkesi olduğu ve bu minvalde Batı ile ilişkilerin artırılması gerekliliğidir (Boğaz, 2011:16). 1991 yılında yayınlanan Kozirev Doktrini ile RF batı yanlısı politikaları desteklemiştir. Söz konusu doktrinde RF'nin Batı politikası belirlenmiş ve RF'nin "çok gelişmiş ülkeler kulübüne" girmesinden bahsedilmiştir (Mammadov, 2014:29). Batıcı söylemi destekleyen politikacılar Baltık ülkelerinin Avrupa ile bütünleşmesini olumlu karşılamıştır. Avrasyacılık söylemi genel anlamıyla RF'nin yeni bir düzen kurarak demokrasiye önem veren, milli değerleri içeren çağcıl bir devlet kimliği kazanmasını, Avrupa'da genişleyen işbirliği imkânlarından yararlanmasını, Avrasya bölgesini çıkarları doğrultusunda kontrol etmesini, eskisinden daha çok siyasi, askeri ve ekonomik güce sahip olmayı misyon edinmiştir (Boğaz, 2011:18). Avrasyacılara göre Rusya Batıyla sadece kendi çıkarları için işbirliği yapabilir. Avrasyacı görüşü benimseyen politikacılar Baltıkların Avrupa ile bütünleşmesinin Rusya'nın çıkarları doğrultusunda değerlendirilmesi gerektiğini

savunmaktadır. Muhafazakâr söylemde ise amaç Rusya'yı eski gücüne kavuşturmak için Rus kimliğinden yararlanmaktır. Bu yüzden Batı bir ortak olarak seçilemez. Muhafazakar politikacılar Eeski Sovyet cumhuriyetlerinin Batı ile entegrasyonunu kabul edilemez olarak değerlendirmekte olup, Baltık ülkelerinin AB ve NATO üyeliklerine karşı çıkmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile başlayıp ve yaklaşık olarak iki yüzyıl boyunca Rus egemenliğinde bulunan Merkezi ve Doğu Avrupa'nın Moskova'nın kontrolünden çıkması Rusya'nın uluslüstü gücünün kaybına ve kimlik karmaşasına sebep olmuştur. RF'nin dış politikasının Avrupa ayağını Eski Sovyet coğrafyasından kalan siyasi mirası Batı'ya kaptırmamaya çalışmak oluşturmaktadır. Baltık ülkeleri Sovyetlerin dağılmasından sonra Moskova yönetiminden uzaklaşmış ve yeni kurulan Rusya Federasyonu'na vize uygulamasına gitmiştir. 1990'dan itibaren Rusya'nın dış politikasını "tarihi miras" ilişkin sorunlar etkilemiştir. RF'nin kurulduğu ilk dönemlerde eski düzenden nelerinin yeni düzene aktarılması ya da eski düzende nelerin revize edilmesi konusunda netlik sağlanamamıştır. Düzenin sağlanması için RF'nin zamana ihtiyacı olmuştur.

Rus dış politikası 1991-1993 yılları arasında liberal ve Batı yanlısı kişiler hükümette bulunduğu için Batı endeksli olmuş, 1993'ten 1999'a kadar ekonomik ıslahatlarda başarı sağlanamamasına paralel olarak Batıcı yaklaşımdan vazgeçilerek yakın çevreye odaklanılmış ve 1999'dan itibaren Putin'in yönetimi devralmasıyla uluslararası arenada Rusya Federasyonu'nun imajını düzeltme amacıyla iç ve dış politikalarda revizyona gidilerek ulusal çıkarlar doğrultusunda politikalar benimsenmiştir (Boğaz, 2011:47). Rus dış politikasının yönü zaman zaman değişse de yakın çevre her zaman önemini korumuştur. 1993 yılı başlarında Rusya'da "Yeni Dış Politika Doktrini" uygulamaya konulmuştur. Yeni Dış Politika Doktrinine göre "yakın çevre" odaklı politikalar izlenmiş olup eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin oluşturduğu kuşak Rusya'nın 1. derecede söz sahibi olduğu yakın çevre olarak değerlendirilmiştir. Yeni Dış Politika Doktrini'nin amacı Bağımsız Devletler Topluluğuna üye devletleri, geçmişteki kadar güçlü olmasa da yeni bağlar kurarak yeniden RF'ye yakın tutmaktır (Mikail, 2007:210). Yakın Çevre Doktrini olarak anılan dış politikanın öne çıkan özellikleri; Rusya etrafındaki çatışmaların bitirilmesi, yakın çevredeki Rusça konuşan

kişilerin azınlık ve insan haklarının garanti altına alınması ve toprak bütünlüğünün korunması, BDT ülkeleriyle ilişkilerin artırılması, güvenlik kuşağının oluşturulması, BDT'nin uluslararası alanda etkinliğinin artırılması, Eski Sovyet alanında Rusya'nın etkin bir aktör olarak kabul edilmesi ve Batı ve Asya ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesidir (Sönmez, 2010:2). 1993-1999 arası dönemde Rusya yakın çevresine odaklanmış ve dış politikasını bu kapsamda şekillenmiştir. Baltık ülkelerinin bağımsızlığını kabullenmek zorunda kalan Rusya Federasyonu, Sovyetler Birliği'nden kalan diğer ülkeleri kaybetmemek için yakın çevresine odaklanmıştır.

2000 yılında Putin yönetime gelmesiyle birlikte RF'nin iç politika ve dış politikada hızlı bir değişim süreci başlamış olup, Rus dış politikasında yakın çevrede daha aktif bir güç olma yönünde politikalar uygulanırken iç politikada federal düzen güçlendirilmiştir (Boğaz, 2011:20). Bu dönemde iç siyasette otoriter, dış politikada ise faydacı ve itidalli bir Avrasyacı profil çizmiştir. Putin döneminde Ulusal Güvenlik Doktrini uygulamaya konulmuştur. Doktirinde Rusya'ya yönelik olabilecek bütün iç ve dış tehditlere karşı uygulanmaya konulabilecek önlemler belirlenmiştir. Ulusal Güvenlik Doktrini'nden sonra Dış Politika Doktrini uygulanmaya konmuştur. Söz konusu Doktrinde RF için tehtitler belirlenmiştir. Bunlar yakın çevredeki RF'den ayrılmak için düzenlenen hareketler, terörizm, küresellemenin olumsuz etkisi olan kendine yeterlilikteki azalış ve devletin nüfuzuna karşı yeni aktörlerin varlığıdır. Parçalanmanın yarattığı kargaşa ve endişe ile önce Batı ile samimi ilişkiler yürütülmüş olsa da Putin'in yönetimi devralmasıyla iç siyasette olduğu gibi dış siyasette de ciddi bir değişim ve dönüşüm yaşanmıştır (Boğaz, 2011:21). Putin'in "Avrasya Birliği" söylemi bu kapsamda yapılan uygulamalara örnek gösterilebilir (Mammadov, 2014:24). Putin'in hedefi modern ekonomik bir düzen tesis etmek, enerji kaynaklarını ulusal çıkarlar çerçevesinde kullanmak, yabancı sermayenin ilgisini ülkeye toplamak ve RF'nin eski ihtişamına dönemsini sağlamaktır (Tellal, 2010:202). Rus dış politikası iktisadi amaçlarla şekillendirilmeye başlanmış olup bilhassa enerji politikası dış politikanın mihenk taşı haline getirilmiştir (Tellal, 2010:200). Putin yönetimi Rusya'ya muhalif olan AB üyesi Baltık Cumhuriyetlerine karşı enerji silahını kullanmaktadır. Rusya 2005 yılında Baltık ülkelerine yönelik olarak gaz fiyatlarını artırmış ve petrol kesintileri yapmıştır. 2007 yılında Estonya yönetiminin Talin'de ki Sovyet dönemine ait Bronz Asker anıtını kaldırması üzerine Rusya Estonya'ya petrol sevkiyatını

durdurmuştur. Litvanya'da kurulacak Mazeikiu Petrol rafinerisi yapımı için düzenlen ihalede Rusya şirketleri yerine Polonya Şirketi seçilince, Rusya Litvanya'ya da petrol sevkiyatını durdurmuştur (Kısacak, 2012). Rusya Baltık ülkelerine karşı sık sık enerji tedarikçiliğini silah olarak kullanmaktadır. 2013'te "Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti" uluslarüstü düzen ve farklılaşan güç dengesi düzeni üzerine şekillenmiş olup dış politika ekonomik diplomasi ve "yumuşak güç" unsurları ile güncellenmiştir. RF dışında ikamet eden Rus azınlıkların haklarına sahip çıkılması konusu yine konsepte öncelikle ele alınmıştır. Bu politika kapsamında eski Sovyet jeopolitiğiyle bütünleşme önemini korumuştur (Mammadov, 2014:52).

Özetlemek gerekirse Rus tarihinin önemli dönüm noktaları; 15'inci yüzyıldan sonra Moskova Knezliği'nin Rus Çarlığına dönüşmesi; 17'nci yüzyılda Petro'yla ülkenin imparatorluğa dönüşmesi, 1917 yılında Ekim Devrimi'yle Çarlığın devrilmesi ve 1922 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin'nin kurulması, İkinci Dünya Savaşı boyunca Batı yanlısı davranan SSCB'nin 1945 yılından sonra Batı yanlısı politikadan vazgeçmesi ve nihayetinde 1991 yılında SSCB'nin dağılarak yerine Rusya Federasyonu'nun kurulması sayılabilir (Yıldırım, 2013:68). Rus tarihinin en belirgin özelliği genişlemek için çevre ülkelerden toprak kazanmaya çalışmasıdır. Bu kapsamda her zaman Baltık toprakları Ruslar için iştah kabartıcı bir etken olmuştur. Baltık ülkelerinin tarihi de Rusların yayılmacı politikalarıyla şekillenmiştir. Baltık ülkelerinin kader birliğinin oluşmasına sebep olan Rus yayılmacılığı her zaman var olmuştur. Putin ile birlikte Rus dış politikasında ekonomi temelli politikalar uygulanmıştır. Özellikle enerji sektörü dış politikada silah olarak kullanılmaktadır. Rusya ekonomik nüfuzunu kullanarak çevre ülkeler üzerindeki etkisini devam ettirmeye çalışmaktadır. Eski Sovyetler Birliği ülkeleri ekonomik altyapılarının Rusya'ya bağımlılığından dolayı çoğu zaman Rusya'nın ekonomik saldırılarına maruz kalmaktadır.

Ruslar tarihleri boyunca millet olarak geçmişten günümüze Baltık bölgesine yoğun ilgi göstermiş ve yayılmacı politikaları kapsamında Baltık bölgesinde etkinliğini artırmaya çalışmıştır. Baltık ülkeleri Rusya'ya karşı Avrupa ile bütünleşme üzerine politikalar uygulamış ve bu kapsamda hem AB'ye hemde NATO'ya üye olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. KURUCU ANTLAŞMALAR VE DERİNLEŞME EKSENİNDE AVRUPA BİRLİĞİ

Avrupa yüzyıllarca sık sık yaşanan savaşlara sahne olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında barışı kalıcı hale getirmek için Avrupa ülkeleri ortak değerler etrafında işbirliğini artırmaya karar vermiştir. Avrupa ülkeleri ortak değerleri olan barışın ilelebet sağlanması, toplumsal refah, demokrasi, insan hakları, dayanışma, özgürlük, hukukun üstünlüğü, serbest piyasa ekonomisi temelli işbirliği için birlik fikrini ortaya koymuştur. İlk başta ekonomik işbirliği temelli kurulan Birlik zamanla ilk olarak ülkeler arasında siyasi işbirliğini artırmış akabinde sosyal ve kültürel alandaki işbirliklerinin de güçlenmesiyle dünya siyasetinde söz sahibi bir konuma yükselmiştir. Avrupa Birliği, uluslararası alanda tek pazar olarak en geniş coğrafyaya sahip olmakla beraber, finanasal piyasalda işlem gören ikinci büyük para birimine sahiptir. AB gerek Pazar genişliği gerekse para birimi sayesinde uluslararası alanda en büyük ticaret gücüdür. Aynı zamanda vermekte olduğu kalkınma ve insani yardımlarla uluslararası alanda ciddi bir fon sağlayıcı görevi üstlenmektedir (Avrupa Komisyonu, 2017:8).

Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman 9 Mayıs 1950'de "Avrupa tek seferde ya da tek bir plana göre oluşturulmayacaktır. İlk önce fiili bir dayanışma ortaya çıkaracak olan somut başarılar yoluyla inşa edilecektir." diyerek Avrupa'da kalıcı barış için yol gösterici olmuştur (AB Başkanlığı,2017). Avrupa'da barışı kalıcı hale getirme çalışmaları kapsamında 1950 yılında Robert Schuman Avrupa ülkelerini, kömür ve çelik sanayide verilen kararları bağımsız ve milletler üstü bir kuruma aktarmaya davet etti. Robert Schuman tarafından sunulan planına göre, Fransa ve Almanya arasında asırlardır devam eden çatışmları bitirmenin çözümü söz konusu kurumun himayesinde, müşterek kömür ve çelik üretimini sağlayarak bu kurumu bütün Avrupa ülkelerinin iştirakine açık tutmaktı. Bu bağlamda, 18 Nisan

1951'de Belçika, Federal Almanya, Fransa, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya arasında imzalanan Paris Antlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuştur (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2018a). Topluluğun kurulmasıyla birlikte kalıcı barışın aracı harbin ham maddeleri olarak bilinen kömür ve çelik, kalıcı barışın araçları olarak millet üstü bir topluluğa devredildi.

AKÇT üyesi Fransa, Batı Almanya, İtalya, Benelüks ülkeleri Belçika, Hollanda ve Lüksemburg işgücü, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına izin veren ekonomik bir yapılanmaya gitmeye karar verdiler. Ekonomik birliğin kapsamı genişletilerek 1957 yılında Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kuruldu (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2018a). AET'nin hedefi malların, işçilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının sağlandı tek pazarın oluşturularak siyasi bütünlüğe gidilmesiydi. Roma Antlaşması gümrük birliği, ortak ticaret politikası, ortak ulaştırma politikası, rekabet politikası, para politikasındaki işbirliğinin artırılmasına yönelik maddeler içermektedir. Roma Antlaşmasının ek kısımında gümrük tarife listelerine, deniz aşırı toprak listelerine ve benzeri hususlara yönelik maddeler yer almaktadır (Pak, 2014). Yine Roma Antlaşması ile nükleer enerjinin barışçıl ve güvenilir bir şekilde kullanımını tesis etmek amacıyla Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu kurulmuştur (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2013). Avrupa Roma Antlaşması'yla birlikte Gümrük Birliğinin kurulması ve siyasal anlamda kayda değer ilerlemeleri gerçekleştirdikten sonra Topluluk Avrupa'da ilgi odağı olmuştur.

Paris Antlaşması ve Roma Antlaşmasıyla oluşturulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu 1965 yılında imzalanan Birleşme Antlaşması'yla ortak Konsey ve ortak Komisyondan oluşan Avrupa Topluluğu çatısında birleştirilmiştir. 1987 senesinde uygulanan Avrupa Tek Senedi ile birlikte Gümrük Birliği'ne dahil üyeler arasında mallarla birlikte işçilerin, sermayenin ve hizmetlerinde serbest dolaşımı garanti altına alınmıştır (Aleksandraviciute, 2006:14). 1 Kasım 1993 yılında uygulamaya konulan Maastricht Antlaşması ile 1999 yılına kadar parasal alanda işbirliğinin tamamlanmasına, Avrupa vatandaşlığının meydana getirilmesine ve ortak dış ve güvenlik ile adalet ve içişlerinde işbirliği politikalarının meydana getirilmesine ilişkin kararlar alınmıştır. Maastricht Antlaşması ile oluşturulan üçayaklı yapının ilk ayağını Avrupa Toplulukları (AKÇT,

AET ve EURATOM), ikinci ayağını Ortak Dışişleri Güvenlik Politikası ve üçüncü ayağını Adalet ve İçişleri oluşturmaktadır. Antlaşma Topluluğun tüm üyeleri tarafından referandum şeklinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Maastricht Antlaşması Topluluk için ekonomik ve sosyal kalkınma yolunda en önemli belge niteliğinde olup Avrupa Birliği Antlaşması olarak da adlandırılmaktadır. Antlaşma ile Avrupa Ekonomik Topluluğu yani Avrupa Topluluğu adının yerini Avrupa Birliği adı almıştır (Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları, 2009). 1993 yılında üye ülke ekonomileri arasındaki farklılıkların giderilebilmesini ve AB üyesi ülkelerin Ekonomik ve Parasal Birlik'e (EPB) girebilmelerini teminen makroekonomik Maastricht kriterleri belirlenmiştir.

Maastricht Kriterleri şunlardır (Dilekli, Yeşilkaya, 2002:3-4-5);

- ✓ "EPB'ye girecek ülkelerde enflasyon, en iyi performansa sahip üç üyenin yıllık ortalamasını 1,5 puandan fazla geçmemelidir.
- ✓ Bütçe açığı, GSYİH'nin % 3'ünden fazla olmamalıdır.
- ✓ Üye devletlerin kamu borçları ise GSYİH'nin % 60'ından fazla olmamalıdır.
- ✓ Kur sistemi, Avrupa Para Sistemi (APS) dahilinde olacağından ve kurlar geri dönülemez biçimde sabitleneceğinden dolayı, EPB'ye girecek ülkelerin para birimleri, diğer bir ülkenin para birimi karşısından son iki yıl içinde devalüe edilmemiş olmalıdır.
- ✓ Nominal uzun vade faiz oranları, enflasyon konusunda en iyi performansı sağlayan üç üyenin faiz oranlarının ortalamasını, 2 puandan fazla geçmemelidir ."

1993 yılında Kopenhag'da yapılan Zirve'de, Avrupa Konseyi Avrupa Birliği'nin genişlemesinin MDAÜ'leride içereceğini kabul ederek adaylık başvurusu yapan devletlerin tam üyeliğinin onaylanması için karşılamaları gereken Kopenhag Kriterlerini belirlemiştir. Söz konusu kriterler siyasi, ekonomik ve Topluluk mevzuatının benimsenmesi olmak üzere üç grupta toplanmıştır. Bunlar (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2011),

- ✓ "Siyasi Kriter: Demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlık haklarını güvence altına alan kurumların varlığı.

- ✓ Ekonomik Kriter: İşleyen ve aynı zamanda Birlik içinde rekabetçi baskılara ve diğer serbest piyasa güçlerine dayanabilecek bir serbest piyasa ekonomisinin varlığı.
- ✓ Topluluk Mevzuatının Benimsenmesi: Siyasi, ekonomik ve parasal birliğin hedeflerine bağlı kalmak üzere üyelik için gerekli yükümlülükleri yerine getirebilme kapasitesine sahip olmak."

Maastricht Antlaşması'nın koşullarını değiştirmek amacıyla 1997 yılında 15 üye ülke tarafından kabul edilen ve 2 yıl sonra yürürlükte olan Amsterdam Antlaşması ile Parlemento'nun yetkileri arttırılmış, Avrupalılık kavramının tanımı yapılmış, Schengen Antlaşmaları Avrupa Birliği yasalarına eklenmiş, temel insan haklarına ve özgürlüklere kanuni olarak güvence sağlanmış ve özgürlük, hukukun üstünlüğü ve güvenliğin AB'nin ana çatısını meydana getirdiği açıklanmıştır (Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları, 2009). 2001 yılında imzalanıp 2 yıl sonra yürürlükte olan Nice Antlaşmasıyla MDAÜ'lerin AB'ye katılmasıyla Avrupa Parlamentosu'nda ve Avrupa Komisyonu'nda üye sayı artacağı için Parlamento'daki oy dağılımları ve Komisyondaki üye dağılımları MDAÜ'leride kapsayacak şekilde revize edilmiştir. 2007 yılında imzalanıp iki yıl sonra yürürlükte olan Lizbon Antlaşması ile, AB'nin karar almada daha hızlı ve etkin hareket edebilmesi için olabilecek aksaklıkların giderilebilmesini teminen yeni bir yapılanma hedeflenmiş ve Birliğin ana hedefi olan demokratik yapının önemine vurgu yapılmıştır. Lizbon Antlaşması ile "Avrupa Topluluğu" ya da "Topluluk" kelimeleri "Birlik" kelimesi ile revize edilerek Avrupa Birliği tüzel kişilik kazanmış, dış siyasette daha aktif politikalar uygulanması için "AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisiliği" oluşturulmuş ve Yüksek Temsilci'ne AB Dışişleri Bakanlar Konseyi'ne başkanlık edeceğine karar verilmiştir (Özler, 2009:1). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tohumları atılan Topluluk zamanla imzaladığı antlaşmalarla tüzel kişilik kazanarak uluslararası sahnedeki yerini almıştır (Bakınız Harita 12).

2.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GENİŞLEME POLİTİKASI

Başlangıçta 6 devletle kurulan Avrupa Topluluğu, farklı tarihlerde farklı ülkeleri bünyesine katarak 28 üyeli daha güçlü bir Birliğe dönüşmüştür. Avrupa

bütünleşmesine paralel olarak AB genişleme politikası oluşturulmuştur. AB'ye üyeliğin üç temel şartı vardır. Bunlar; Avrupa kıtasında toprağı bulunması, Avrupa'nın ideallerini paylaşması (demokrasi, insan hakları, serbest piyasa vs.) ve üye ülkelerin hepsinin bu başvuruyu kabul etmesi. Bu şartlar sağlandıktan sonra AB'nin kurallarına ve müktesebatına uyma zorunluluğu vardır. AB bu şartları sağlayan ülkelere doğru genişlemiştir. AB'nin dış politikada kullandığı en etkili aracı olan Genişleme Politikası ulus üstü düzende AB'ye ciddi bir güç kazandırmaktadır (Bakınız Harita 12). Genişleme süreci, temel olarak 6 döneme ayrılabilir.

İlk genişleme dalgasında İngiltere, İrlanda ve Danimarka 1961 senesinde Avrupa Birliğine üyelik için başvuruda bulundurlar. Fransa dışındaki 5 üye devlet İngiltere'nin birliğe katılmasına olumlu bakıyordu. Fransa'nın olumsuz tutum takınmasının nedeni Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle tarafından İngiltere'nin Kıta Avrupa'sıyla hem coğrafi hemde kültürel olarak aynı olmadığı, iktisadi açıdan sıkıntılar yaşadığı, askeri ve diplomatik konularda ABD'yle oldukça fazla bağlarının olduğu sebebiyle İngiltere'nin üyeliğinin Birlik açısından sıkıntılar doğuracağı yönündeki endişeler olarak açıklandı (AB Başkanlığı, 2017). 1967 yılında İngiltere Birliğe yeniden üyelik başvurusu yaptı ancak başvurusu tekrar aynı nednlerden dolayı bir kez daha kabul edilmedi. İngiltere'nin birliğe üyeliği İrlanda ve Danimarka'ya göre daha sancılı olmuştur. İngiltere'nin Birliğe kabulü De Gaulle'ün 1969 senesinde Fransa Cumhurbaşkanlığı görevinden çekilmesinden sonra başladı ve İngiltere, İrlanda, Danimarka 1 Ocak 1973'te Birliğe üye olarak kabul edildiler (AB Başkanlığı, 2017). AET'nin ilk genişleme dalgası, ekonomik seviyeleri birbirine yakın ülkelerle gerçekleşmiştir.

İkinci genişlemede Yunanistan Birliğe üyelik için başvurmuştur. 1961 yılında Yunanistan ile AB arasında Ortaklık Antlaşması imzalanmış olmasına rağmen, Albaylar Cuntası'nın 1967 yılında yönetime ele geçirmesi sebebiyle Yunanistan'ın üyeliği bir süre kabul edilmemiştir. Albaylar Cuntasının 1974 yılında yönetimden çekilerek yönetimin halka geçmesiden bir yıl sonra Yunanistan AB'ye tam üyelik başvurusu yaptı. Yunanistan'ın üyeliği politik ve iktisadi olarak yetersiz olduğu sebebiyle ve aynı zamanda Avrupakültürüyle ortak değerleri taşımadığı sebebiyle birçok üye ülke tarafından kaygıyla karşılanmıştır. Ancak birçok üye devlet

Yunanistan'ın demokratikleşmesini Birlik içinde daha etkili bir şekilde gerçekleştireceği görüşünü savunarak ve Yunanistan'ı 1 Ocak 1981'de AB'ye üye olarak kabul ettiler (AB Başkanlığı, 2017).

Üçüncü genişlemede İspanya ve Portekiz 1 Ocak 1986 yılında AB'ye üye olmuştur (AB Başkanlığı, 2017). 1970'lerde üyelik için başvuran İspanya ve Portekiz'in hem politik hem de iktisadi olarak diğer üyelere oranla gelişmik düzeyinin daha düşük olması nedeniyle bu ülkelerin üyelikleri tartışmalı bir konu haline getirmiştir. Ancak Akdeniz'in AB açısından stratejik ve jeopolitik öneminden dolayı İspanya ve Portekiz'in Birliğe üye olmaları kabul edilmiştir (AB Başkanlığı, 2017).

1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla Doğu ve Batı Almanya birleşince Birliğin üye sayısında bir değişme olmasa da demografik ve coğrafi olarak Birlik genişlemiştir. Böylece, Almanya'nın Avrupa Parlamentosu'ndaki üye sayısı 81'den 99'a yükselmiştir.

İsveç, Finlandiya ve Avusturya'nın yer aldığı üçüncü genişleme en sorunsuz genişlemedir. Soğuk Savaş döneminde savaşın gruplarına dahil olmayarak bağımsız bir politika yürüten bu üç devlet soğuk savaşın bitmesiyle AB'ye üye olma kararı ladılar. Bu genişlemenin tek pürüzü İsveç'in Euro alanına girmekten kaçınması olmuştur. Bu üç devlet 1 Ocak 1995'te sorunsuzca Avrupa Birliği'ne dahil oldular (Dura, Atık, 2003:214).

Batı Avrupa devletleri Batı Avrupa'nın güvenliğini Doğu Avrupa'nın güvenliğine bağlamaktadır. Soğuk Savaş boyunca SSCB'nin baskısıyla Doğu Blokuna dahil olan ve Avrupa enregrasyonununa dahil olamayan MDAÜ'ler savaşın sona ermesiyle AB üyeliği için başvuruda bulunmuştur. Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin üyeliklerini kapsayan beşinci genişlemede Birlik açısından en büyük genişleme dalgası olduğu için bazı zorluklarla karşılaşılmıştır. Demokrasiyi yeni benimsemiş Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin yapmaları gereken reformları başarıyla uygulayıp sonuçlandırabilmeleri için, AB söz konusu ülkelere yönelik ekonomik ve siyasi desteğini artırmıştır (Aleksandraviciute, 2006:26). Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin başvuru tarileri şöyledir (Aleksandraviciute, 2006:39);

"31 Mart 1994'de Macaristan, 5 Nisan 1994'de Polonya, 22 Haziran 1995'de Romanya, 27 Haziran 1995'de Slovakya, 27 Ekim 1995'de Letonya, 28 Kasım 1995'de Estonya, 8 Aralık 1995'de Litvanya, 16 Aralık 1995'de Bulgaristan, 23 Ocak 1996'de Çek Cumhuriyeti ve 10 Mayıs 1996'da Slovenya." 12 aday ülkeden 10 tanesi (Romanya ve Bulgaristan dışında kalan) 2004 yılında, Bulgaristan ve Romanya ise 2007 yılında AB'ye üye olmuştur (AB Başkanlığı, 2017). Son genişlemede yer alan Hırvatistan 2005 yılında katılım müzakerelerine başlamış ve 6 yıl sonra Katılım Antlaşması'nı imzalayarak 2013 senesinde Birliğe katılımı onaylanmıştır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2018a).

Mevcut durumda Avrupa Birliği'ne üye omak isteyen 5 aday ülke vardır. Bumlar: Türkiye, Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Arnavutluk'tur. AB aday ülkelerinden Türkiye, Karadağ ve Sırbistan'ın katılım müzakereleri devam etmektedir. İzlanda, 2015'te AB'ye adaylık başvurusunu geri çekmiştir. Potansiyel aday ülkeler ise Bosna Hersek ve Kosova'dır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2018b).

2.2.1. Avrupa Birliği Genişleme Sürecinde Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri

1997 yılında düzenlenen Lüksemburg Zirvesi'nde Birliğe tam üyelik başvurusu yapan 10 aday ülke arasında hem ekonomik hemde siyasi olarak daha iyi durumda olan "birinci dalga ülkeleri" veya "Lüksemburg Grubu" olarak adlandırılan Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs (GK), Macaristan, Polonya ve Slovenya ile müzakerelerin başlaması kararı alınmıştır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2018a). Bu 6 ülkenin dışında kalan ülkelerde ilk dalgaya dahil edilmemek hayal kırıklığı yaşatmıştır. 1999'da Helsinki'de düzenlenen Zirve'de ise "ikinci dalga ülkeleri" veya "Helsinki Grubu" olarak bilinen geri kalan 6 ülke ile müzakerelerin açılması kararı alınmıştır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2018a). Yani AB Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs (GK), Macaristan, Polonya ve Slovenya ile 1997'de Bulgaristan, Romanya, Malta, Letonya, Litvanya ve Slovakya ile 1999'da müzakerelerin açılmasına kara vermiştir.

MDAÜ'lerin Avrupa Birliği'ne dahil edilmesi politik, iktisadi ve sosyal bakımdan eski genişleme dalgalarıyla kıyaslandığında 2004 genişleme dagası AB için maddi olarak çok daha fazla külfet getirmiştir. Politik olarak 2004 yılında

MDAÜ'lerinin bir seferde hepsinin Birliğe üye olması ile Birliğin yönetim düzeninin revize edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. MDAÜ'lerin Birliğe katılmasıyla daha geniş nüfusa daha demokratik hizmet verebilmek için karar alma mekanizması olan AB Parlamentosu'ndaki parlamenter sayısının artırılmasına karar verilmiştir (Kavukçu, 2008:67). Avrupa Birliği'nin, MDAÜ'lere yönelik politikalarında ki ana amaçları: Hukukun üstünlüğü prensibine saygılı, serbest seçimlere ve çok partili düzene dayalı liberal demokratik sistemin teşvik edilmesi, çevreye karşı duyarlı olunması, etnik çatışmaların önlenmesi, Batı'ya göçün önüne geçilmesi, planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişin teşvik edilmesi olarak sıralanabilir (Aleksandraviciute, 2006:30-31). AB bu ana amaçların sağlanması için MDAÜ'lere yönelik yardımlar yapmaktadır.

MDAÜ'lere yapılan yardımlar büyük oranda kredi sağlama olarak yapılmaktadır. Zaman zaman ise bağış şeklinde yapılan yardımlarda bulunmaktadır. AB tarafından MDAÜ'lere yönelik verilen ekonomik yardımlar şunlardır (Çilingir, 2013:40);

- ✓ "PHARE (Polonya ve Macaristan için Ekonomik Yeniden Yapılanma Yardımı- Poland and Hungary Assistance to Economic Restructuring),
- ✓ ISPA (Katılım Öncesi Yapısal Enstrüman- The Pre-Accession Structural Instrument)
- ✓ SAPARD (Tarım ve Kırsal Gelişim için Özel Katılım Programı- The Special Accession Programme for Agricultural and Rural Development) kapsamında yapılan yardımlardır."

Birlik MDAÜ'lere yardımı PHARE programı aracılığıyla yaparken, SSCB ve Moğolistan'a yardımı TACİS programıyla yapmıştır (Lazareva, 2013: 38).

AB Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin ekonomik olarak AB üye ülkelerinin seviyesine gelebilmesi için hem mali yardımda bulunmuş hemde kredi tedarik etmek için sermayesinin yüde 51'i AB'ye ait olan Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'nı (EBRD) kurmuştur (Kavukçu, 2008:36). AB Komisyonu çeşitli yardımların dağıtımının sağlanmasıyla yetkilendirlmiştir. Aynı zamanda söz konusu ülkelerin demokratikleşme çabalarını da desteklemek, gıda yardımı, teknik yardım ve diğer

alanlara yönelik yardım sağlamak için 1989 yılında aralarında Türkiye'nin de bulunduğu G-24 (yirmi dört OECD ülkesi tarafından oluşturulan) grubu oluşturulmuştur. Ayrıca Avrupa Yatırım Bankası (EIB) kredileri ile de bu ülkelerin yapması gereken eformlar için ticari kredi vererek destek sağlanmaktadır (Kavukçu, 2008:37).

AB ilk olarak PHARE (Coordina ted Suport for the Restructuring of Economies of Poland and Hungary- Polonya ve Macaristan'a mali ve teknik yardım) programını uygulamaya koymuş ve bu programı aynı zamanda MDAÜ'lerin serbest piyasa ekonomisine geçişlerini teşvik etmek için de kullanmıştır. PHARE proramının ülkelere uygulandığı tarihler şöyledir (Aleksandraviciute, 2006:27); "1990'da Bulgaristan, Çekoslovakya, Yugoslavya ve Romanya, 1992'de Arnavutluk, Estonya, Letonya ve Litvanya, Slovenya."

AB üyesi ülkelerin Soğuk Savaş sonrası dönemde bağımsızlığını yeni kazanan eski Sovyet cumhuriyetlerine yardım yapmalarının üç önemli nedeni vardır. Öncelikle ekonomik olarak çok zor durumda olan bu ülkelere insani yönü ağır basan bir nedenle yardım edilmiştir. İkinci olarak bu ülkelere yardım yapılmazsa ya Rusya'nın ya da başka güçlerin kontrolüne girmesinden çekinilmiştir. Son olarak bu ülkelerde olası bir kaosun ya da iç savaş gibi olayların uluslararası soruna dönüşmesi riski vardır (Çakmak, 2011:69-70). Aynı zamanda Avrupa Birliği bu yardımları MDAÜ'lerdeki yaşam koşullarını iyileştirerek MDAÜ'lerden gelecek olası bir göçü önlemek için uygulamaya koymaktadır (Aleksandraviciute, 2006:31).

AB'nin temeli sayılan Roma Antlaşması'nda Birliğin ana görevi, tüm üyelerin kalkınmasının sağlanması, iktisadi, siyasi ve sosyal konularda ki bölgeler arasındaki farklılıkların giderilmesi olarak belirlenmiş ve bu görev diğer derinleşme antlaşmalarında da benimsenmiştir (Kara ve Taş, 2013:118). MDAÜ'lerin serbest piyasa ekonomisine geçmesiyle birlikte AB'nin bu devletlerle olan ticareti dolayısıyla ilişkileri kuvvetlenmiştir. Ancak MDAÜ'ler planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçerken yüksek enflasyon, yoğun işsizlik gibi konularda problemler yaşamıştır (Arı, 2003:52-53).

MDAÜ'nin AB ile bütünleşme sürecinde en önemli yeri Avrupa Anlaşmaları tutmaktadır. Avrupa Anlaşmaları taraflar arasındaki ticareti teşvik etmek, MDAÜ'lerde demokrasinin varlığının benimsenmesine ve serbest piyasa ekonomisinin bu ülkelerde işler duruma gelmesine yardımcı olmak amacıyla yapılmıştır (Dağdemir, 1997:65). MDAÜ'lerle imzalanan Avrupa Anlaşmaları MDAÜ'lerin demokratik bir yapı tesis ettiklerini ve piyasa ekonomisine geçtiklerinin AB tarafından kabul edildiğinin bir göstergesidir. Bu anlaşmalar ticari, politik, müktesabat uyumu, sanayi, taşımacılık ve gümrük konularını içermektedir. (Kavalalı, 2005:26). Avrupa Anlaşmaları ile siyasi diyaloğun artırılması ve kültürel işbirliğinin tesis edilmesi ve anlaşmaların uygulanışını izlemek amacıyla ikili ortaklık konseyleri kurulmuştur.

AB MDAÜ ile ilişkilerini 1993 Kopenhag Zirvesi ile yeni bir boyuta taşımıştır. Daha öncede belirtildiği gibi zirvede MDAÜ'lerin birliğe üye olabileceği belirtilerek üyelik için bazı kriterler belirlenmiştir. Katılım kriterleri olarak da adlandırılan Kopenhag kriterleri tüm aday ülkelerin üye devlet olmak için sağlaması gereken temel şartları içermektedir. Birliğe aday olacak ülkelerin siyasi ve ekonomik çerçevesini çizen söz konusu kriterlerin aday ülke tarafından sağlanması birliğe üyeliğini garanti etmemektedir. 1994 yılında MDAÜ'ler tarafından tam üyelik için başvuralar başlamıştır. 1997 yılının sonlarında Lüksemburg'da düzenlenen AB Konsey Zirvesi'nde, MDAÜ'lere yönelik katılım öncesi stratejiler belirlenmiş ve Zirvede "Güçlendirilmiş Katılım Öncesi Strateji (Enhanced PreAccession Strategy)", "Katılım Ortaklığı (Accession Partnership) Belgeleri" ve "Düzenli Raporlar (Regular Reports)" aracılığıyla üyelik sürecinin takip edileceği belirlenmiştir (Bilge, 2010:309). Katılım öncesi stratejide politik ilişkiler, tek pazara uyum için kısa ve orta vadeli düzenlemeler, "Ortak Tarım Politikası", AB'nin aday ülkelere vereceği yatırım teşvikleri, "Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası", "Uyuşturucu ticareti", "radyoaktif maddelerin yasadışı ticareti", yasal olmayan göç vb. gibi konularda işbirliği, çevreye dair alınacak önlemlerde AB ile birlikte hareket edilmesi, "Trans- Avrupa şebekelerine" aday ülkelerinde dahil edilerek daha geniş alana yayılması, "eğitim, kültür ve gençlik" ile ilgili alanlarda işbirliği, yeni üyelerin kendi aralarında bir serbest ticaret bölgesi oluşturmaları gibi konular yer almaktadır (Aleksandraviciute, 2006:37-38).

1997 yılında yayınlanan “Gündem 2000” adlı raporda MDAÜ’nün AB ile ilişkilerinin nasıl yürütüleceği konusunda ve yeni üyelerin birlikte yaratacağı etkilere ilişkin ayrıntılı bir analiz sunulmuştur. Daha öncede bahsedildiği üzere Çek Cumhuriyeti, Estonya, GKRY, Macaristan, Polonya ve Slovenya "İlk dalga ülkeler (Lüksemburg Grubu)"; Bulgaristan, Romanya, Malta, Letonya, Litvanya ve Slovakya ise "İkinci dalga ülkeler (Helsinki Grubu)" olarak adlandırılmış olup, İkinci dalga ülkelerinin müzakerelerine ilk dalga ülkelerinden sonra başlanacağına karar verilmişti (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2018a). MDAÜ’leri içeren genişleme dalgasında "Kıbrıs Rum Kesimi ve Malta" 1990’da; diğer MDAÜ'ler 1994- 1996 yılları arasında AB üyeliğine başvurmuş ve 1 Mayıs 2004’te "Kıbrıs Rum Kesimi, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya"; 1 Ocak 2007’de ise "Bulgaristan ve Romanya" üyeliğe kabul edilmiştir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2018a).

MDAÜ'ler AB'ye üyelik sürecinde birçok reform uygulayarak demokrasinin ön planda olduğu, hukukun üstünlüğünün benimsendiği ve serbest piyasa ekinomisin işlediği AB standartlarına yakın ülkeler haline geldiler. Geçmişlerinde yaşadıkları Sovyet deneyiminden sonra AB'ye karşıtereddürtleri olsada üyelik bu ülkeler için önemli fırsatlar sunmuştur. Geçmişte yaşadıkları istikrarsızlıklar geride kalmıştır. MDAÜ'lerin üyeliği AB tarafından değerlendirildiğinde MDAÜ'lerin üyeliği ekonomik ve politik bakımdan ciddi bir külfeti beraberinde getirmiştir. Ancak Birliğin genişlemesi ilen pazar alanı, işgücü arzıda genişlemiştir. Ekonomik olarak geniş pazar ve artan iş gücü arzı AB için uluslararası alanda artan statüyü beraberinde getirmiştir. İki taraf içinde üyelik çok taraflı bir kazanca dönüşmüştür.

MDAÜ'lerin başvuru yaptıkları tarihten müzakerelerin başlama kararı verilen tarihe kadar geçen 4 yıllık sürde MDAÜ’ler ekonomik olarak yaptıkları reformlarla uluslararası piyasalarda kendilerine yer bularak dış ticaret hacimlerini artırmıştır (Kavukçu, 2008:51). Avrupa Anlaşmaları sonucu gümrük tarife ve kotalarının kaldırılması ile doğrudan yabancı yatırımlar armaya başlamıştır. Doğrudan yatırımların artmasıyla bu ülkelerdeki altyapı reformları hızlanmış ve emeğe dayalı sanayi, teknoloji yoğun ve sermaye temelli sanayiye dönüşmüştür (Kavukçu, 2008:59). Üyelik öncesi ve sonrası kişi başına düşen milli gelir, büyüme oranı, dış

ticaret hacmi, teknoloji ticareti artmıştır. AB'ye üye olmak MDAÜ'lere uluslararası arenada istikrar kazandırmıştır.

MDAÜ'lerin aday ülke olduğu açıklamasının yapılmasından sonra bölge ülkelerinin büyüme süreci analizi şöyledir (Kavukçu, 2008:46-47-): "MDAÜ'lerde 1999-2003 yılları arasında yıllık ortalama %3,2'lik bir GSYİH büyümesi gerçekleşmiştir. Üyelik sürecinin sonuna doğru büyüme yıllık ortalama %3,8'e çıkmıştır. En hızlı büyüyen ülkeler, yıllık ortalama %7,8'lik GSYİH büyüme oranlarıyla Baltık ülkeleri olmuştur Yeni üyeler enflasyon açısından olumlu gelişmeler kaydetmiştir. 1998 yılında, yıllık ortalama enflasyon %10,5'ken, 2005 yılında oran %3 olarak açıklanmıştır." Ekonomik olarak yaşanan bu olumlu gelişmelerin aksine Sovyet Bloku içinde işsizlik sorunuyla karşılaşmayan MDA ülkeleri tam üyelikle beraber işsizlik sorunuyla karşılaştılar. Entegrasyon MDAÜ üreticileri için diğer AB üyesi üreticilerle rekabet edebilecek seviyeye varana kadar sıkıntılar doğurmuştur (Kavukçu, 2008:66). Genişleme ile birlikte artan iş güzü arzı işçi göçlerini beraberinde getirmesi açısından MDAÜ'lerde sorun teşkil etmiştir.

Avrupa Komisyonu bünyesinde yapılan "Eurobarometre 59" adlı kamuoyu araştırmalarına göre 2003 yılında yapılan "Avrupa Birliği'nde Kamu Görüşü" başlıklı çalışma şu verileri sunmaktadır (European Comission, 2003: 56-59); "Bulgaristan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya ve Türkiye'den oluşan 13 ülke araştırma kapsamına alınmış olup, araştırmada katılımcılara yöneltilen soru: "size göre en değerli hangisidir?". Soruya cevap olarak barış, insan yaşamına saygı, insan hakları, hoşgörü, hukuk kuralları, bireysel özgürlük, demokrasi, din, dayanışma, eşitlik, kendini gerçekleştirme ve başka kültürlere saygı cevapları verilmiştir. Baltık ülkelerinin cevaplarına bakıldığında en önemli sosyo-politik değerler sırasıyla Litvanya için; insan hakları, barış, insan yaşamına saygı; Letonya için; barış, insan hakları, insan yaşamına saygı, Estonya içinse; barış ve insan yaşamına saygı eşit oranda daha sonra insan haklarıdır." Baltık ülkelerinin cevapları barış ve insan haklarını içermesi bakımından önemlidir. Geçmişte yaşadıkları istilalardan sonra barışa ve insan haklarına daha öncelikli değer vermeleri son derece öngörülebilirdir.

2.2.2. Baltık Ülkelerinin Avrupa Birliği'ne Katılım Süreci

Küçük devletler büyük devletlere karşı kendilerini korumak için uluslar üstü yapılanmalara dahil olma ihtiyacı duyarlar. Baltık ülkelerinin ortak özelliği kendilerini korumak için bir şemsiyeye ihtiyaç duymalarıdır. Burada şemsiye iki türlüdür; ekonomik şemsiye ve güvenlik şemsiyesi. Baltık ülkeleri geçmişte olduğu Rusya'nın müdahalelerine maruz kalmamak için Batı'nın askeri, politik ve iktisadi birlikleriyle bütünleşmeyi hedeflemiştir. Bu doğrultuda politik ve iktisadi amaçlarla Avrupa Birliği'ne; askeri amaçlarla NATO'ya katılmak için başvuruda bulunmuşlardır. AB ve NATO üyeliği, Baltık ülkeleri için Moskova'ya karşı bir güvence anlamı taşımaktadır. Ancak 1991 yılına kadar Sovyet coğrafyasına ait olmaları, Batı için hem kuşku hem de Rusya'dan ötürü çekinceler doğurmuştur (Yalçıner, 2007:351).

Baltık ülkelerinin Avrupa Birliği ilişkileri 1991 yılında kurulan diplomatik ilişkilerle başlamış olup 1993 Kopenhag Zirvesi'nde "Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin" AB üyesi olabileceğini söylemsiyle ilişkiler artmış, 1994 yılında imzalanan "serbest ticaret anlaşması" ve 1995 yılında imzalanan "ortaklık anlaşmaları" ile devam etmiştir (Kerikmäe, T., Chochia, A. ve Atallah, M. 2018:7). 1995 yılında Baltık ülkeleri Avrupa Birliği'ne üyelik için talepte bulunmuşlardır. Litvanya, Estonyave Letonya'nın üyelik için gerekli şartları "1999 Helsinki Zirvesi"ne kadar tamamlamaları beklenmiş ve 2002 taihinde AB Komisyonu'nun genişleme politikasına dair aldığı kararla bu ülkeler Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri grubuna dahil etmiştir (Bulut, 2017:4). Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlıklarını ilan eden Litvanya, Letonya ve Estonya MDAÜ grubuna dahil edilmesiyle bu ülkelerle öncelikle Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Antlaşmaları, daha sonra ise bu antlaşmaların ticari hükümlerini bünyesinde toplayan Serbest Ticaret Antlaşmaları imzalanmıştır. Serbest Ticaret Antlaşmaları'ndan sonra da Avrupa Antlaşmaları imzalanmıştır (Dağdemir, 1997:46).

Baltık ülkelerinin yeni demokrasiler olduğu düşünüldüğünde ekonomik, politik ve sosyal yönleri, AB üye ülkeleriyle aynı düzeyde değildi. Avrupa Birliği, ekonomik , politik ve sosyal farklılıkları üyelik sürecinde ortadan kadırabilmk için "Kopenhag ve Maastricht kriterlerini" ortaya koymuş ve bütün aday ülkelerin bu kriterleri yerine getirmesini beklemiştir. Kopenhag kriterlerine uyum süreci, Avrupa Komisyonca değerlendirilmiş ve aday ülkelerle ilgili "İlerleme Raporları"yla süreçtakip edilmiştir.

Daha öncede bahsedildiği üzere Avrupa Birliği 1993 yılında Baltık ülkelerini genişleme stratejisi içine dâhil etmiş ve Baltık ülkelerinin Kopenhag kriterlerine yerine getirmesini şart koşmuştur. Kopenhag siyasi kriterlerinden olan "azınlık haklarına saygı" Litvanya, Letonya ve Estonya için üyelik döneminde önemli bir kriterdir. Avrupa Komisyon tarafından 1998 tarihinden itibaren yayınlanan "İlerleme Raporları"yla Baltık ülkelerindeki azınlıkların durumları raporlanmıştır (Özkan, 2006:91). AB 1998 yılından itibaren yayınlanan ilerleme raporları ile Baltık ülkelerinde ki Rus azınlığın yaşadığı sorunlar belirleyerek bu azınlıklar için tavsiye niteliğinde kararlar almıştır. "Azınlıkların Korunmasına Yönelik Çerçeve Sözleşme" Estonya ve Litvanya ile entegrasyon sürecinde imzalanıp onaylanırken, Letonyanın entegrasyon sürecinde imzaladığı anlaşma üyelikten sonra onaylanabilmiştir (Özkan, 2006:04). Baltık ülkelerindeki Rus azınlık problemi çok daha eski zamanlara dayansada 1990'ların başında Baltık ülkelerinin egemenliklerini ilan etmesiyle ciddi problemler yaratır hale gelmiştir (Bakınız Harita 14). Baltık ülkeleri, II. Dünya Savaşı sonra SSCB tarafından zorla Sovyet Cumhuriyeti olarakbirliğedahil edilmiş ve Sovyetler Birliği bu ülkelerde gücünü ve himayesini etkin kılmak için Rus topluluklarını Baltık ülkelerine yerleştirmiştir. SSCB'nin parçalanmasıyla bağımsızlıklarını kazanan Baltık ülkelerinde vakti zamanında SSCB tarafından yerleştirilen rus azınlıklar ciddi bir problem haline gelmiştir. Baltık ülkeleri içinde en çok Rus azınlık Letonya'da bulunmaktadır. Rus azınlık nüfusu daha sonra Estonya'dadır. Baltık ülkeleri içerisinde Litvanya demografik olarak daha homojen bir yapıya sahiptir. Letonyalılar ve Letonya hükümeti, Rus azınlığın varlığını bağımsızsızlıkları yönünde bir pürüz olarak görmektedir. Letonya Rus azınlığın, Rusya tarafından Letonya'nın kendi iç işlerine karışmak için bir politika araç olarak kullanılabileceğinin her fıratta ortaya koymaktadır. Bu durum önlenebilmesi için Rus azınlıkların anavatanlarına dönmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu yüzden bu Rus azınlığa vatandaşlık vermeyi reddetmiştir. Rus azınlıklar konusunda Litvanya Estonya ve Letonya'dan farklı olarak bütün Rus azınlığa vatandaşlık vermiştir.

Avrupa Topluluğu Baltık ülkeleriyle Topluluk arasında ortaklık ilişkisini kurmak için Avrupa Anlaşmaları'nı oluşturmuştur. Üç Baltık ülkesiyle imzalanan "Avrupa Anlaşmaları" ile AT, iktisadi ve ticari hükümlerle birlikte, politik iletişim ve sosyal alanda işbirliği konularını kapsayacak ortaklık sürecini de başlatmıştır. AB

1997 yılında yayınladığı "Gündem 2000" ile, MDAÜ'leri içeren genişlemenin nasıl olacağına dair politikasını belirlemiş ve "Kopenhag Kriterleri" kapsamında aday ülkelerin uyum ve reform sürecini orataya koyan "Düzenli Raporlar (Regular Reports)"ın aday ülkeler tarafından orataya konmasını istemiştir. Baltık ülkelerinin ilk ilerleme raporları 1998 yılının sonlarında yayınlanmıştır. AB üye ülkeleri arasında iktisadi ve sosyal değerler bütün üyelerde aynı değildir. Avrupa Birliği'nin genişleme dalgalarıyla üyeler arasındaki farklılıklar artmıştır. Bu durumun giderilmesi için özellikle geri kalmış ülkelerde iktisadi ve sosyal gelişimin artırılabilmesi sebebiyle bölge bazlı iktisadi politikaların uygulanması zorunlu olmuştur (Kara ve Taş, 2013:112). Söz konusu farklılıkları ortaya koymak için kazanç, istihdam, işsizlik ve nüfus yoğunluğu, kişi başına düşen gelire bakmak gerekir. Örneğin Avrupa Birliği'nin kişi başına düşen gelirin en çok olduğu ülkeler coğrafi olarak Avrupa'nın batısında yer almaktadır (Kara ve Taş, 2013:113). AB içinde homojen bir yapının varlığı söz konusu değildir. Özellikle yeni demokrasiler olan MDAÜ'lerle eski üyeler arasındaki farklılıklar barizdir. AB söz konusu farklılıkları gidermek için MDAÜ'lere yönelik bazı politikaları uygulamaya koymuştur. 2000-2006 yılları arasında kalkınma endeksi düşük olan ülkelerde yapısal uyumu teşvik etmek ve iktisadi ve sosyal değişim içerisinde olan ülkelerin desteklenerek sistemsel farklılıkların giderilmesi için eğitim, öğretim ve istihdam politikaları ile ülkelerin sistemleri modernize edşlmiştir. AB 2007-2013 yılları arasında ise bölgesel ahenk, bölgesel rekabet edebilirlik ve istihdam temelli Avrupa Bölgesel İşbirliği'ne ilişkin politikalar uygulamıştır (Özcan ve Gülşen, 2010).

Beşinci genişleme ile üye olan Baltık ülkeleri açısından entegrasyonun kısaca getirdiği olumlu sonuçlara bakıldığında; emek yoğun üretimden teknoloji yoğun üretime geçildiği, serbest piyasa ekonomisiyle ticaret hacminin arttığı dolayısıylahalık refahının arttığı görülmektedir. AB ile entegrasyon sayesinde Baltık ülkeleridaha istikrarbir düzene kavuşmuştur. Baltık ülkeleri Avrupa Birliği'ne katıldığında, Avrupa Birliği fonlarına erişim hakkı kazandılar. AB fonları ülkelerin büyüklüklerine ve nüfus sayısına göre değişmektedir. 2004'ten bu yana Baltık ülkelerinin AB'ye ihracat akışları artmıştır. Böylece, AB ile entegrasyon, ekonomik reformların yapılmasını sağlamış ve büyük ölçekli doğrudan yabancı yatırımları Baltık bölgesine çekmiştir (Verkulevičiūtė ve Kriukienė, 2014:190). AB üyeliği yatırımları, ekonomik büyümeyi ve dolayısıyla

yaşam standardını artırmıştır. Baltık ülkelerindeki kişi başına düşen GSYİH, 2004–2013 döneminde ortalama % 46 artmıştır (Verkulevičiūtė ve Kriukienė, 2014:196). Baltık ülkelerinin AB'ye üye olmasıyla birlikte Rusya'nın Baltık ülkeleri üzerinde hissetirdiği baskı dizginlenmiştir. Bulundukları konum olarak Avrupa ülkelerine yakın olan Baltık ülkeleri Avrupa sosyal hayatına uyum sağlamakta zorlanmamıştır (Bulut, 2017:3).

Üyelikle beraber yaşanan olumsuz sonuçlardan kısaca bahsetmek gerekirse; Sovyetler döneminde karşılaşılmamış işsizlik yeni bir problemler meydana çıkmıştır. Gerek ekonomik gerekse siyasi politikalarda Birlik'ten ayrı politika yürütememek Baltık ülkeleri açısından zaman zaman olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Baltık devletleri yeniden Rusya baskısına girmemek için en güvenilir yolun batıyla bütünleşme olduğuna karar vermiştir (Kavukçu, 2008:66). Avrupa Birliği ile entegrasyonun getirdiği olumlu ve olumsuz sonuçlar çalışmanın son bölümünde Litvanya özelinde değerlendirilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTVANYA VE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

3.1. LİTVANYA'NIN KISA TARİHİ

Üç Baltık ülkesinden biri olan Litvanya kuzeyde Letonya, güneydoğuda Belarus ve Polonya, batısında ise Kaliningrad (Rusya) ile komşudur. Başkenti Vilnus olan ülkede yerleşim Baltık Denizi boyunca yoğunlaşmıştır. Nüfusu 2,810,000 olup, yüz ölçümü 65.300 km'dir. Ülkenin resmi dili Litvanca olmakla birlikte, ülkede Rusça ve Lehçe'de kullanılmaktadır. Etnik yapısı %85,08 Litvanyalı, % 6,65 Polonyalı, %5.8 Rus ve %2.47 diğer olmak üzere homojen bir yapıya sahiptir. Ülkenin gayri safi yurt içi hasılası 65 milyar dolar civarındadır (MFA, 2018b). Parlamenter demokrasiyle yönetilen Litvanya'da fiilen yarı başkanlık sistemi uygulanmaktadır. 141 kişiden oluşan Parlamento seçimleri dört yılda bir yapılmaktadır. 1991 yılında bağımsızlığın elde edilmesinden bu yana Litvanya koalisyon hükümetleri ile yönetilmektedir. Litvanya parlamentosu Sosyal Demokrat Parti, Litvan Sosyal Demokratik İşçi Partisini, Anavatan Birliği/ Hristiyan Demokrat Parti, Cumhuriyet Liberal Hareketi, Litvanya Özgürlük Birliği, Köylü ve Yeşiller Birliği, İşçi Partisi, Adalet ve Düzen Partisi, Litvanya'daki Polonyalıların Seçim Hareketi, Cumhuriyetçi Partiden ve bağımsız adaylardan oluşmaktadır (MFA, 2018a).

Litvanlara ait en eski bilgi M.Ö. 2500 yıllarında Baltık bölgesinde yaşayan halklara dayanmaktadır (Gezikumbarası, 2017). Litvanya hakkında bilinen en eski devlet yapılanması ise Litvanya Dükü ve Litvanya kralı Mindaugas zamanına aittir. 1230 yılında Mindaugas Baltık kabilelerini birleştirmiş ve 1253 yılında taç giyerek ilk Litvan kralı olmuştur (Bakınız Harita 2) (Denizmen, 2011). Ancak Mindaugas zamanına ait pek fazla bilgi bulunmamaktadır. 1321 yılında Kral Gediminas tarafından Litvanya Granddüklüğü kurulmuştur. 14. yüzyılda Litvanya Granddüklüğü Belarus, Ukrayna, Polonya ve Rusya'nın bir bölümüne sahip olmuş ve o dönem Avrupa'nın en geniş sınırlarına sahip devletlerden biri haline gelmiştir (Bakınız Harita 3). Uzun yıllar

çok tanrılı inanca mensup olarak yaşayan Litvanlar Kral Mindaugas zamanında Hristiyan misyonerlerin Litvan topraklarına girmesine izin verilmesiyle Litvanya Hristiyanlıkla tanışmıştır. Hristiyanlığın Litvanya topraklarına girmesine rağmen halk gibi Kral Mindaugas'ta çok tanrılı inanç (pagan) kültürünü sürdürmüştür. Kral Mindaugas'ın ölümesiyle misyonerler sınır dışı edilmiş ve Hristiyanlık Litvanya'da yayılma alanı bulamamıştır. 14. yüzyılda çok tanrılı dine mensup olan Grandük Jogalia'ya Katolik Hristiyanlığı kabul etmesi durumunda Polonya Kralının kızı ile evlenip topraklarını genişletme garantisi teklif edilmiş ve bu cazip teklifin kabul edilmesiyle 1386 yılında Litvanya resmen Hristiyan olmuştur (Gezikumbarası, 2017). Litvanya'nın bilinilen tarihi Hıristiyanlığın kabul edilmesiyle başlamıştır. 14. yüzyılda halkın çoğunluğu Ortodoks olmasına rağmen zamanla Katoliklik nüfus Ortodoks nüfusu geçmiştir. Kral Gediminas kızı olan Aldona ve Polonya kralı Wladyslaw'ın veliahtının evlenmsiyle Litvanya ve Polonya arasında ittifak başlatmıştır (Lorot, 1991:44). Kral Gediminas bu şekilde güçlü komşularla barış sağlayarak Litvanya İmparatorluğu'nun temellerini atmıştır. Gediminas'ın ölümünden sonra yerine geçen oğulları Tatarları yenerek Ukrayna'yı fethetmiştir. Bu fetihle Litvanya Baltık Denizi ile Karadeniz arasında yaşam alanı bulan bir federasyon haline gelmiştir (Lorot, 1991:44). Daha sonra imparatorluğun başına Vytautas geçmiş ve Polonya ile birlikte Tötanları etkisiz hale getirmiştir. 1492 yılında Doğu Litvanya topraklarının bir bölümü Moskova'ya bağlanmıştır. 1569 yılında Lublin birliği ile Polonya ve Litvanya'nın birleşmesi Polonya'nın Litvanya topraklarının sahibi konumuna geçmesiyle sonuçlanmıştır (Bakınız Harita 4) (Lorot, 1991:44-47). 1573 yılında Polonya Kralı ve Litvanya dükünün kabulüyle serbest seçimler yapılmış, artan özgürlük hareketleri anarşiyi tetiklemiş ve ülkenin dağılmasını hızlandırmıştır. 1655-1661 yılları arasında yaşanan Kuzey Savaşları döneminde Litvan topraklarında İsveç yıkımı baş göstermiştir. Litvanya Büyük Kuzey Savaşı'nda büyük bir darbe almıştır (1700-1721). Litvanya- Polonya Birliği 1772, 1792 ve 1795 yıllarında Rusya İmparatorluğu, Prusya ve Habsburg Monarşisi tarafından bölünmüştür (Denizmen, 2011). 1772 yılında Polonya'nın paylaşımı sırasında Litvanya toprakları Rus boyunduruğuna girmiştir (Bakınız Harita 6). Bu tarihten sonra Rusya Litvanya'da Ruslaştırma çalışmalarına başlamıştır.

Polonya'nın 1795 yılında bölünmesi sonucu Litvanya Rus İmparatorluğu'nun himayesinde kalmış ve 1915 yılında Alman birliklerince işgal edilene kadar Rus hakimiyeti devam etmiştir. 1915 yılından 1918 yılına kadar Litvanya'da Alman egemenliği hüküm sürmüştür (Armaoğlu, 2010b:243). Almanlar Birinci Dünya Savaşı boyunca Litvanya'yı aşama aşama işgal etmiştir. Nisan 1915'te Litvanya'nın batısı, Ağustos 1915'te ise Litvanay'nın güneyi Almanların eline geçmiştir. 19 Eylül 1915'te Vilnus Almanların eline geçmiştir. 1916 baharında Ruslar Litvanya üzerindeki etki alanını genişletmeye çalışmış ancak Alman birlikleri buna izin vermemiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru milliyetçilik duygusuyla birçok ulus ayaklanmaya başlamıştır. Litvanlarda 1917'de bu milliyetçilik dalgasının içine girerek bağımsızlıklarını ilan etmek istemiştir. 11 Aralık 1917'de Litvanya parlementosu bağımsızlık için bir deklerasyon yayınlamış ancak bu deklarasyon Almanlar tarafından kabul edilmemiştir. Almanlar Litvanya'nın statüsüne ilişkin kararını savaşın sonuna kadar ertelemiştir (Parrot, 2002:152). İmparatorluk Almanya'sı tarafından işgal edilen Litvanya'da yüzbinlerce Litvanyalı Rusya'ya kaçmak zorunda kalmış ve işgal edilen ülke Alman ordusunun artan ihtiyaçlarını karşılamak için sömürülmiştir. Almanların Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmesiyle 16 Şubat 1918'de Litvanya bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlık ilanına rağmen Almanya Birinci Dünya Savaşı'nın bitimine kadar Litvanya üzerindeki kontrolünü sürdürmüştür. Bolşevik devrimiyle birlikte Rusya Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmiş ve "Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu ve Bulgaristan" ile "3 Mart 1918 Brest-Litovsk Antlaşması"nı imzalamıştır (Communistcrimes.org, 2018). Brest-Litovsk Antlaşması'nın 4. maddesinde Rusya ile Ukrayna arasında barış antlaşmasının imzalanacağı ve Polonya, Litvanya, Letonya ve Estonya'nın boşaltılacağı, buralarda tutuklanan halkın serbest bırakılacağı kararı alınmıştır. Almanya Alman bir prens tarafından yönetilen bağımlı bir Litvanya Krallığı oluşturulmasını istesede Alman ordusunun Kasım 1918'de çöküşü nedeniyle bu durum gerçekleşmemiştir (Communistcrimes.org, 2018). 7 Kasım 1918'de, Litvanya Konseyi ilk Litvanya hükümetini kurmuştur. Sovyetler Birliği Almanya'nın geri çekilmesini fırsat bilerek 12 Aralık 1918'de tekrar Litvanya topraklarına saldırmaya başlamıştır. Almanlar ve Ruslar Litvanya toprakları üzerinde nüfuz mücadesi vermiştir. 16 Aralık 1918'de, Litvanya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak ilan edilmiştir. 15 Aralık 1919'da tüm Alman birlikleri Litvanya topraklarından

çekilmiştir (Parrot, 2002:153). Almanyaların Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilirken imzaladığı 1919 Versay Antlaşması ile Baltık sahilinde yer alan Doğu Prusya'ya ait olan Memel (günümüzdeki adı Klaipeda) Litvanya'nın denetimine girmiştir (Encyclopedia, 2018a) (Bakını Harita 9). 1919 yılının sonlarında Polonya ve Litvanya arasında Vilnus için gerginlikler baş göstermeye başlamıştır. Vilnus bölgesi 9 Ekim 1920'de Polonya tarafından ilhak edilmiştir. Başlangıçta Litvanya'nın Sovyetlere karşı olan aleyhtarlığı, Polonya ile olan Vilnus meselesinden dolayı yumuşamıştır (Armaoğlu, 2010b:243). Temmuz 1920'de Ruslar Vilnus'u Polanya'dan alarak işgal etmiştir. Litvanya ve Rusya arasında 12 Temmuz 1920'de Moskova Antlaşması'nı imzalanmıştır. Moskova Antlaşması ile Sovyet hükümeti Litvanya'nın bağımsızlığını tanımıştır (Communistcrimes.org, 2018). Vilnius, 27 Ağustos 1920'de Bolşevikler tarafından Litvanya'ya geri verilmiştir. 7 Ekim 1920'de Litvanya ile Polonya arasında Vilnus meselesi hariç birçok konu için antlaşma sağlanmıştır. Ancak antlaşmadan 2 gün sonra Polonya kuvvetleri Vilnus'u yeniden işgal etmiştir. Litvan birlikleri Vilnus için tekrar saldırıya geçmiştir. 29 Kasım 1920'de Milletler Cemiyeti Polonya ve Litvanya arasında tarafsız bir bölge tayin etti. Daha sonra Vilnus için halk oylaması yapıldı ve Vilnius ve çevresi 8 Nisan 1922'de Polonya'da kaldı (Parrot, 2002:153-154-155). Başkent Vilnus'un Polonya tarafından işgal edilmesiyle Kaunas 19 yıl ülkenin geçici başkenti olmuştur. Eylül 1939'da Sovyetlerin Doğu Polonya'yı işgal etmesiyle Vilnus yeniden Litvanya'ya bırakılmıştır.

1920'nin başlarında Litvanya'nın ilk bağımsızlık yıllarında siyasi hayat çok istikrarsız olup, sık sık hükümet krizleri yaşanmıştır. 1926 Litvanya'da otoriter sağ parti iktidara gelmiştir. Hükümet komünistlerin bir darbe planladığını öne sürerek 29 Aralık 1926'da sıkıyönetim yasası ilan etmiş, 350 Litvanyalı komünist tutuklanmış ve liderleri idam edilmiştir. Sağ parti 13 yıl iktidarda kalmıştır. 1930'larda Adolf Hitler ve Nazi Partisi'nin yükselişiyle Litvanya'nın güvenliği tehlikeye girmiştir. Klaipedi üzerinde Almanya toprak iddialarında bulunmuştur. 1939 Mart'ında Almanya Litvanya'ya Klaipedi'ye üçüncü Reich'e atamak için ültimatom vermiş, Litvanya ültimatomu kabul etmek zorunda kalmış ve 22 Mart'ta Alman ordusu şehri ele geçirmiştir (Communistcrimes.org, 2018). 23 Ağustos 1939 Moskova'da SSCB ve Almanya, Nazi-Sovyet Saldırmazlık Paktı'nı imzaladılar (Bakınız Ek 1). Antlaşmaya göre Almanya'nın SSCB'ye, SSCB'ninde Almanya'ya saldırmayacağı, Almanya veya

SSCB'nin bir başka devlet tarafından çatışmaya maruz bırakılması halinde çatışmaya maruz kalmayan devletin saldıran devleti desteklemeyeceği garanti altına alınıyordu. Nazi-Sovyet Saldırmazlık Paktı Anlaşması'na eklenen "Gizli Ek Protokole"de, herhangi bir politik değişimde veya herhangi bir sınır farklılığı olması durumunda "Baltık bölgesi (Litvanya, Letonya, Estonya ile birlikte Finlandiya)" ile "Polonya'nın Narew, Vistula ve San ırmaklarının oluşturduğu hattın" doğu kısmının SSCB'nin nüfuz alanı olacağı hükmü yer almaktadır (Bekcan, 2016:104). Ekim 1939'da, üç Baltık Cumhuriyeti Sovyetler Birliği ile "karşılıklı yardım" anlaşmaları imzalamak zorunda kaldı. Sovyetler aynı taktikleri Finlandiya üzerinde denedi ve Finlandiya'ya saldırdı. 1939 yılında Sovyetler Birliği Finlandiya'ya saldırdığında Milletler Cemiyeti(MC) Sovyetlerin saldırgan tutumunun Baltık ülkelerine de sıçramasından endişe etmiştir. Sovyetlerin saldırısına, daha ciddi bir tepki vermek isteyen MC, SSCB'yi 14 Aralık 1939'da Sözleşmeyi ihlal ettiği gerekçesiyle Cemiyet üyeliğinden çıkarmıştır. SSCB MC tarihinde ilk ve son olarak üyelikten çıkarılan ülkedir (Kıran, 2008:34).

Bir diğer adı "Kış Savaşı" olan "Fin-Sovyet Savaşı" 30 Kasım 1939'da Sovyetlerin saldırısıyla başlamış ve 13 Mart 1940'ta "Moskova Barış Antlaşması"yla sona ermiştir (Erar, 2015). Kış Savaşı, savaşı yakından takip eden Hitlerin SSCB ordusunun başarısızlığı üzerine Alman ordusunun kolaylıkla SSCB ordusunu yenebileceğine dair çıkarım yapmasına yardımcı olmuştur (Erar, 2015). Küçük bir devletin Kızıl Ordu'yu malup etmesi birçok ulusa ilham olmuştur. Ordunun sayısal üstünlüğünden ziyade ordunun savaş alanını bilmesi ve bağımsızlık için mücadele etmesinin savaşın kazanılmasında ne kadar önemli olduğu bu savaşta ortaya konmuştur. Kış savaşından sonra Nazi Almanya'sı yönünü Baltık bölgesine çevirmiştir. Haziran 1940'da Kızıl Ordu Alman- Sovyet Saldırmazlık paktına uygun olarak Litvanya'yı işgal etti. Litvanya Sovyetler tarafından 3 Ağustos 1940'da Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak ilan edildi (Denizmen, 2011). Sovyetler eğitim sistemini Marksizm-Leninizm ruhuyla yeniden yapılandırıldı. Özel işletmeler ve büyük sanayi kuruluşları devletleştirildi. Komünist olmayan bütün örgütler ve gazeteler kapatıldı. Yeni rejim, Katolik Kilisesi'nin önemini azaltmak için din karşıtı kampanyalar başlattı. Bütün dinsel yayınların yayınlanması yasaklandı ve okullarda din öğretimi kaldırıldı. 12.000 kişi çeşitli siyasi suçlarla suçlandı, 1940-41 döneminde tutuklandı. Yaklaşık 18.000 erkek, kadın ve çocuk Sibirya gibi bölgelere serbest işgücü olarak sürgün

edildi. 1940-1941'deki Stalinist baskılardan dolayı 35.000 Litvanya vatandaşının hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir (Communistcrimes.org, 2018).

Litvanya'daki Sovyet yönetimi 1941 Barbarossa Hareketi ile Almanya tarafından sona erdirilmiştir (Denizmen, 2011). Litvanlar başlangıçta Almanları Sovyetlere karşı kurtarıcı olarak görmüştür. Ancak Almanların Litvanya'nın bağımsızlığını yeniden kurma gibi bir politikaları yoktu (Communistcrimes.org, 2018). 1941-1944 arası Litvan toprakları Nazi Almanya'sının denetiminde kalmış ve bu süre zarfında Litvanya Sovyet yönetiminden çıkmıştır. Alman işgalinin Litvanya üzerinde yıkıcı etkileri olmuştur. 1941-1944 Litvanya'nın Nazi Almanya'sının denetiminde bulunduğu dönemde; "tutuklanan ve toplama kamplarına gönderilen kişi sayısının 29.500", "öldürülen kişi sayısının Yahudilerle birlikte 240.000" ve "zorunlu işçilik için Almanya'ya sürgüne gönderilen kişi sayısının 60.000" olduğu tahmin edilmektedir (Oitheblog, 2016). Naziler tarafından işgal edilen bölgelerde bazı Litvanlar Alman gestopalarına katılmış ve Litvan yahudilere Nazilerle birlikte zülmetmiştir. 21 Eylül 1941'de Litvanya'nın Ejszyszki'ye kasabasında Naziler, Ejszyszki'ye kasabası ve civarında ikamet eden "4.000 Yahudiyi" 3 sinagoga hapsetmiş, 48 saat yemek ve su vermemiş ve 48 saat süresince Yahudi halk toplu mezarlara götürülerek, açılan çukurların yanıbaşında sırasıyla vurularak öldürülmüştür. Ejszyszki kasabasındaki Yahudilerin hepsi öldürülmüş ve o kasabadaki Yahudilerin zengin kültürü ortadan kaldırılmıştır (Encyclopedia, 2019). Nazi Almanya'sı döneminde Litvanya'daki Ponar Ormanı'nda 2. Dünya Savaşı sırasında Yahudi esirler Nazi zulmünden kaçabilmek için kaşıklarla tünel kazmıştır. Tünelin tamamlanması 3 ay sürdü ve 15 Nisan 1944 gecesi, 40 esir tünelden kaçma girişiminde bulundu. Kaçma girişimini fark eden Nazi subayları tüneli bularak kaçan esirlere ateş açtı. 38 kişi Nazilerin kurşunlarında can verdi (BBC, 2016).

Almanların savaşı kaybetmeleriyle, Sovyetler Temmuz 1944'te Vilnius'u ve 1 Ağustos'ta Kaunas'ı ele geçirdi. Almanların çekilmesiyle Sovyetler Birliği Litvanya'yı tekrar Sovyet Sosyalist cumhuriyeti olarak ilan edilmiştir. Sovyetlerin baskı ve zulümleri kaldığı yerden devam etti. 1944-1952 yılları arasında yaklaşık 100.000 Litvan Sibirya'ya sürgün edilmiş ve çoğu öldürülmüştür (Denizmen, 2011). 1972 yılında Litvanyalı Romas Kalanta ülkesindeki Sovyet baskısını dünyaya göstermek

için kendini yakarak feda etmiştir (Lorot, 1991:84). 1940-1991 arası 50 yıllık SSCB işgali süresince Litvanya'da "tutuklanan, sorgulanan, hapsedilen kişi sayısının 200.000, sürgüne yollanan kişi sayısının 132.000", "ölen tutuklu sayısının 20.000 ila 25.000, sürgünde ölen kişi sayısının 28.000" ve "ölen Litvanyalı gerilla ve destekleyicilerinin sayısının 21.500" olduğu tahmin edilmektedir (Oitheblog, 2016). Sovyetler döneminde Litvanya'da tarım kollektifleştirilmiş, Litvanya sembolleri yasaklanmış ve komünizm veya Sovyet işgaline dair herhangi bir eleştiri yapanlara uzun hapis cezaları verilmiştir. Litvanya, Sovyet olmayan dünyadan seyahat kısıtlamaları ile izole edilmiştir. Din zulümleri artmış ve birçok manastır, kilise kapatılmıştır. Bu durumlar neticesinde Litvanya'da hem Sovyet ideolojisine hem de Rus dilsel, kültürel ve ulusal egemenliğine karşı öfke ve kızgınlık artmıştır. SSCB diğer Sovyet cumhuriyetlerinde olduğu gibi Litvanya'da da sanayinin gelişmesine büyük önem vermiştir. Çünkü Komünist liderlerin görüşüne göre, endüstriyel proletarya, bir Komünist rejimin temel desteğidir. Sovyet işgalinden önce Litvanya bir tarım ülkeydi. Bu nedenle Sovyetlerin gözünde, Litvanya'nın sanayileşmesi gerekmekteydi. İkinci dünya savaşından sonra Litvanya'nın endüstrisi Sovyetlere kıyasla daha hızlı gelişmiştir. Sovyet döneminde en hızlı büyüyen endüstriler otomotiv, alet ve metal işleme endüstrileridir. Litvanya'da üretilen makine ve el aletlerinin sadece küçük bir kısmı Litvanya'da kullanılabilmiştir. Çünkü üretilen makine ve el aletlerinin çoğu Sovyetler Birliği'ne gönderilmiştir. Sovyetler fabrikalardaki iş gücü talebini karşılamak için Rusya'dan işçi sevk ederek hem talebi karşılamaya hem de Litvanya'da ki Rus nüfusu artırmaya çalışmıştır. Sanayinin enerji ihtiyacını karşılamak için elektrik santralleri kurmuştur (Zunde, 1963). Sovyet işgali Litvanya'nın ekonomisini, çevresini, demografisini ve kültürel değerlerini olumsuz etkilemiştir. Litvanya'nın doğal kaynakları umarsızca kullanılmış ve işlenmemiş endüstriyel atıkların doğrudan nehirlere akması nedeniyle su rezervleri kirlenmiştir. Diğer bir kirlilik kaynağını tarımda yoğun kimyasal gübre kullanımı oluşturmuştur. Hava kirliliği aynı zamanda insanların sağlığı için de ciddi bir tehdit oluşturmuştur (Communistcrimes.org, 2018).

1980'lerin sonlarına doğru Sovyetlerin perestroyka olarak bilinen reform sürecine girmesiyle Litvanya'daki çeşitli gruplar ülkelerinin bağımsızlığı için savaşmak üzere bir araya geldi. 22 Ağustos 1989'da, Litvanya Yüksek Sovyeti'nin bir

komisyonu, Litvanya'nın Sovyetler Birliği'ne kabul edilmesinin askeri işgal ve sahte seçimler altında gerçekleştiği için iptal edilmesi gerektiğini açıkladı (Communistcrimes.org, 2018). 11 Mart 1990'da Litvanya bağımsızlık genelgesi yayımlayarak Sovyet hâkimiyetinden kurtulan ilk cumhuriyet olmuştur. 1990 yılında devlet başkanı seçilen Vytautas Landsbergis Litvanya'nın bağımsızlığının yeniden kurulması gerektiğine işaret ederek SSCB anayasasını lağvetmiştir. Bunun üzerine Litvanya SSCB'nin ekonomik ambargosuna maruz kalmıştır. Ocak 1991'de Sovyet orduları Vilnus'a girerek stratejik yerleri işgal etmiştir. 9 Şubatta yapılan referandumda Litvanya halkının %84'ü bağımsızlığı desteklediğine dair olumlu oy kullanmıştır. 17 Şubat 1993'te yapılan başkanlık seçimini Algindos Brazauskas kazanmış ve ülke tam bağımsızlığa geçmiştir (Sönmezoğlu, 2010:447-449).

Yüzyıllarca bağımsızlık mücadesi veren Litvanlar bağımsız bir devlet olma arzusunu her zaman içlerinde taşımıştır. Birçok istilacı güce karşı vatanını savunan Litvanlar kültürel değerlerini koruyar gelecek nesillere aktarmıştır. Özellikle Ruslar tarafından asimile edilmek istenen Litvanya tarihinde en büyük baskı SSCB döneminde yaşanmıştır. SSCB'de dil milliyetçiliğin temel kriteriydi. Sovyetler bu yüzden Sovyet cumhuriyetlerinde eğitim diline, tabelalara hatta alfabelere müdahale etmiştir. Ancak Litvanca kendine özgü yapısını yüzyıllarca korumuştur. Litvanca üzerindeki ilk yabancı güçlerin etkisi Litvanya-Polonya ittifakı döneminde başlamıştır. Bu süre zarfında Polonya dili, soylular arasında baskınken ve Litvanca köylüler tarafından kullanılmaya devam edilmiştir. Litvanya'da Rus çarlığının egemen olduğu zamanlarda halkın milliyetçi duygularını ayakta tutan unsur Litvanca olmuştur. 1940'ta Sovyetler Birliği Litvanya'yı işgal ettiklerinde resmi dairelerde ve eğitimde Rusçayı zorunlu kıldılar ama Litvancayı yasaklamadılar. Her ne kadar Ruslar dil üzerinden Litvanları asimile etmeye çalışmış olsa da Litvanca yüzyıllarca korunmuştur. Litvanya'da dil milliyetçi duyguların zinde kalmasını sağlamıştır. Milliyetçi duyguların dışa vurumunda basketbolda önemli bir yer tutmaktadır. Sovyetler Birliği döneminde Litvanya'da demokrasiyi gösterme ve anlama şeklinin Litvanyalılar için basketbol olduğu söylenmektedir. Litvanyalıların basketbol tutkusu kendini ifade etme ve anlatma biçimi olmuştur. Sovyet Ligi finalinde Litvan milli takımları Moskova'yı birçok kez yenerek şampiyon olmuştur (Aktaş, 2016). Basketbol devlet tarafından desteklenmiş ve halk hiçbir zaman basketbola ilgisini

kaybetmemiştir. Basketbol hala Litvanlar için milliyetçi duyguları simgelemektedir. Yüzyıllarca bağımsızlık mücadelesi veren Litvanlar son olarak Sovyetler Birliğinden ayrılarak bağımsızlıklarını kazanmıştır. 1990'larda Litvanya, planlı bir ekonomiden serbest piyasaya hızlı bir geçiş yaptır. Bağımsızlığını korumak isteyen Litvanya 1990'ların ikinci yarısından itibaren dış politikasının temel amacını batıyla bütünleşme olarak belirlemiştir. Litvanya "17 Eylül 1991'de Birleşmiş Milletler"e, "14 Mayıs 1993'de Avrupa Konseyi"ne, "29 Mart 2004'te NATO"ya, "1 Mayıs 2004'te AB"ye üye olmuştur (Bakınız Ek 2) (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2013).

Litvanya'nın Batı ile bütünleşme politikası kapsamında üyesi olduğu ulus üstü kuruluşlar: "Avrupa Birliği (AB), Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Birleşmiş Milletler (BM), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Uluslararası Para Fonu (IMF), Baltık Asamblesi, Baltık Denizi Devletleri Konseyi, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)"dir (MFA, 2018b).

3.2. LİTVANYA'NIN AVRUPA BİRLİĞİ'NE ENTEGRASYONU

Litvanya'nın AB'ye entegrasyonu güçlü ve modern bir devlet olma fırsatı sağlayan bitmeyen bir süreçtir. Eylül 1990'da, Avrupa Parlamentosu üyelerinden oluşan bir heyet ilk kez Litvanya'yı ziyaret etmiştir. Ocak 1991'de Avrupa Parlamentosu SSCB'nin Baltık ülkelerine karşı takındığı tutumu kınayan bir bildiri yayınlamıştır. AT ile Litvanya arasında resmi ilişkiler Ağustos 1991'de AT'nin Litvanya'yı bağımsız bir ülke olarak kabul ettiğini bildirmesiyle başlamıştır. 1992 yılında "Litvanya Cumhuriyeti Yüksek Konseyi" ve "Avrupa Parlamentosu" temsilcileri arasında resmi bir delegasyon kurma kararı alınmıştır (The Seimas, 2016). Daha öncede bahsedildiği üzere 1993 yılında Avrupa Konseyi MDAÜ'lerin Avrupa Birliği üyesi olabileceğine karar vermiş ve aday ülkelerin yerine getirmesi gereken Kopenhag kriterlerini belirlemiştir. AB ile Litvanya arasında 18 Temmuz 1994'te Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmıştır (Gözakman, 2015:309). 12 Haziran 1995'te Litvanya ile Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma ile Litvanya MDAÜ'lerle birlikte üyelik sürecine dahil edilmiştir. 7 Aralık 1995'te Seimas, Litvanya Cumhuriyeti'nin AB'ye Üyelik Başvurusu Hakkında Bildirimi kabul etti. 8 Aralık

1995’te Litvanya Cumhuriyeti hükümeti AB üyeliği için resmi başvuruda bulundu. Katılım öncesi ilk olarak Litvanya yasalarının AB’nin ilgili hükümleriyle uyumlu hale getirilmesi gerekiyordu. Yasalar uyumlu hale getirildikten sonra 20 Haziran 1996’da AB Ortaklık anlaşması onaylandı ve 1 Şubat 1998’de yürürlüğe girdi (The Seimas, 2016).

Komisyon tarafından hazırlanan 15 Temmuz 1997 tarihli Gündem 2000 Raporu ile AB genişlemesi için gerekli iç reformlar hakkında yapılması gerekenler belirlenmiştir. Gündem 2000 AB üyeliği için gerekli iç reformlar hakkında bir kılavuzdur. Komisyon raporunda müzakereleri Litvanya hariç olmak üzere sadece beş adayla "Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya ve Slovenya" ile açmayı önermiştir. Litvanya'nın müzakere sürecinin başlaması için Litvanya’nın özellikle ölüm cezasını kaldırması, Ignalina Nükleer Enerji Santrali'nin faaliyetine son vermesi ve AB vatandaşlarının mülkiyet hakkını elde etme hakkının güvence altına alınması gibi bir dizi karmaşık iç reformu gerçekleştirmesi gerekiyordu (The Seimas, 2016). Daha öncede bahsedildiği gibi Lüksemburg Zirvesi’nde Helsinki Grubuna (İkinci Dalga) dahil edilen Litvanya’nın katılım müzakerelerinin 1999 Aralık ayında başlamasına karar verilmiştir. 15 Şubat 2000’de Birlik ve Litvanya arasında resmi müzakereler başlamıştır. Müzakereler, 2001 yılının ilk yarısında İsveç Dönem Başkanlığı döneminde özellikle hızlı bir şekilde ilerlemiştir. Kurumlar ve diğer konularla ilgili bölümler hariç olmak üzere tüm müzakere fasıllarında (31'in 29'u) müzakereler başlatılmıştır. 2001'in ortalarında Litvanya 18 fasılı kapatmıştır. Aday ülkelerin 13 Kasım 2001'de yayımlanan üyelik yolundaki ilerleyişi hakkındaki düzenli raporunda, Komisyon, Litvanya'nın müzakereleri 2002 yılı sonundan önce sonuçlandırabileceğini ve 2004 yılına kadar AB'ye katılımın mümkün olabileceğini ilk kez kabul etmiştir (The Seimas, 2016). Litvanya 16 Nisan 2003’te Katılım Anlaşmasını imzalamıştır. 10 ve 11 Mayıs 2003’te AB üyeliği için düzenlenen referandumda kayıtlı seçmenin üçte ikisi referanduma katılmış olup, % 91,07 oranında evet oyuyla halk üyeliği istemiştir (Gözakman, 2015:312). Katılım Anlaşması 1 Mayıs 2004’te yürürlüğe girmiştir.

3.2.1. Avrupa Birliği Katılım Süreci ve Karşılaşılan Zorluklar

Daha öncede bahsedildiği gibi her üyelik süreci birbirinden farklı sorunlar barındırmaktadır. Her ne kadar AB üyeliği için koşullar belli olsa da ülkelerin siyasi, ekonomik ve kültürel yapıları farklı olduğu için üyelik kriterlerine uyum süreçleri farklılık arz etmektedir. Litvanya'nın AB'ye katılım sürecini incelemek için ilerleme raporlarından, katılım ortaklığı belgelerinden, AB Komisyonu Raporlarından ve Strateji Belgelerinden yararlanılacaktır.

Katılım sürecinin ilk kapsamlı belgesi Komisyon tarafından 15 Temmuz 1997'de düzenlenen Agenda 2000'dir. Bu belgede, Komisyon AB'nin genişlemesi için gerekli olan iç reformlarla ilgili kılavuz ilkeleri sunmuştur (The Seimas, 2016). Müzakerelerin başlatılması amacıyla ilk olarak Litvanya'da, ölüm cezasının kaldırılması, Ignalina Nükleer Santral'inin kapatılması ve AB vatandaşlarının mülkiyet haklarının güvence altına alınması vb. reformların yapılması zorunlu kılınmıştır. Litvanya hükümeti iç reformlar kapsamında ilk olarak üyelik için 21 Aralık 1998'de ölüm cezası kaldırmış ve Ignalina nükleer enerji santralinin birinci reaktörünün 2005'ten önce, ikinci reaktörünün ise 2009'dan önce kapatılmasına karar vermiştir.

Katılım sürecinde Avrupa Komisyonu'nun 1997 tarihli görüşünde Litvanya'nın yolsuzlukla mücadelede konusunda eksikliği ortaya konulmuştur (Gözakman, 2015:315). Litvanya bürokrasisindeki iyi eğitimli, deneyimli ve motivasyonlu kadroların eksikliği en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. SSCB ekonomi modelinden ayrılarak serbest piyasa ekonomisine geçilmesiyle Litvanya'daki kalifiye işçiler ekonomik sebeplerle kamu sektöründen özel sektöre geçmiştir. Bu sebeple kamu sektöründe kalan personel özel sektörle kıyaslandığında daha az ücret alan ve eğitim olarak daha az yetişmiş personeldir. Ne yazık ki Kamu çalışanlarının çoğu aldıkları az maaşı artırmak için yasadışı iş ve işlemlere bulaşmıştır. Bunun sonucunda artan "yolsuzluk ve rüşvet", Litvanya'nın adaylık dönemini olumsuz yönde etkilemiştir (Demir, 2009:133). Litvanya'nın adaylık sürecini tamamlayarak aday olabilmesi içi yolsuzluk ve rüşveti yok etmesi gerekiyordu. Litvanya yolsuzlukla mücadele çabalarında hem ulusal uluslararası teşebbüslerde bulunmuştur. Ulusal düzeyde 1997 yılında Kamu Yararı İle Özel Çıkarların Uyumlaştırılması Hakkında Kanun ve Siyasal Kampanyaların Finansmanının Hakkındaki Kanun, 1999 yılında

Siyasal Partilerin ve Siyasal Örgütlenmelerin Finansmanı Hakkında Kanun çıkarılmıştır. 1997 yılında Özel Soruşturma Servisi ve 1998 yılında Etik yüksek Komisyonu kurulmuştur. 2002 yılında meclis Ulusal Yolsuzluk Karşıtı Strateji metnini kabul etmiştir. Uluslararası düzeyde "1999'da Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi" ve "Avrupa Konseyi Yolsuzlukla Mücadele Medeni Hukuk Sözleşmesi" imzalanmış olup, "Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubuna(GRECO)" katılma kararı almıştır (Gözakman, 2015:315-318).

Avrupa Komisyonunca hazırlanan "Kıbrıs, Malta, Macaristan, Polonya, Slovakya, Litvanya, Letonya, Estonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya'nın Katılım Müzakerelerinin Sonuçları Hakkında Rapor" ile açılan fasıllarda MDAÜ'lerin gelişimi ve eksiklikleri belirtilmiştir. AB Genel Sekreterliği tarafından "Avrupa Birliği ve Müzakere Süreci" adlı yayın ile aday ülkelere tanınacak geçiş süreleri belirtilmiştir (Demir, 2009:131).

Bir aday ülkenin, AB müktesabatını benimsemesi ve uygulanması için gerekli olan süreç Müzakere Sürecidir. Müzakere süreci aday ülkenin ilerlemesine ve AB yasalarına uygunluğuna bağlı olup süresi aday ülkeden aday ülkeye göre değişebilir. Müzakereler 35 politika alanından (bölüm) oluşmaktadır ve her biri ayrı ayrı müzakere edilmektedir. AB aday ülkeler için açılan fasıl başlıkları (AB Başkanlığı, 2015):

" 1) Malların Serbest Dolaşımı
2) İşçilerin Serbest Dolaşımı
3) İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi
4) Sermayenin Serbest Dolaşımı
5) Kamu Alımları
6) Şirketler Hukuku
7) Fikri Mülkiyet Hukuku
8) Rekabet Politikası
9) Mali Hizmetler
10) Bilgi Toplumu ve Medya
11) Tarım ve Kırsal Kalkınma
12) Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı
13) Balıkçılık

14) Taşımacılık Politikası
15) Enerji
16) Vergilendirme
17) Ekonomik ve Parasal Politika
18) İstatistik
19) Sosyal Politika ve İstihdam
20) İşletme ve Sanayi Politikası
21) Trans-Avrupa Şebekeleri
22) Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu
23) Yargı ve Temel Haklar
24) Adalet, Özgürlük ve Güvenlik
25) Bilim ve Araştırma
26) Eğitim ve Kültür
27) Çevre
28) Tüketicinin ve Sağlığın Korunması
29) Gümrük Birliği
30) Dış İlişkiler
31) Dış, Güvenlik ve Savunma Politikaları
32) Mali Kontrol
33) Mali ve Bütçesel Hükümler
34) Kurumlar
35) Diğer Konular".

Litvanya'nın AB'yle müzakereleri "İsveç'in Dönem Başkanlığı" yaptığı 2001 yılında hızlı bir şekilde ilerlemiştir. Müzakerelerde açılan fasılların 18'i 2001 yılının ortalarında kapatılmıştır. 13 Kasım 2001'de yayınlanan aday ülkelerin katılım sürecine ilişkin düzenli raporunda, Komisyon Litvanya'nın 2002 yılının sonuna kadar tüm fasılları kapatacağını ve 2004 yılına kadar AB'ye katılım için hazır hale geleceğini kabul etti. Litvanya kendisinden iki yıl önce müzakerelere başlamış olan ilk dalga ülkelerini, adaylık sürecinde yaptığı reformlarla yakalamıştır (The Seimas, 2016). Litvanya; rekabet politikası faslında ve devlet yardımlarının düzenlenmesi konusunda tam olarak istenilen konuma ulaşamamıştır. Taşımacılık faslında gürültülü hava taşıtlarının hizmetten çekilmesi işlemini tamamlayamamıştır. Tarım faslında ise çiftçi

desteklerini gereken seviyeye çekememiştir. Halk sağlığı konusunda 2007 sonuna kadar süre tanınmıştır (Demir, 2009:132). Açılan fasıllar geçiş sürecinde başarılı bir şekilde tamamlanmıştır. Ancak adaylık sürecinde özellikle Rusya Federasyonu'nun Litvanya'nın AB üyeliğine bakışı, İgnalina Nükleer Santralinin kapatılması gereği, azınlıklar meselesi ve Kaliningrad düzenlemesi ciddi problemler yaratmıştır. Bu yüzden bu konu başlıkları ayrı ayrı ele alınacaktır.

3.2.1.1. Rusya Federasyonu'nun Entegrasyona Bakış Açısı

Rusya hem coğrafi, hem doğal kaynakları hemde siyasi ve askeri gücüyle dünya siyasetinde söz sahibi bir konumdadır. Dünya siyasetindeki yerini artırmaya çalışan Avrupa Birliği, tekrar bir güç olmaya başlayan Rusya ile ilişkisini her zaman iyi tutması gerekmektedir. Uluslararası güvenlik sisteminin yapılanmasında RF dikkate alınmak zorundadır (Boğaz, 2011:60). AB ve Rusya arasındaki ilişkilerin temeli enerji ve Avrupa'nın güvenliğine dayanmaktadır. Soğuk savaş sonrası RF-AB ilişkileri güvenlik, enerji ve ekonomik olmak üzere üç boyutta toplanabilir. (Tellal, 2010:223). AB'nin 2004 genişleme dalgasıyla birlikte RF'nin yakın çevresi saydığı MDAÜ'lerin Birliğe dahil edilmesinden dolayı AB ve RF sınır komşusu olmuştur. Bu komşuluk hem güvenlik boyutu hem de enerji ve ekonomik boyutuyla AB RF ilişkilerini şekillendirmiştir. RF'nin uluslararası arenadaki siyasi ve ekonomik gücü göz önüne alındığında 2004 genişlemesiyle birliğe katılan MDAÜ'ler RF tarafından bir takım yaptırımlara maruz bırakılmıştır. Konunun daha rahat anlatılabilmesi için ilk olarak AB ve Rusya ilişkilerine değinilecek, ardından Litvanya özelinde AB- Baltık ülkeleri ilişkilerine Rusya'nın tutumu ele alınacaktır.

1989 yılından sonra SSCB'nin dağılma sürecine girmesiyle Doğu Bloku ve Moskova iktisadi problemler yaşamış ve buyüzden AB ile iyi ilişkiler yürütmüştür. RF 1990'lar boyunca, Batıya entegre olmaya çalışmıştır. AB ve RF ilişkileri Sovyetler Birliği ile AT arasında 1989 yılında Ticaret ve İşbirliği Anlaşması imzalanmış ve Topluluk SSCB'ye "en çok kayrılan ülke kaydı" statüsünü vermiştir. AT Sovyetler Birliği dağılmadan önce "1991 yılında TACIS yardım programı"nı onaylamış, "1992 yılında Rusya ve diğer BDT ülkelerini kapsayacak şekilde" programı yürürlüğe koymuştur. SSCB dağıldıktan sonra 1994 yılında RF ve AT arasında Ortaklık ve

işbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma Rusya'nın Çeçenistan politikası sebebiyle üç yıl sonra onaylanarak yürürlük kazanmıştır (Boğaz, 2011:56). Bu anlaşma RF ve AB arasındaki kurumsal ilişki başlamıştır. 1997 yılından sonra ilişkiler her yıl düzenlenen zirveler ile sürdürülmüştür. 90'ların sonunda Rusya yönetimi Batı'nın iktisadi ve siyasi açıdan Rusya'dan önde olduğunu bilmektedir. Ancak bu dönemde RF ile AB arasındaki ikili ilişkiler çok gelişmemiştir (Tellal, 2010:212). İkili ilişkilerin ekonomik boyutu ön planda olmuştur. Avrupa Birliği RF için bir ticaret ortağı konumuna yükselirken; RF AB için bu konuma yükselememiştir. AB'nin RF ile yaptığı ticari anlaşma hükümlerinin MDAÜ'leri de uygulanmaya başlanması RF açısından olumsuz karşılanmıştır (Boğaz, 2011:78). 1995 Madrid Zirvesinde AB-RF ilişkilerinde ilk strateji belgesi hazırlanmıştır. 1999 Köln Zirvesi'nde Rusya ile Ortaklık ve Strateji Belgesi imzalanmış ve bölgesel güvenlik ile birlikte küresel güvenlik alanında da ikili ilişkilerin geliştirilmesi üzerinde durulmuştur (Boğaz, 2011:57). Anlaşma 2007 tarihinde sona ermiştir, fakat AB ve RF tekrar bir anlaşma yapmadıkları için anlaşma kendi kendine yeni bir anlaşma yapılana kadar 1 sene süreyle uzamaktadır (Boğaz, 2011:58).

AB RF ilişkilerinde güvenlik boyutu 2004 genişlemesiyle RF'nin AB'ye komşu olmasından dolayı ön plana çıkmıştır. Bu kapsamda MDAÜ ülke grubuna dahil edilen Baltık ülkeleri hem AB açısından hem de RF açısından güvenlik boyutu itibariyle önem arz etmektedir. MDAÜ'lerin Avrupa Birliği'ne katılması ile Birlik RF ile komşu haline gelmiştir. SSCB'nin parçalanma sürecini başlatan Estonya, Letonya ve Litvanya bağımsızlıklarını ilan ederk hızla RF'den uzaklaştılar. Baltık ülkeleri bağımsızlıklarının ilk yıllarında batı toplumuyla bütünleşmede bir takım sorunlar yaşamıştır. Söz konusu sorunlara bakıldığında; ilk olarak bağımsızlıklarının ilk yıllarında Sovyet askeri gücünün bu topraklarda bulunması iç işlerine müdahale edilmesi durumunu beraberinde getirmişitr. Bu yüzden Baltık ülkeleri ilk zamanlar bağımsız politikalar uygulayamamıştır. 90 yılların sonunda Sovyet ordusunun Baltık ülkelerinden çıkmasıyla, askeri tehdit unsuru yerini siyasi baskılara bırakmıştır. İkinci sorun sınır problemlerinden kaynaklanmaktadır. Sınır problemlerinin çözülmesi için Baltık ülkeleri 1920 yılındaki sınırların baz alınmasını istede sınırlar SSCB tarafından belirlenmiştir. Üçüncü ve en önemli sorun Baltık ülkelerinin enerji açısından RF olan bağımlılıklarından kaynaklanmaktadır (Bulut, 2017:3). Bu sorunların çözümü için

Baltık ülkeleri daha öncede bahsedildiği üzere RF'nin baskıcı tutumuna karşı AB'ye entegre olmak istemiştir. Baltık ülkelerinin jeopolitik ve jeostratejik konumlarından dolayı RF her zaman bu ülkelerle yakından ilgilenmiştir. AB Baltık ülkelerine bir güvenlik şemsiyesi sunmaktadır. Baltık ülkeleri ve AB, Rusya'nın Kırım'ı ilhak ettiği ve 2014 yılının başlarında Ukrayna'nın doğusunda gizli operasyonlar başlattığı zaman tedirgin oldu. Ukrayna'daki eylemler özellikle Baltık ülkeleri tarafından korkuyla karşılandı. Çünkü eylemler onlara Sovyetlerin Baltıklara yaptığı işgallerini hatırlattı. Sonuç olarak, bastırılan güvenlik endişeleri Baltık ülkelerinde yeniden ortaya çıktı. Baltık ülkeleri liderleri, AB ve NATO'daki pozisyonlarını, Rusya'ya karşı sıkı yaptırımlar uygulamak için kullandılar. Baltık Devletleri, AB ve NATO müttefiklerinden savunma garantileri aldılar (Kerikmäe, Chochia, ve Atallah. 2018:23).

1999 yılında Putin'in Rusya devlet başkanı seçilmesiyle Rusya'nın dış politikası değişmiştir. Milenyumdan sonra enerji kaynağı olan doğalgaz ve petrolün hammadde fiyatlarındaki yükseliş RF tarafından iyi değerlendirilmiş ve ekonomik başarı beraberinde RF'ye için siyasi anlamda da güç getirmiştir. Artan siyasi gücünden destek alan RF AB ile ilişkilerinde cüretkar adımlar izlemeye başlamıştır ve ilişkiler gerginleşmiştir (Musaoğlu ve Özgöker, 2008:75). RF ile AB ikili ilişkilerinin yoğunlaştığı nokta RF'nin AB'ye olan petrol ve doğal gaz ihracatını içeren ticari konulardır (Boğaz, 2011:59). RF sahip olduğu enerji kaynakları ve SSCB döneminde oluşturduğu alt yapısıyla hem bölgesel hem de küresel anlamda güçlü bir enerji tedarikçisidir. RF uluslararası alanda enerji silahını güç kaynağı olarak görmektedir. Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonraki sert yıllardan bu yana, Rusya gücünü, jeostratejik konumunu ve enerji zenginlikleri, özellikle hidrokarbon rezervleri sayesinde Batı'ya meydan okuyabilecek bir şekilde yeniden kazanmıştır. Rusya, en önemli pazarlarının ve yatırımlarının Avrupa'da yattığının farkındadır bu nedenle ekonomik olarak Rusya'nın Avrupa ile iyi ilişkilerini sürdürmesi önemlidir (Kerikmäe, Chochia ve Atallah 2018:22). Avrupa Birliği'nin kuruluş felsefesinde "enerji" güveliği öne çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında enerji tedarikçisi RF AB için ayrı bir önem taşımaktadır. RF içinse AB'nin geniş pazarı önem taşımaktadır. AB RF ilişkileri her zaman birbirine bağlı olmuştur. AB RF ilişkilerinin ekonomik boyutunun büyük kısmı enerji konusundan oluşmaktadır RF AB'ye karşı enerji gücünü caydırıcı bir araç olarak

kullanmaktadır. AB ve Rusya ilişkilerini şekillendiren ana faktör enerji, Baltık ülkeleri içinde büyük önem arz etmektedir. Estonya, Letonya ve Litvanya enerji bakımından neredeyse yüzde yüze yakın bir oranda Rusya'ya bağımlıdır (Boğaz, 2011:70). Bu bağımlılıktan dolayı Baltık ülkeleri özgürce hareket edememekte yani bir noktada Rusya'dan bağımsız hareket edememektedir. Gaz dağıtım altyapılarının Sovyetler Birliği döneminde inşa edilmesinden dolayı Baltık ülkeleri Rusya'ya bağımlı kalmaktadır. Bu yüzden Baltık ülkeleri, diğer AB devletlerinin gaz hatlarıyla bağlantılı değildir ve Rus olmayan gaz veya sıvılaştırılmış doğal gaza erişmelerinin bir yolu yoktur. Petrol sektörüne gelince, Baltık ülkelerinin petrollerinin neredeyse yüzde 100'ü Rusya'dan ithal ediliyor. Dahası Rusya, Doğu Avrupa ülkelerinden enerji ihracat akışlarını, Rus toprakları aracılığıyla batı Avrupa'ya yeni güzergâhlara doğru kaydırmıştır. Sonuç olarak, Baltık ülkeleri "transit devletler" olarak ortadan kalkmıştır (Kerikmäe, Chochia ve Atallah, 2018:23).

Rusya çıkarları doğrultusunda Batı ile iyi ilişkiler yürütmektedir. Ancak çıkarlarına aykırı durumlarda da tepki göstermektedir. Rusya AB'nin MDAÜ'leri üyeliğe kabul etmesiyle Post - Sovyet coğrafyada kendisinin izole edilmeye çalışıldığını ve AB 'nin jeostratejik üstünlük peşinde olduğunu öne sürmektedir (Mammadov, 2014:45). Bu yüzdende AB MDAÜ'lerin batı ile entegrasyonuna karşı çıkmıştır. Baltık ülkelerinin AB üyeliğine enerji silahıyla yanıt veren Rusya söz konusu devletleri üyelikten caydırmaya çalışmıştır. AB mali olarak Baltık ülkelerini Rusya'dan bağımsız karar alabilecek şekilde desteklemiştir. Bu şekilde Baltık ülkeleri AB ile entegrasyon talebinde bulunabilmiştir.

3.2.1.2. İgnalina Nükleer Santrali (INR)

İgnalina Nükleer Santrali Sovyetler Birliği döneminde inşa edilmiştir. INR için kullanılan teknolojinin Çernobil reaktöründe kullanılan teknolojiyle aynı olmasından dolayı AB reaktörü tehlikeli bulmuştur. AB müzakerelere başlanması için INR'nin kapatılmasını şart koşmuştur. Ancak Litvanya'nın enerji tedariki büyük oranda INR'den sağlanmaktaydı. Santral Litvanya'nın hem enerji bağımlılığını azaltıyor hem de gelir sağlıyordu. Santralin kapatılması ile işsizlik sorunu artacak ve elektrik ihtiyacının karşılanmasında ek masraflar doğuracaktı. Santralin kapatılması ülkede

yarattığı istihdam ve Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltması göz önüne alındığında halk tarafından tepkiyle karşılanmıştır.

Litvanyalı yetkililer bu sorunun çözümü için INR'nin modern hale getirilerek çalışmaya devam etmesini talep etseler de AB bu konuda taviz vermemiştir (Aleksandraviciute, 2006:116). Henüz ekonomik ömrünü doldurmadığı halde Litvanya hükümeti santrali kapatmak zorunda kalmıştır. 19 Şubat 2001'de hükümet 172 sayılı kararla santralin birinci ünitesinin sökülmesini, 2009 yılının sonuna kadar da reaktörün kapatılmasını kabul etmiştir. Ülkedeki elektrik tüketiminin %70 ini sağlayan INR'nin kapatılmasıyla, elektrik üretiminin %63 ü ithal edilmek durumunda kalınmıştır (Gözakman, 2015:329). Avrupa Birliği INR'nin sökülme sürecinde kullanılmak üzere 2004 yılı için 105 milyon avro, 2005-2006 yılları içinse 70 milyon avro ayırmaya karar vermiştir. Santralin kapatılma sürecinde AB yaklaşık 3 milyar avro yardım yapmıştır (Aleksandraviciute, 2006:116).

Litvanya'nın enerji ihtiyacının büyük kısmını karşılayan INR'nin kapatılmasıyla Litvanya enerji açısından tamamen Rusya'nın devlet işletmesi olan Gazprom şirketine bağımlı hale gelmiştir. Bu bağımlılığı ortadan kaldırmak için 2 proje ortaya konmuştur. Söz konusu projeler: Litvanya ile Polonya arasında yaklaşık 500 megavatlık elektrik iletimi sağlayacak Litpol hattı ve Litvanya ile İsveç arasına kurulan 700 megavatlık elektrik kapasitesine sahip NordBalt hattıdır (Enerji Günlüğü, 2015). Böylece LitPol hattı ve NordBalt hattı sayesinde Baltık bölgesine 1200 wattlık ilave bir kapasite getirilmiştir. Litvanya söz bu iki hatla AB pazarına bağlanmıştır. Bu projeler daha ucuz ve daha güvenli enerji tedarikini sağlamış ve Baltık ülkelerinin Rusya'ya bağımlılığını azaltmıştır. AB hem INR'nin sökülme aşamadınsa hem de söküldükten sonra Litvanya'ya maddi olarak destek olmuştur. Başlangıçta INR'nin kapatılması Litvanya için aleyhte bir durum gibi görünsede yapılan yardımlar ve geliştirilen projelerle Rusya'ya olan bağımlılığı azaltması ve güvenilir ve daha ucuz enerji sağladığı için Litvanya'nın lehine sonuçlanmıştır.

3.2.1.3. Azınlıklar Konusu

AB'ye üyelik koşulu olan Kopenhag Kriterlerinden biri de azınlık haklarına saygı kriteridir. Her aday ülkeden beklendiği gibi Litvanya'dan da bu kriteri yerine

getirmesi beklenmiştir. Baltık ülkeleri arasında etnik olarak en homojen olan Litvanya'dır. Litvanya'nın etnik azınlıkları Ruslardan, Belaruslardan, Yahudilerden, Polonyalılardan ve diğer milletlerden oluşmaktadır (Minorityrights, 2019).

Litvanya'da ilk Rus azınlıklar, 18. yüzyılın başlarında gelen Rus İmparatorluğu'ndan kaçan eski inançlı mültecilerdi. Daha sonra Litvanya Rus İmparatorluğu tarafından ilhak edildiğinde bütünleşme kapsamında Çarlık Rusya Ruslaştırma politikası uyguladı ve Rus hükümeti işçileri ve askerleri Litvanya şehirlerine yerleştirdi. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Litvanya'da Rus azınlıklar nüfusun sadece % 2,3'ünü oluşturuyordu. Sovyet işgali döneminde bu oran herbir yeni fabrikaya çok sayıda Rus işçi ve (özellikle) yönetici yerleştirilmesiyle dört kat arttı (Žemaitis, 2014). Litvanya'nın etnik azınlıkları İkinci Dünya Savaşı döneminde bölgeye göç eden toplulukların ve Rusya'dan göç eden sanayi işçilerinin ülkeye yerleşmesiyle daha da artmıştır. Söz konusu azınlıklar İkinci Dünya Savaşı döneminde ülke nüfusunun % 20'sini oluşturmuştur. Ülkedeki azınlıkların nüfus olarak büyük kısmı Polonyalılardan ve Ruslardan meydana gelmektedir (Aleksandraviciute, 2006:127). 1989 yılında Litvanya'nın toplam nüfus 3.674.800 kişi olup nüfusun % 79,6 Litvanyalı; % 9.4 Rus; % 7.0 Leh; % 1,7 Beyaz Rusya; % 1.2 Ukraynaca vb. 'den oluşmaktaydı (Žemaitis, 2014). Şuan Litvanya nüfusunun %5.8 Rus azınlıklardan oluşmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelen Rus topluluğunun çoğu Sovyet yerleşimcileriydi, yani nispeten yakın bir zamanda Litvanya'ya gelen insanlardı. Bunların çoğu Rusya'da doğmuş, akrabalarının çoğunluğu Rusya'da ve Rusya'ya Litvanya'dan daha yakın bir bağları vardı. Sovyetler Birliği tarafından yerleştirilen Rus etnik azınlık Litvanya topraklarına gönüllü olarak gelmemiştir. Ayrıca Litvanya'da Sovyet işgali altında yaşamak, Rusya'da yaşamaktan biraz farklıydı. Litvanya'nın bağımsızlığını ilan etmesiyle tüm Litvanya vatandaşlarının (etnik Ruslar dahil), Rusya'ya gitmek için vize alması ve iki devlet sınırını geçmesi gerekti. Litvancanın resmi dil olmasıyla bölgedeki etnik Rus azınlık zorluklar yaşamaya başladı. 1989'da kabul edilen Vatandaşlık Yasası ile Litvanya'da ki çoğu kişiye Litvanya vatandaşlığını seçme hakkı verildi. Litvanya vatandaşlığını seçme 3 gruba tanınmıştır. İlk grup 15 Temmuz 1940'tan önce Litvanya vatandaşlığı olanlar ve çocukları veya torunları (eğer daha sonra Litvanya'da ikamet eden sakinleri varsa); ikinci grup Litvanya'da doğmuş olmaları veya en az bir ebeveyninin veya büyükanne ve büyükbabasının Litvanya'da

doğması ve başka bir devlet vatandaşı olmaması şartıyla, 3 Kasım 1989 tarihinden itibaren Litvanya'da daimi ikametgâhı bulunanlar ve son grup 3 Kasım 1989 tarihinden itibaren Litvanya'nın daimi ikametgâhı olanlar ve cumhuriyette daimi bir iş yeri bulunanlar. Yasa ile bu üç gruba 2 yıllık bir seçim süresi tanındı (Minorityrights, 2019). Litvanya ile birlikte Rusya da Litvanya'daki Rus azınlığa vatandaşlık teklif etti. Rus etnik azınlığın yaklaşık üçte ikisi Litvanya'yı, üçte biri ise Rusya'yı seçti (Žemaitis, 2014). 2 yılın sonunda Litvanya'da yaşayan etnik Polonyalıların, Rusların, Belarusların ve Ukraynalıların yüzde 90'ından fazlası Litvanya vatandaşlığını tercih ettiler (Minorityrights, 2019).

Nüfus olarak daha homojen bir yapıya sahip olan Litvanya azınlık hakları konusunda Estonya ve Letonya ile kıyaslandığında daha iyi durumdadır. 1990 bağımsızlığından sonra Litvanya hükümeti (Letonya ve Estonya'nın aksine), etnik köken, konuşma dili veya aile tarihi ne olursa olsun, SSCB'nin dağılmasıyla Litvanya'da yaşayan her kişiye vatandaşlık teklif etti. Litvanya hükümeti 1991 yılında çıkardığı Vatandaşlık Yasası ile uyrukluğuna bakılmaksızın ve ülkede yaşadığı süre önemsenmeksizin bütün insanlara vatandaşlık vermiştir. Bu kapsamda azınlıkların yüzde doksanı Litvanya vatandaşlığını kazanmıştır (Aleksandraviciute, 2006:127).

1995 yılında imzalanan "Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme "2000 yılında onaylanmış ve "Ulusal Azınlıkların Sosyal ve Kültürel Entegrasyonu" ve "Devlet Dilinin Kullanımı ve Teşvik Edilmesi" programlarıyla azınlık hakları desteklenmiştir (Aleksandraviciute, 2006:128). Litvanya'da azınlık grupların bütünleşmesi sürecinde yapılan düzenlemeler azınlık hakları konusunda devletin ne kadar ilgili olduğunu ortaya koymaktadır.

AB Komisyon'un Litvanya için 1999 yılında yayınladığı Katılım Ortaklığı Belgesinde Birliğin Litvanya'nın azınlık hakları konusunda uyguladığı politikaları takdir ettiğini belirtmiş ve azınlık hakları konusunda hiçbir talepte bulunmamıştır (Özkan, 2006:103). AB üyelik sürecinde düzenli olarak yayınlanan ülke raporlarında azınlık hakları ve azınlık haklarının korunması başlığı altında azınlık hakları konusunda ülkelerin ilerlemelerinden bahsedilmiştir. 2000 tarihli Litvanya Raporunda bahsedilen bölümde Litvanya'daki azınlıkların durumunun genel olarak tatmin edici olduğundan bahsedilmiştir. Bu duruma kanıt olarak 1991 Vatandaşlık Kanunu ile

Litvanya'da ikamet eden tüm kişilere vatandaşlık sağlandığı ve azınlıklara mensup kişilerin yüzde doksanının Litvanya vatandaşlığına sahip olduğu gösterilmiştir (Commıssıon Of The European Communıtıes, 2000:18). AB'nin 2002 yılında yayınladığı Litvanya raporunda da azınlıkların korunması bölümünde Litvanya'da, azınlıkların korunması konusunun memnuniyet verici olduğu belirtilmiştir. Ancak Litvanya iki büyük azınlık topluluğu olan Rus ve Polonyalı azınlıkların kültürel olarak bütünleştiği halde Litvanca dil becerilerinden yoksun oldukları gerekçesiyle istihdam olanaklarına eşit erişim imkanı sağlamadığı için eleştirilmiştir (Commıssıon Of The European Communıtıes, 2002:29).

Litvanya Kopenhag Kriterlerinden biri olan azınlık haklarına saygı konusunda sıkıntı yaşamamıştır. Ancak Rus azınlıklar konusunda Rusya tarafından sıkıntı yaşatılmıştır. Rusya Federasyonu dışında yaşayan yaklaşık 25 milyon Rus bulunmaktadır. Rusya söz konusu Rus azınlıklarla ilgili etnik sorunları kendi çıkarları lehinde kullanmaktadır. Örneğin Çarlık döneminde etnik sorunların çözümü olarak işgal edilen ülkelerde halka zorla Ruslaştırma politikası uygulanmıştır. Böylece yönetimde Rusya'nın söz hakkı artırılmaya çalışılmıştır. Örneğin Ruslaştırma politikası Çarlık Rusya'nın son çarı olan Nikola tarafından "Polonya, Finlandiya ve Baltık ülkelerin" üzerinde uygulanmıştır (Çelebi, 2011:27). Sovyetler Birliği döneminde bu politika yerine Sovyet İnsanı Politikası uygulanmaya başlanmıştır. Bir diğer örnek 1990'larda Rusya Baltık ülkelerinde ki askerini çekmek için koşul olarak Rus azınlığın haklarının korunmasını öne sürmesidir (Özcan, 2004).

Rusya Litvanya'nın hem bağımsızlık sürecinde hem de AB üyelik sürecinde Litvanya'daki Rus azınlık haklarını bahane ederek Litvanya'nın iç işlerine müdahale etmeye çalışmıştır. Litvanya'da ki etnik Rusların çoğu için Palanga şehrinde bulunan Sovyet ordusuna ait anıtı etnik gurur olarak görmektedir. Ancak bu anıtın varlığı Litvanya vatandaşları tarafından Sovyet ordusunun işgalini ve zulmünü hatırlattığı gerekçesiyle eleştirilmektedir (Žemaitis, 2014). Litvanya Rusya'ya karşı tepkisini Sovyetler dönemini temsil eden eserleri yıkarak göstermektedir. Litvanya Sovyetler Birliği döneminden kalan heykellerin eskidiğini bu yüzden orada bulunanlar için tehlike arz ettiğini öne sürerek heykelleri yıkmaktadır. Neris Nehri'nde bulunan Yeşil

Köprüde yer alan SSCB'den alan dört heykel 2015 yılında yıkılmıştır (Sputniknews, 2015).

Litvanya'nın AB'ye ve NATO'ya üye olması, Rusya açısından Litvanya politikasında bir caydırılık taşımaktadır. Çünkü Rusya'nın rus azınlığı bahane ederek Litvanya'nın iç işlerine karışması durumunda, NATO ve AB'den çekinmesi gerekecektir. Litvanya yönetimi azınlık haklarına saygı kriterini başarıyla yerine getirmiş ve azınlıkların kültürel değerlerinin korunmasını sağlamıştır (Sasaoğlu, 2015:5).

3.2.1.4. Kaliningrad Düzenlemesi

Tarih sahnesine 1250'lili yıllarda Königsberg olarak çıkan Kaliningrad 1945 yılına kadar Alman devletlerinin egemenliği altında kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyet Ordusu tarafından işgal edilen bölgenin adı 1946 yılında Kaliningrad olarak değiştirilmiştir (Karakaya, 2005). Rusya'ya ait olan Kaliningrad'ın Rusya ile karasal bir bağı bulunmamaktadır. Litvanya ve Polonya arasında yer alan Kaliningrad, Baltık sahilinde Avrupa'ya yakın bir Rus ileri karakolu konumundadır. Kaliningrad bölgesi Rusya'nın Baltık Filosuna ev sahipliği yapmaktadır. Aynı zamanda açık bir liman özelliğinden dolayı jeostratejik ve ekonomik önemi haizdir. Sovyetler Birliği'nin parçalanmasıyla Rusya ile kara bağlantısı kopan Kaliningrad Moskova'ya bağlı kalmış ve 1939 yılında serbest ekonomik bölge ilan edilmiştir (Akçadağ, 2009).

SSCB dağıldıktan sonra Litvanya BDT'ye üye olmayarak bağımsızlığını ilan etmiş ve yönünü batıya çevirmiştir. SSCB sonrası oluşan yapıda Kaliningrad sorunu kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Rusya Federasyonu açısından Litvanya'nın AB üyesi olmasıyla Kaliningrad sorunu daha da büyümüştür. Çünkü AB'nin 2004 genişlemesi ile RF'nin Kaliningrad bölgesi AB tarafından çembere alınmıştır. Başka bir deyişle AB üyeliği ile Kaliningrad tamamen AB sınırları içinde kalmıştır. Rusya SSCB'den sonra eski toprakları üzerinde nüfuzunu olabildiğince korumaya çalışmaktadır. Bu nedenle Kaliningrad stratejik açıdan Rusya için çok önemlidir. Emine Akçadağ'ın değimiyle "Rusya için Kaliningrad, bu bölgedeki Rus etkinliğinin arttırılması açısından bir sıçrama tahtası; Polonya ve Litvanya'nın iç işlerine müdahale edebilme

ve dolayısıyla AB politikalarına müdahil olabilme potansiyeli taşıması açısından bir Truva atı görevi üslenmektedir".

Baltık ülkelerinin AB ile entegrasyonu Rusya açısından Kaliningrad bölgesine askerî ve sivil transit sorununu meydana getirmiştir. Özellikle Litvanya'nın AB üyeliğiyle beraber Schengen'e üye olması Kaliningrad vize problemi ortaya çıkmıştır. (Yapıcı, 2007:1465). 2000 yılında Rusya'nın girişimleri ile bölge ülkeleriyle birlikte Hükümetler Arası Konferans düzenlenmiştir. Hükümetler Arası Konferans'ın akabinde yapılan Feira Zirvesi'nde "taşımacılık koridorunun modernizasyonu", "enerji nakil ve doğalgaz hatlarının yenilenmesi", "çevrenin korunması", "Kaliningrad Bölgesi'nin "Avrupa Eğitim Alanı Kuşağına" dahil edilmesi", "sosyal güvenlik şartlarının geliştirilmesi", "sınır güvenliği ve kontrol tekniklerinin iyileştirilmesi ve sınırı aşan konularda iş birliğine gidilmesi" konuları gündeme alınmıştır (Karakaya, 2005).

Mayıs 2002'de düzenlenen AB-RF Roma Zirvesi'nde önemli bir sorun olan Kaliningrad meselesi, Kasım'daki Brüksel Zirvesi'nde "Kaliningrad'tan RF'ye Baltıklar üzerinden transit geçiş" ile çözülmeye çalışılsada uygulamada problemler ortaya çıkmıştır (Tellal, 2010:221). RF Kaliningrad'ı ülke sınırına bağlayacak bir koridor oluşturulması için baskı yapmıştır. 2002 yılında Rusya'da düzenlenen AB-RF zirvesinde RF'nin Kaliningrad'ı ülke sınırına bağlama talebi gündeme alınmamıştır. Kasım 2002'de Avrupa Komisyonu ve Rus hükümeti arasında Transit Kolaylık Belgesi imzalanmıştır. Söz konusu belgeye göre Litvanya üzerinden Kaliningrad'daki Rusların Rusya'ya giriş çıkışları kolaylaştırılmıştır. 2003'ün haziran ayında yapılan AB-Rusya zirvesinde, "Kaliningrad'da yaşayan Rusların vizesiz anavatana gidebilmeleri ve AB ülkelerine vize almadan seyahat edebilmeleri" konusu gündeme alınmıştır. Ancak görüş birliği sağlanamamıştır (Karakaya, 2005). 2004 yılında RF ile Litvanya arasında kara ve deniz sınırlarına ilişkin anlaşmanın Rus parlamentosu tarafından imzalanmasıyla çözüm süreci tamamlanmıştır (Gözakman, 2015:328). 2005 yılından beri Kaliningrad vatandaşları AB vizesi almadan "transit vize" ile Litvanya üzerinden Rusya'ya gidebilmektedir (Akçadağ, 2009). Ancak Kaliningrad hala AB için sorunlar teşkil etmektedir. Sorunların ana kaynağını bölgeye tanınan vize ayrıcalığı nedeniyle kontrolsüz geçişlerin varlığı, bölgenin AB ülkelerinin kendi aralarındaki geçiş

kolaylığını engellemesi ve Rusya'nın bölgedeki askeri varlığı oluşturmaktadır. Kaliningrad özeliikle Avrupa Birliği için güvenlik sorunu teşkil etmektedir.

3.2.2. Avrupa Birliği ile Bütünleşmenin Getirdiği Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Kazanımlar

Avrupa Birliği hem derinleşme hem de genişleme hareketleriyle uluslararası arenada bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Daha önce bahsedildiği üzere Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri cazibe merkezi haline gelen AB bünyesine katılmak için başvuruda bulunmuştur. Siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan AB ülkelerinden farklılık arz eden MDAÜ'lerin AB'ye üye olmak için her aday ülkenin sağlaması gereken Maastricht kriterlerini ve Kopenhag Kriterlerini yerine getirmesi gerekmekteydi. Adaylık sürecinde sağlanması gereken Maastricht kriterleri ve Kopenhag Kriterleri aday ülkeleri üye ülkelerin standartlarını yakalaması için bir yol haritası sunmaktadır. Hem adaylık süreci hem de Birliğe üyelik üye ülkeler için birçok kazanım sağlamıştır. AB ile bütünleşmenin kazanımları; siyasi, sosyal ve ekonomik olarak kısaca gruplandırılabilir.

Siyasi kazanımların en önemlisi AB üyeliği ile Litvanya'nın AB karar alma organlarına katılarak süreçte yer alma ve AB içindeki diğer gelişmeleri etkileme hakkı kazanmasıdır. Litvanya'nın nüfusu AB toplam nüfusunun %0.6 olup AB Parlamentosu'nda ki koltuk sayısı 11'dir. Litvanya 2013'te Avrupa Birliği (AB) dönem başkanlığı yapmıştır (Avrupa info, 2015). Dönem başkanlığı Litvanya için uluslararası arenada güçlü bir imaj yaratmıştır. Üyelik sayesinde yararlanılan bir başka kazanım da AB'nin konsolosluk anlaşması olan bütün ülkelerle Litvanya'nın anlaşması olmasa bile Litvanya vatandaşlarının konsolosluk hizmetinden faydalanabilmesidir (Litvanya Dışişleri Bakanlığı, 2006). Diğer bir deyişle bu konsolosluk hizmeti sayesinde Litvanya vatandaşları AB'nin anlaşma yaptığı bütün ülkelerde diplomatik korunma ve konsolosluk hizmetlerinden yararlanma hakkına sahip olmuştur.

AB ile bütünleşmenin sosyal kazanımlarının başında üye ülke vatandaşlarına sunulan AB vatandaşlığı gelmektedir. AB'nin her vatandaşının serbestçe hareket etme, AB üyesi ülkelerin topraklarında yaşama hakkı, ikamet edilen ülkede yerel veya Avrupa seçimlerinde oy kullanma ve aday olarak önerilme hakkı ve Avrupa

Parlamentosu'na dilekçe verme hakkı vardır. Litvanya AB üyeliği ile bu sosyal hakları kazanmıştır (Mokslai, 2004). AB üyesi ülkeler tarafından imzalanan Schengen Anlaşması ile üye ülkeler arasındaki dış sınırlar ortadan kaldırılmış ve böylece ülke sınırları sadece haritalarda kalmıştır. Schengen Anlaşmasını imzalayan 26 üye ülkeden oluşan Schengen Bölgesinde "kişilerin, malların, hizmetlerin ve anaparanın" özgürlürce dolanımı garanti altına alınmıştır. Schengen'e üye ülkeler Schengen bölgesi içinde sınır kontrolü olmaksızın seyahat etme özgürlüğü garantilenmiştir. Avrupa ülkelerinin arasında sınırların kaldırılmasıyla Schengen'e dahil olan devletler arasında "polislerin iş birliğini ve suçluların daha hızlı iadesi ve ceza kararlarının daha kolay yer değiştirmesini" kapsayan adli iş birliği kurulmuştur (Schengenvisainfo, 2018). 21 Aralık 2008 tarihinde Litvanya Schengen sistemine entegre edilmiştir. (Gözakman, 2015:313). Schengen alanına dahil olunması ile Litvanya vatandaşları Schengen Bölgesi kapsamında tanınan haklardan yararlanmaya başlamıştır. Bir başka sosyal kazanım AB yardımlarıyla okulların, üniversitelerin, laboratuvarların, araştırma fakültelerinin ve diğer kurumların yenilenmesidir. Avrupa değişim programlarıyla (Leonardo Da Vinci, Socrates/Erasmus) eğitimci, araştırmacı ve öğrenci hareketliliği sağlanmıştır (Litvanya Dışişleri Bakanlığı, 2006). Dolayısıyla vatandaşların serbest dolaşımı AB'ye ait herhangi bir ülkede özgürce yaşamak, kendi işini kurmak, eğitim görmek ve çalışmak hakkı getirmiştir (Dačkus, 2014). Bir başka sosyal kazanım Litvanya vatandaşlarına Avrupa Sağlık Sigortası Kartı verilmesidir. Avrupa Sağlık Sigortası Kartı AB ülkelerinde olası bir acil durumda ücretsiz sağlık hizmetini garanti altına almaktadır.

AB ile bütünleşmenin getirdiği en büyük kazanım eknomi alanında olmuştur. AB'ye entegrasyonun ekonomik sonuçları hakkında konuşmak için AB iç pazarının yapısına bakmak gerekir. Daha öncede bahsedildiği üzere AB pazarının iç sınırları yoktur, bu nedenle mallar, insanlar, hizmetler ve sermaye serbestçe hareket eder. Malların serbest dolaşımı sayesinde gümrük ve gümrük vergileri kaldırılmıştır. Sermayenin serbest dolaşımı, yatırım yapma, mülk ve menkul kıymet satın alma hakkı getirmiştir (Mokslai, 2004). Gümrük Birliği'ne dahil olunması ile mal ve hizmetler açısından hareket özgürlüğü kazanılmıştır. AB üyeliği Litvanya'da yeni şirketlerin ortaya çıkmasını teşvik etmiştir. Beşinci Genişleme kapsamına dahil edilen Litvanya ekonomik entegrasyon sayesinde serbest piyasalara uyum sağlamayı hedeflemiştir

(Kavukçu, 2008:30). AB aday ülkelerin üye ülke standartlarını yakalaması için bütçesinden yardımlar yapmaktadır. AB bütçesinden yapılan yardımlar özellikle ekonomik olarak daha az gelişmiş bölgelere yapılmaktadır. Entegrasyon sayesinde Litvanya da mali yardımlardan pay almıştır. Litvanya AB sübvansiyonları ile inşaat, mühendislik, teknoloji ve telekomünikasyon alt yapılarını iyileştirme avantajı kazanmıştır (Aleksandraviciute, 2006:137).

Diğer Baltık ülkeleri gibi Litvanya'da enerji bakımından dışa bağımlıdır. Avrupa Komisyonu 2009 yılında Baltık Enerji Piyasası Arabağlantı Planını (BEMIP) kabul etmiştir. BEMIP Baltık ülkelerinin enerji piyasasına entegrasyonu için hazırlanmış bir plandır. Litvanya ve İsveç arasında Nordbalt, Litvanya ve Polonya arasında Litpol gaz boru hatları için AB finansal yardım yapmıştır (Litvanya Dışişleri Bakanlığı, 2006). Nordbalt ve Litpol enerji fiyatlarının düşmesini sağlamış ve enerji güvenliğini garanti etmiştir (Dačkus, 2014). Eskiden enerji konusunda sürekli Rusya'nın baskısına maruz kalan Litvanya yeni boru hatları sayesinde Rusya'nın baskılarından kurtulmuştur.Enerji sektörünün dışa bağımlılığının azaltılması Litvanya'nın ekonomik olarak daha da güçlenmesine yardımcı olmuştur.

Bir diğer ekonomik katkı üyelikle birlikte Litvanya'nın euro alanına dahil olmasıyla ekonomik göstergelerde yaşanan olumlu değişimdir. Litvanya'nın para birimi 1922 yılından 2015 yılına kadar yerli para olan Litas'tı. Litas 1994 yılında dolara ve 2002 yılında da Euro'ya sabitlenmiştir. Litvanya AB'ye üye olunca AB ortak para birimi euro alanına dahil olmak istemiştir. Litvanya'nın euroya geçişi için hem siyasi iradenin buna izin vermesi hem de bir dizi ekonomik kriteri yerine getirmesi gerekiyordu. Daha önce bahsedildiği gibi aday ülkelerin, "bütçe açığının yüzde 3'ü aşmaması, kamu borçlarının GSYH'ye oranının yüzde 60'ı geçmemesi ve enflasyonun AB'de en düşük orana sahip üç ülkenin ortalamasından 1,5 puandan fazla olmaması" şartlarını karşılaması gerekiyor. Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat) Litvanya'nın "2013 yılında bütçe açığının GSYH'ye oranı yüzde 2,6; kamu borcunun GSYH'ye oranı yüzde 39 ve enflasyonu da yüzde 1,2" olarak gerçekleştiğini açıklamıştır (Yeni Asya, 2014). Kriterleri sağlamasıyla Litvanya 1 Ocak 2015'te euro alanına dahil olmuştur. Böylece Litvanya, Estonya ve Letonya'nın ardından euroya geçen son Baltık ülkesi olmuştur. Yatırımcılar euronun kullanılmaya başlanmasıyla ekonomi politikalarının

daha öngörülebilir olmasından dolayı Litvanya'ya olan yatırımlarını artırmıştır. Yatırımcılar euro sayesinde kur dalgalanmalarından etkilenmez hale gelmiştir. Aynı zamanda yatırımcılar döviz değişimi içinde para ödeme zorunluluğundan kurtulmuştur (The economist, 2014). Tek para biriminin kullanılması Litvanya'nın en büyük ticaret ortağı olan euro bölgesiyle ticaretini artırmıştır.

Tablo 1: Doğrudan Yabancı Yatırımlar

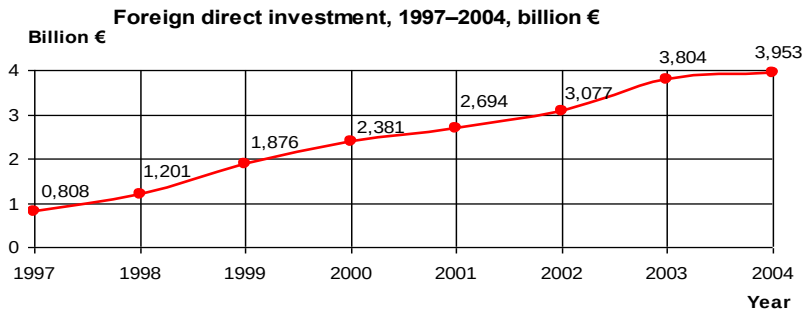

Kaynak:

Statistical Office of Lithuania

Litvanya'nın AB ile bütünleşme süreciyle birlikte ülkeye yapılan doğrudan yabancı yatırımlar artmaya başlamıştır. 1997 yılından 2004 yılına kadar doğrudan yabancı yatırımlar 0,808 milyar eurodan 3,953 milyar euroya yükselmiştir. 2017 yılında gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımlar 227.44 milyar euro olarak gerçekleşmiştir (Trading Economıcs, 2018). Hem üyelik süreci hemde üyelikten sonraki sürek doğrudan yabancı yatırımların armasına yardımcı olmuştur. Yatırımların artması istihdamı dolayısıyla da GSYH'yı artırmıştır. Bu durumun sonucu olarak kişi başına düşen milli gelir artmıştır.

Tablo 2: Litvanya'da Enflasyon

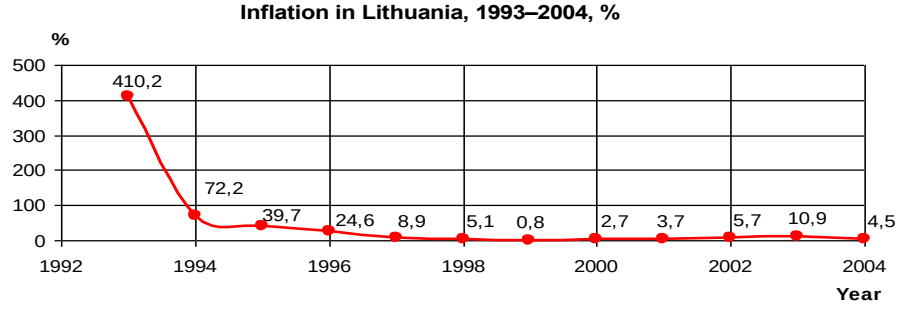

Kaynak: Statistical Office of Lithuania

1992 yılından 2004 Litvanya'nın AB'ye üye olduğu yıla kadar enflasyon yüzde 410,2'den yüzde 4,5'e inmiştir. Uluslararası krizlere bağlı olarak zaman zaman enflasyon artsada ikili hanelere çıkmamıştır. 2017 yılında 3.7 olarak gerçekleşen enflasyon 2018 yılında 2,6 olarak gerçekleşmiştir (European Comission, 2018)

Tablo 3: Litvanya'da İşsizlik

Kaynak: Statistical Office of Lithuania

1990 yılından 2004 yılına kadar zaman zaman düşüş gerçekleşsede işsizlik oranı artmıştır. Sovyetler Birliği döneminde işsizlikle karşılaşmayan Litvanya Sovyetler Birliğinden ayrıldıktan sonra işsizlikle karşılaşmıştır. 2017 yılında 7,1 olan işsizlik 2018'de 6,5 olarak gerçekleşmiştir (European Comission, 2018). Doğrudan yabancı yatırımların artması işsizliğin azaltılmasına olumlu etkide bulunmuştur.

Tablo 4: Yıllık GSYİH büyümesi

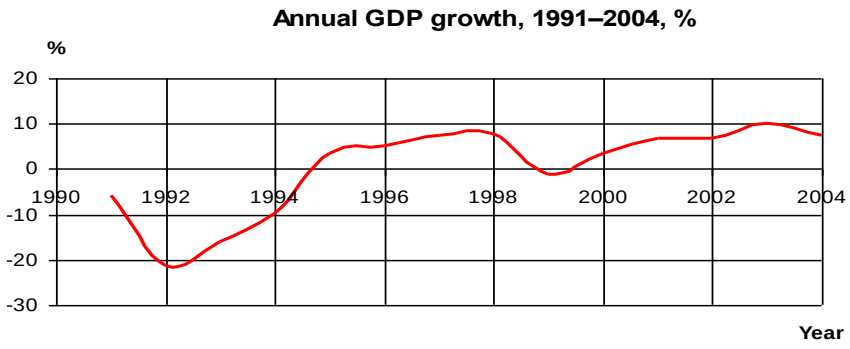

Kaynak: Eurostat, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/

AB bütünleşme süreci Litvanya'nın büyümesini hızlandırarak GSYH'ni artırmıştır. Litvanya'nın yıllık büyüme hızı "2003'te yüzde 8,8"; "2004'te yüzde 7,4"; "2005'te yüzde 7,8"; "2006'da yüzde 7,8" ve "2007'de yüzde 9" olmak üzere başarılı bir seyir izlemiştir. Litvanya 2008 krizi kayıplarını iki yıl içinde kapatmış ve ülkenin büyüme hızı ortalama yüzde 3'ün üzerinde seyretmiştir. (Moment Expo, 2017). 2016 yılının büyüme oranı %2.3, 2017 yılının büyüme oranı ise %3.8 olarak gerçekleşmiştir (Türker, 2018). 2018 yılında ise ekonomi %3.4 oranında büyümüştür (European Comission, 2018). AB üyeliğinin en büyük katkısı ülkenin her yıl büyümesi olmuştur.

Tablo 5: Litvanya'da AB'ye Bakış Açısı

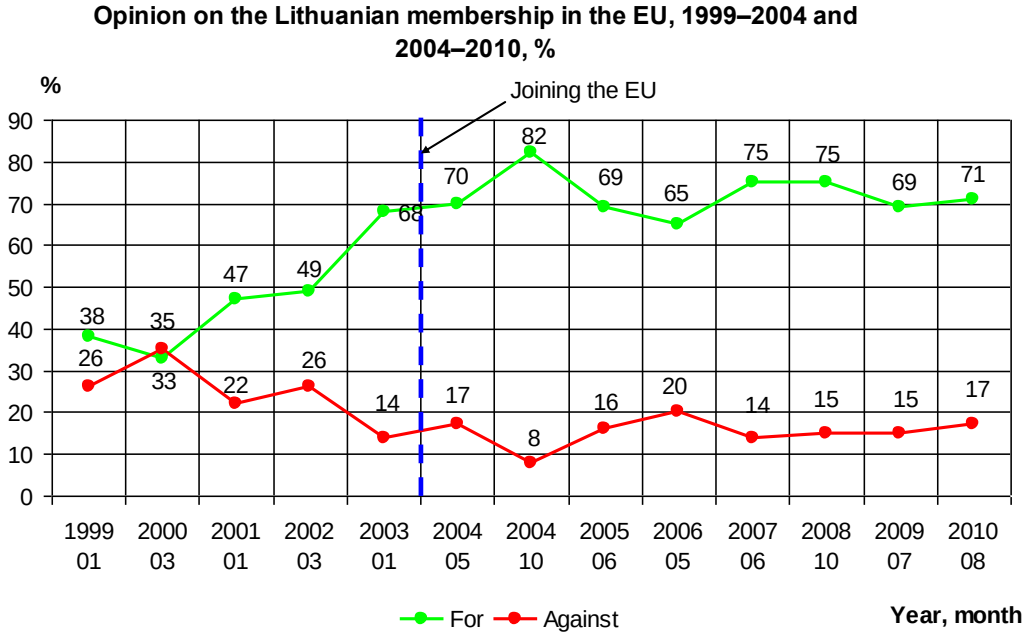

Kaynak: http://www.vilmorus.lt/

1999 yılından 2004 yılına kadar Litvanya vatandaşlarının AB üyeliğine bakışı 2000 yılı hariç hep olumlu olarak artmıştır. 2004 yılında yüzde 82 ile üyeliğe olumlu bakış en büyük oranı yakalamıştır. 2004'ten itibaren zaman zaman oran düşsede olumlu bakış açısı olumsuz bakış açısından her zaman ciddi bir farkla önde olmuştur. Yapılan kamu araştırmaları; Litvanya vatandaşlarının her birinin AB yardımlarının kişisel olarak refahlarını arttığını hissettiklerini ortaya koymuştur (Litvanya Dışişleri Bakanlığı, 2006). Üyelik ülkenin ekonomik büyümesini tetiklemiştir. AB'nin mali yardımları ülkenin üretimini artırmış ve yeni işyerlerinin kurulmasına olanak

sağlamıştır (Dačkus, 2014). Litvanya'nın AB'ye entegrasyondan elde edebileceği ana fayda, yeni pazarların ortaya çıkması, etkinliğin artması, mal ve hizmet arzının artması olacaktır. AB üyeliği Litvanya için genel olarak ciddi kazanımlar sunmuştur. Siyasi ve ekonomik kazanımlar sosyal kazanımları beraberinde getirmiştir. Litvanya vatandaşlarının yaşam standartları artmıştır. AB üyeliğiyle birlikte Litvanya vatandaşları AB vatandaşlığını kazanarak uluslararası alanda daha güçlü bir korumaya kavuşmuştur.

SONUÇ

1922 yılından 1991 yılına kadar varlığını sürdüren Sovyetler Sosyalist Cumhuriyetler Birliği`nin parçalanması uluslararası arenada birçok ülke için ciddi bir dönüm noktası olmuştur. SSCB'nin parçalanmasından sonra Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlıklarını kazanmış ve demokratik rejimler kurmuştur. Bu yeni bağımsız ülkelerin uluslararası arenaya çıkmaları sonucunda dünya siyasi haritası değişmiştir. Avrupa Birliği siyasi değişimi yakından takip etmiştir. Çünkü bölgedeki gelişmelerden en çok etkilenecek olan aktör yine AB olacaktı. AB'nin MDAÜ'lere karşı uygulamaya koyduğu çok boyutlu politikaların asıl amacı; Doğu Avrupa'nın istikrarını sağlayarak yakın çevresinde oluşabilecek güvenlik boşluklarını doldurmaktı.

Tarihsel süreç içerisinde farklı müdahalelere maruz kalan Baltık ülkelerinin jeostratejik konumlarından dolayı bağımsızlıklarını kazanmaları uzun sürmüştür. Birinci Dünya Savaşı sırasında Çarlık Rusya'nın boyunduruğundan kurtulan Baltık ülkeleri 1915-1918 yılları arasında Alman işgaline uğramıştır. Savaşı müttefiklerin kazanmasıyla 3 yıllık Alman kontrolü yerini SSCB hakimiyetine bırakmıştır. 1939 İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı tarihte SSCB ve Almanya arasında yapılan gizli anlaşma ile bölge SSCB'ye bırakılmıştır (Bakınız Ek 1). Sovyetlerin Baltık bölgesine yönelik baskıcı tutumu savaş süresinde olduğu gibi savaş sonrasında artarak devam etmiştir. Litvanya, Estonya ve Letonya bağımsızlık çabalarına dünyanın dikkatini çekmek için Ağustos 1989'da başkentleri olan Vilnus, Talin ve Riga'yı birbirine bağlayan milyarlarca kişinin el ele tutuşmasıyla oluşturulan "700 kilometre uzunluğunda bir insan zinciri" oluşturarak çok büyük bir protesto düzenlemiştir (Kuzey Haber Ajansı, 2015). Gösterilerden kısa süre sonra Baltık ülkeleri bağımsızlık kararı almıştır. Sovyetler Birliği ayaklanmaları bastırmaya çalışmış ancak halk daha istekli bir şekilde yeniden meydanlara inştir. Sovyetler Birliği'nin ölümlerle sonuçlanan müdahalelerine dünya kamuoyu tepki gösterince bağımsız Litvanya SSCB tarfından tanınmıştır. İlk olarak "11 Mart 1991'da Litvanya", sonra "4 Mayıs 1990'da Letonya ve son olarak "8 Mayıs 1990'da Estonya" egemenliklerini ilan etmiştir. Ortak

kaderi paylaşan Baltık ülkeleri bağımsızlıklarını da ortak bir şekilde kazanmıştır. SSCB'ye en son giren ama ilk ayrılan Baltık ülkleri ortalama elli yıl SSCB'nin egemenliğinde kalmıştır. Litvanya, Estonya ve Letonya yüzölçümü ve nüfus olarak Sovyetlerin en küçük cumhuriyetleri olmalarına rağmen, yaşam standartları ve sanayi açısından en gelişmiş cumhuriyetlerdi.

Ülkeler kendilerine yöneltilen tehdit olasılığını en aza indirmek için uluslararası örgütlere dahil olmaya çalışmaktadır. Örneğin, ülkeler dış askeri tehtit olasılığını azaltmak için askeri ittifaklar içine girmektedir. Malların, hizmetlerin, üretim faktörlerinin veya fikirlerin uluslararası alışverişi ve bunların değişiminin önündeki engellerin ortadan kaldırılması, ülkeler arası işbirliğini artıracağı için gelebilecek tehtitlere karşı ortak hareket etme imkanı vermektedir. Bu nedenle ülkeler uluslararası ekonomik ilişkileri serbestleştirmekte, bölgesel serbest ticaret grupları kurmakta ve yabancı yatırımlar için elverişli koşullar yaratmaktadır (Lithuanian Free Market Institute, 2000). Baltık ülkleri bağımsızlıklarını kalıcı kılmak için batı ile bütünleşme politikasını benimsediler. Bu kapsamda Avrupa Birliği'ne, NATO'ya ve Avrupa Konseyi'ne adaylık başvurusu yaptılar. AB Baltık ülklerinin bağımsızlık hareketlerini hem bu ülkelerin istikrarını hemde kıtada ki istikrarı sağlamak amacıyla desteklemiştir. Bu kapsamda Baltık ülkelerinin üyelik başvurularını olumlu karşılamıştır. AB MDAÜ genişleme dalgasına Baltık ülkelerini de dahil ederek Estonya, Letonya ve Litvanya'nın Batı ile bütünleşme politikasına destek vermiştir. 1994 yılında MDAÜ'ler tarafından tam üyelik başvuruları yapılmaya başlanmıştır. Çeşitli devletlerin istilalarından dolayı istikrar sağlayamayan Baltık ülkeleri AB üyeliği ile istikrarlı bir duruma gelmeyi hedeflemiştir (Kavukçu, 2008:71). MDAÜ'lerin AB üyeliği Avrupa değerlerini benimsemelerine ve bu değerleri kalıcı bir şekilde korumalarına olanak sağlamıştır.

Başlangıçta sadece 6 üye ülkeden oluşan Avrupa Toplulukları, genişleme dalgalarıyla birlikte 28 üye ülkeden oluşan tüzel kişiliği olan bir Birlik haline gelmiştir. AB'de her genişleme dalgası uluslararası arenada güç kazanılmasına ve Avrupa kıtasına demokratik değerlerin yerleşmesine katkıda bulunmuştur. Avrupa devletleri tarafından Avrupa'da kalıcı barışın sağlanmasındaki yolun işbirliğinin sağlanması olduğu kabul görmüştür. Kurucu antlaşmaların akabinde yapılan antlaşmalar ile AB

güçlenen bir aktör olarak Avrupa'da bir çekim merkezi olmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde hem derinleşme hem de genişleme ile ilgili kaynaklar incelenerek AB'ye ilişkin temel açıklamalar yapılmıştır. Genişlemeye dair literatürde genişlemenin AB'nin temel yapı taşı olduğu ya da en etkili dış politika aracı olduğuna dair tanımlamalar yapılmıştır. AB'nin her bir genişleme dalgasında salt kriterler uygulamamış ve her bir genişleme dalgasında farklı sorunlar çıkmıştır. Bu bağlamda Birliğe katılan her devletin ayrı bir üyelik süreci vardır.

Bu çalışmada Litvanya örneği üzerinde Baltık ülkelerinin AB ile bütünleşme süreci ve kazanımları ele alınmıştır. Tarihi boyunca İsveç, Polonya, Rusya ve Almanya'nın müdahalelerne maruz kalan Litvanya "1940 yılında SSCB'nin egemenliğine girmiş", "1941 yılında Nazi Almanya'sı tarafından işgal edilmiş" ve "1944 yılında SSCB tarafından Almanların elinden alarak tekrar SSCB'nin egemenliğine" girmiştir. SSCB'den ayrılmak için direnen milliyetçi Litvanyalılar SSCB tarafından kanlı bir şekilde bastırmaya çalışmıştır. Birçok milliyetçi Litvan tutuklanmış, zorla çalıştırılmış, ülke topraklarından atılmış hatta öldürülmüştür. Milliyetçi Litvanlar bağımsızlıkları için her dönemde Ruslara karşı direnmiştir. SSCB'nin dağılmasıyla Litvanya 1991 yılında egemenliğini tüm dünyaya kabul ettirmiştir. Tarihi boyunca yaşadığı işgalleri tekrar yaşamamak ve bağımsızlığını garanti altına almak için Litvanya da Batı ile bütünleşme politikası benimsemiştir. Bu kapsamda AB'ye üyelik Litvanya için zaruri hale gelmiştir. AB-Litvanya ilişkileri 1991 yılında Litvanya'nın Sovyetler Birliği sisteminden ayrılarak bağımsızlığını ilan etmesiyle başlamıştır. İlk olarak 1992 yılında AB ve Litvanya arasında Ekonomik ve Ticari İşbirliği Anlaşması ardından 1994 yılında Serbest Ticaret ve Ticaretle ilgili Konularda Anlaşma imzalanmıştır. 1995 yılında AB ve Litvanya arasında Avrupa Anlaşması imzalanmış ve Litvanya AB Bakanlar Konseyi'ne tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi ile başlayan Litvanya AB üyelik süreci 2003 yılında Katılım Anlaşması'nın imzalanmasıyla nihai sona yaklaşmıştır. Litvanya 1 Mayıs 2004'te Birliğe üye olmuştur (Bakınız Ek 2).

AB ekonomik ve parasal birlik hedeflerine ulaşmak için aday ülkelerden Kopenhag ve Maastricht Kriterlerini yerine getirmelerini beklemektedir. Kopenhag ve Maastricht Kriterleri'nin ekonomik amacı Avrupa pazarında rekabet

edilebilirliği artırmak, serbest piyasa düzenine sahip ülkeleri Birliğe almak ve AB vatandaşlarının refahını artırmaktır. Bütünleşme sürecinde Litvanya anılan kriterleri sağlamak için ciddi bir dönüşüm geçirmiştir. Gerek Maastricht Kriterleri'ni gerekse de Kopenhag Kriterleri'ni sağlamak için birçok yapısal değişiklik yapılmıştır. Bu süreçte bazı sorunlar çıkmıştır. Genel olarak Sovyet döneminden kalma siyasal, sosyal ve ekonomik yapı üyelik sürecinde sorunların kaynağı olmuştur. Rusya'nın üyeliği tehdit olarak algılaması, Kaliningrad düzenlemesi, İgnalina Nükleer Santralinin ve Rus azınlık problemi en önemli sorunlardır.

AB'nin genişlemesini kendine karşı tehdit olarak algılayan Rusya MDAÜ'lerin üyeliğine karşı çıkmıştır. Özellikle Baltık ülkelerinin üyeliğine tepkisini enerji silahıyla karşılık vermiştir. Baltık ülkelerinin enerji bağımlılığı Rusya'nın elini güçlendirmiştir. AB'nin mali yardımlarıyla Baltık ülkeleri daha bağımsız politikalar uygulamış ve üyelik sürecine devam etmiştir. Rus dış politikası çıkarları doğrultusunda bazen batıya yakın bazen de batıya karşı olarak kurgulanmıştır. Rusya için eski doğu bloku ülkelerinin Batı eksenine kayması Rus dış politikasına zarar vermiştir. 2004 genişlemesi ile Kaliningrad'ın tamamen Birlik sınırları içinde kalması Rusya ile gerilim yaşanmasına sebep olmuştur. Bu durum Rusya açısından askeri ve transit sorunu meydana getirmiştir. 2002 yılında Avrupa Komisyonu ve Rus hükümeti arasında transit kolaylık belgesi imzalanmıştır. Bu belge ile Kaliningrad'da ki Rusların Rusya'ya giriş çıkışları kolaylaşmıştır. 2004 yılında RF ve Litvanya arasında kara ve deniz sınırlarına ilişkin anlaşmanın imzalanmasıyla sorun çözülmüştür. Üyelik sürecinde en büyük sorun İgnalina Nükleer Santrali'nin kapatılması konusu olmuştur. Litvanya için hem istihdam hem gelir sağlayan hem de elektrik ihtiyacının çoğunu karşılayan santralin kapatılması Litvanya tarafından tepki ile karşılanmıştır. AB INR'nin kapatılma sürecinde Litvanya'ya yaklaşık 200 milyon avro yardım yapmıştır. 2001 yılında INR'nin birinci ünitesi sökülmüş ve 2009 yılına kadar tüm reaktörler kapatılmıştır. Karşılıklı görüşmelerle ile INR problemi krize dönüşmeden çözülmüştür. Bir diğer sorunun kaynağını Rus azınlıklar meselesi oluşturmuştur. Litvanya'da ki Rus azınlığın nüfusa oranı yaklaşık olarak 1920- 1945 arası dönemde %2, 1980'lerde %9 ve 2000'lerde %6'dır. Sovyetler Birliği İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Baltıklar üzerindeki etkisini arttırmak için bu ülkelere Rus azınlıklar yerleştirmiştir. Özellikle yeni açılan fabrikalar için hem işçi hemde yöneticiler

Rusya'dan geitirilerek Litvanya'daki Rus nüfusu artırılmıştır. Rusya azınlık hakları kapsamında Litvanya'nın iç işlerine müdahale etmeye kalkmıştır. 1991 yılında çıkarılan Vatandaşlık Yasası ile Litvanya ülkede yaşayan herkese vatandaşlık vermiştir. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla 1945'ten sonra yerleştirilen Rus azınlık gerek Rusya'ya olan vatan özlemi gerekse akrabalık ilişkilerinden dolayı Rusya'ya geri dönmüştür. Zaman içinde artan Rus azınlık 1990'dan sonra azalmıştır. Litvanya 2000 yılında imzaladığı Azınlıkların Korunmasına ilişkin Çerçeve Sözleşmesi ile azınlık politikasındaki olumlu tutumunu devam ettirmiştir. Estonya ve Letonya ile kıyaslandığında Litvan etnik yapı bakımından daha homojen olduğu için azınlıklar konusunu daha kısa sürede çözmüştür.

Avrupa Birliği'nin 2004 genişlemesi hem Birlik için hem de MDAÜ'ler için olumlu sonuçlar doğurmuştur. AB açısından en önemli sonuç sınırlarını genişleterek etki alanını artırmasıdır. Aynı zamanda yeni katılan üyeler istihdamı artırmış ve AB yeni pazarlara erişim imkanı kazanmıştır. Avrupa değerlerine sahip çıkan ülkelerin çoğalması, hem Avrupa'da hem de dünyada istikralı barışın kalıcı hale gelmesine katkı sağlamaktadır.

Avrupa Birliği üyeliği ile birlikte Litvanya uluslararası alanda politik olarak güçlenmiştir. AB ile bütünleşme süreci Litvanya'yı faydalı yapısal reformları uygulamaya teşvik etmiştir. Üyeliğin getirdiği faydalar kısaca siyasi, sosyal ve ekonomik olarak sınıflandırılabilir. Siyasi kazanımların başında AB karar alma organlarına katılarak süreçte yer alma ve AB içindeki diğer gelişmeleri etkileme hakkı gelmektedir. Bir diğer siyasi kazanım Litvanya vatandaşlarının AB'nin Konsolosluk Hizmetinden faydalanacak olmasıdır. Litvanya vatandaşları Litvanya'nın anlaşması olmasa bile AB'nin konsolosluk Anlaşması yaptığı bütün ülkelerde konsolosluk hizmetinden faydalanabilecektir. AB üyeliği uluslararası alanda Litvanya'ya siyasi bir güç kazandırmıştır. AB gibi güçlü bir oluşuma dahil olma hem güvenlik hem de ekonomik açıdan Litvanya'yı güçlendirmiştir. Üyeliğin getirdiği sosyal kazanımlara bakıldığında AB vatandaşlığı Litvanya vatandaşlarına ciddi haklar geitrmiştir. AB vatandaşlığı sayesinde Litvanya vatandaşları serbestçe hareket etme özgürlüğü, AB üyesi ülkelerin topraklarında yaşama hakkı, ikamet edilen ülkede yerel veya Avrupa seçimlerinde oy kullanma ve aday olarak önerilme hakkı ve Avrupa Parlamentosu'na

dilekçe verme hakkı kazanmıştır. Schengen Anlaşması sayesinde "kişilerin, malların, hizmetlerin ve anaparanın serbest ve kısıtlamasız dolaşımı" hem sosyal hemde ekonomik alanda Litvanya'ya kazanım sağlamıştır. Avrupa Değişim Programları (Leonardo Da Vinci, Socrates/Erasmus vb.) ile eğitimci, araştırmacı ve öğrenci hareketliliği sağlanmıştır. Avrupa Sağlık Sigortası Kartı sayesinde Litvanya vatandaşlarına AB ülkelerinde olası bir acil durumda ücretsiz sağlık hizmeti alma hakkı verilmiştir. Üyeliğin getirdiği en önemli kazanımlar ekonomi alanında ortaya çıkmıştır. Daha öncede bahsedildiği üzere AB kriterlerine uyum sürecinde sağlanması gereken Maastrict Kriterleri; "bütçe açığının yüzde 3'ü aşmaması, kamu borçlarının GSYH'ye oranının yüzde 60'ı geçmemesi ve enflasyonun AB'de en düşük orana sahip üç ülkenin ortalamasından 1,5 puandan fazla olmaması"dır. Litvanaya üyelik sürecinde bu kriterleri sağlamak için ekonomik olarak birçok reform yapmıştır. Litvanya'nın "2013 yılında bütçe açığının GSYH'ye oranı yüzde 2,6"; "kamu borcunun GSYH'ye oranı yüzde 39" ve "enflasyonu da yüzde 1,2 olarak" gerçekleşmiştir (European Comission, 2018). Üyelik süreci bile Litvanya'nın ekonomik göstergelerinin iyileşmesine yardımcı olmuştur. Gümrük Birliği'ne dahil olunmasıyla malların ve sermayenin serbest dolaşımı sağlanmıştır. Malların serbest dolaşımı sayesinde gümrük ve gümrük vergileri kaldırılmıştır. AB bütçesinden yapılan mali yardımlar az gelişmiş bölgelerin kalkınmasına katkı sağlamıştır. Schengen Anlaşması ile AB pazarının iç sınırlarını ortadan kaldırdı. Sermayenin serbest dolaşımı, yatırım yapma, mülk ve menkul kıymet satın alma hakkı getirmiştir. AB bütçesinden yapılan yardımlar sayesinde inşaat, mühendislik, teknoloji ve telekomünikasyon alt yapılarını iyileştirme, yeni şirketlerin ortaya çıkması ve istihdamın artması sağlanmıştır. 1 Ocak 2015'te Litvanya'nın euroya geçişi yatırımcılar için kur farklarını ve döviz değişim maliyetini ortadan kaldırmıştır. Litvanya'nın euro alanına dahil olması ile yatırımcılar için Litvanya cazibe merkezi haline gelmiştir. Bu durum Litvanya'ya yapılan yatırımları artırmıştır. Aynı zamanda yapılan yatırımlar istihdamı da artırmıştır. Yabancı yatırımların artması ülkenin GSYH'sini artırmış ve dolayısıyla kişi başına düşen gelir artmıştır. Üyelik ile Litvanya'nın enerji sektöründe Rusya'ya olan bağımlılık büyük ölçüde azaltılmıştır. Baltık Enerji Piyasası Arabağlantı Planı (BEMIP), Litvanya ve İsveç arasında Nordbalt, Litvanya ve Polonya arasında Litpol gaz boru hatları ile enerji sektörünün Rusya'ya bağımlılığı azaltılmıştır. Güçlü ve

büyüyen bir ekonomi, doğrudan yabancı yatırımların artması, enerji bağımsızlığı, hareket özgürlüğü, bilim ve eğitim yatırımları, sosyal garantiler Litvanya'ya yeni fırsatlar sunmaktadır. Litvanya'nın AB üyelik sürecinde ekonomik gelişimi başarılı olmuştur. AB'ye üyelik için uyulması gereken genel AB ilkeleri (demokratik düzen, piyasa, insan hakları ve özgürlüklerine saygı) Litvanya toplumunun çıkarları ve takip edilen reformların hedefleri ile uyumludur. AB üyeliği, Litvanya'nın güvenliğini güçlendirmiş ve Avrupa değerleri olan "demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına ve bireysel özgürlüklere saygının" yerleşmesine yardımcı olmuştur. Litvanya ekonomisinin modernleşmesine, ekonomik rekabetçiliğe ve yeni yatırımlara önemli ölçüde katkıda bulunmuştur (The Seimas, 2016).

AB üyeliğinin sosyal, siyasi ve ekonomik kazanımlarıyla Litvanya'nın yaşam standartları artmıştır. AB üyeliğiyle birlikte Litvanya vatandaşları AB vatandaşlığını kazanarak uluslararası alanda daha güçlü bir korumaya kavuşmuştur. Tez çalışması sonucunda Baltık ülkelerinin Litvanya örneği üzerinden hem AB üyelik sürecinde hem de üyelikten sonra refahlarının arttığı ortaya konmuştur. Son genişleme dalgasıyla birlikte Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri istikararlı demokratik bir yapıya kavuşmuştur.

KAYNAKÇA

Akçadağ, E. (2009), Avrupa Birliği İçindeki Rus Toprağı: KALİNİNGRAD, 10 Kasım. http://www.bilgesam.org/incele/806/-avrupa-birligi-icindeki-rus-topragi--kaliningrad/#.VNjjSPmsW0J/(Erişim Tarihi: 17.12.2015).

Akçadağ, E. (2010), Baltık Ülkeleri ve Batı ile Entegrasyon, 19 Şubat. http://www.bilgesam.org/incele/792/-baltik-ulkeleri-ve-bati-ile-entegrasyon#.XBDBHpwzaUk/ (Erişim Tarihi: 21.12.2015).

Aktaş, Z. (2016), Hayatın ve Aşkın Basketbol Olduğu Yer; Litvanya. 14 Ağustos. http://www.basketfaul.com/haber?haber=55431 (Erişim Tarihi: 27.02.2019).

Aleksandraviciute, E. (2006), Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Litvanya. İstanbul Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Anadolu Ajansı, (2016), Rusya'nın Baltık Ülkeleri Üzerindeki Baskısı. 29 Ocak. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-nin-baltik-ulkeleri-uzerindeki-baskisi/512172 (Erişim Tarihi: 13.08.2018).

Armaoğlu, F. (2010a). 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (6. Baskı). İstanbul: Alkım Yayınevi.

Armaoğlu, F. (2010b). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (17. Baskı). İstanbul: Alkım Yayınevi.

Avrupa info, (2015). https://www.avrupa.info.tr/tr/litvanya-86 (Erişim Tarihi: 26.12.2018).

Bater, J. ve Misiunas, R. (2019). Baltic States. 11 Nisan. https://www.britannica.com/place/Baltic-states#ref418650 (Erişim Tarihi: 19.05.2019).

BBC News, (2009). Litvanya tek nükleer santralini kapatıyor, 31 Aralık. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2009/12/091231_lithuania (Erişim Tarihi: 22.04.2018).

BBC News, (2016). Kaşıklarla Kazılmış 'Nazilerden Kaçış Tüneli' Bulundu, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160629_litvanya_savas_tunel (Erişim Tarihi: 22.12.2018).

Bekcan, U. (2016). Sovyetler Birliği'nin Savaş Öncesi Döneme Bakışı (1933-1939): Nazilerin Avrupa'yı İşgalinin Sorumlusu Kim?, Uluslararası İlişkiler Dergisi, 13(50). 101-118.

Benli, A. O. (2011). Rusya Federasyonu Ülke Raporu. Ankara: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi.

Bilener, T. (2003). AB'nin Azınlık Hakları Anlayışı ve AB'yle Bütünleşme Sürecinde Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri. Beril Dedeoğlu (der.), Dünden Bugüne Avrupa Birliği (s.171-191). İstanbul: Boyut Kitapları.

Bilge, S. (2010). Katılım Öncesi Strateji Belgeleri Kapsamında Mali Kontrol Sistemimizin Avrupa Birliği Müktesebatına Uyumu, Maliye Dergisi, 158, 301-325.

Boğaz, S. (2011) , Soğuk Savaş Sonrası Değişen Konjonktürde Rusya Federasyonu – Avrupa Birliği Gerçekleri Ve Türkiye'ye Yansımaları, Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bulut, R. (2017). Sovyetler Birliği Sonrası Baltık Ülkeleri, Ekonomik Yapısı, Avrupa'ya Entegrasyonu ve Türkiye İle İlişkileri. Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi, 5. 53-57.

Buzek, J. (2013). The Baltıc States In The Eu: Yesterday, Today And Tomorrow. Notre Europe Institute.

Canveren, Ö. ve Öztürk, Ç. (2017). Avrupa Birliği Genişleme Politikalarında Meşrulaştırma: Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Batı Balkanların Karşılaştırmalı Analizi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(1). 46-64.

Commıssıon Of The European Communıtıes, (1999). Regular Report Progress Towards Accessıon. https://ec.europa.eu/neighbourhood-

enlargement/sites/near/files/archives/pdf/key_documents/1999/lithuania_en.pdf (Erişim Tarihi: 10.05.2018).

Commıssıon Of The European Communıtıes, (2000). Regular Report Progress Towards Accessıon. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/archives/pdf/key_documents/2000/lt_en.pdf(Erişim Tarihi: 10.05.2018).

Commıssıon Of The European Communıtıes, (2002). Regular Report Progress Towards Accessıon. http://aei.pitt.edu/44576/1/lithuania_2002.pdf (ErişimTarihi: 10.05.2018).

CommunistCrimes.org, (2018). Lithuania: Communist Era. http://www.communistcrimes.org/en/Database/Lithuania/Lithuania-Communist-Era(Erişim Tarihi: 18.02.2019).

Çakmak, H. (2011). Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri (3.Baskı). Ankara: Barış Kitap.

Çelebi, O. B. (2013). Rusya'ya Dair Bir Derleme Çalışması "Rusya'nın Putin'inden; Putin'in Rusya'sına...", Kültür Ocağı Vakfı Stratejik Araştırmalar Kürsüsü.

Çilingir, S. (2013). Doğu Genişlemesi Işiğinda Ab Yapisal Fonlari Ve Mali Yardimlarinin Değerlendirilmesi. İşletme Fakültesi Dergisi. 14(1). 39-64.

Dačkus, R. (2014). Membership in the EU – one of the best decisions in Lithuania’s history. 30 Nisan. https://www.lrp.lt/en/press-centre/press-releases/membership-in-the-eu-one-of-the-best-decisions-in-lithuanias-history/19213(Erişim Tarihi: 17.11.2016).

Dağdemir, E. U. (1997) Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyeliklerinin Avrupa Birliği’nin Bütünleşme ve Genişleme Dinamikleri Yönüyle Değerlendirmesi (Doktora Tezi), T.C. Marmara Üniversitesi/ Avrupa Topluluğu Enstitüsü, Ankara.

Demir, E. (2015). Avrupa'nın Hızla Gelişen Ekonomisi: Litvanya. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi . 7(3) . 51-65 .

Demir, F. (2009). Orta Ve Doğu Avrupa Ülkelerinde Avrupa Birliği Adaylık Sürecinde Karşılaştıkları Zorluklar, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(2), 129-142.

Demir, N. (2007). Avrupa Birliğinde Demokrasi. Ankara: Seçkin yayınları.

Demirbaş, F. (2017). Norveç AB Üyesi mi? Hayır. 17 Nisan. https://www.dogrulukpayi.com/iddia-kontrolu/recep-tayyip-erdogan/ingiltere-brexit-yapti-kurucusu-oldugu-ab-den-su-anda-cikiyor(Erişim tarihi: 22.05.2019).

Denizmen, M. (2011). Litvanya Gezi Notları. 10 Ağustos. http://blog.milliyet.com.tr/litvanya-gezi-notlari/Blog/?BlogNo=320276 (Erişim Tarihi: 20.02.2019).

Dilekli S. ve Yeşilkaya, K.(2002). Maastricht Kriterleri. file:///C:/Users/syilmaz64/Downloads/kriter%20(1).pdf (Erişim Tarihi: 03.07.2017).

DPT, (1993). Avrupa Toplulukları'na İlişkin Temel Belgeler: Avrupa Toplulukları'nı Kuran Temel Antlaşmalar (AKÇT, AET, AAET), Ankara: DPT Yayınları.

Dura, C. ve Atık, H. (2003). Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtımı.

Eliçalışkan, M. (2007). Rusya. http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/rusya.htm(Erişim Tarihi: 07.03.2019).

Elson, A. (1997). Baltic State Membership in the European Union: Developing a Common Asylum and Immigration Policy, Indiana Journal of Global Legal Studies, 5(1), 317-340.

Encyclopedia, (2018a). Hitler İktidara Geçti. https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/gallery/hitler-comes-to-power(Erişim Tarihi: 12.12.2018).

Encyclopedia, (2018b). Russian Empire. 30 Ağustos. https://www.britannica.com/place/Russian-Empire/Alexander-II (Erişim Tarihi: 23.05.2019).

Encyclopedia, (2019). Mobilize Katliam Birlikleri. https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/mobile-killing-squads(Erişim Tarihi: 12.12.2018).

Enerji Günlüğü, (2015). Litvanya Avrupa elektrik pazarına bağlandı.15 Aralık. https://enerjigunlugu.net/icerik/16420/litvanya-avrupa-elektrik-pazarina-baglandi.html(Erişim Tarihi: 30.12.2018).

Erar, G. (2015). Kış Savaşı. 25 Şubat. http://www.gazetebilkent.com/2015/02/25/kis-savasi/ (Erişim Tarihi: 20.02.2019).

Eren, A. ve Aleskerli, A. (2005). Yeni Anayasalar: Bağımsız Devletler Topluluğu ve Baltık Cumhuriyetleri. Ankara: TİKA Yayınları.

E-tarih, (2007). Brest- Litovsk Antlaşması, 6 Kasım. http://www.e-tarih.org/sayfa.php?sfid=635 (Erişim Tarihi: 12.10.2015).

Euratlas, (2009a). Europe Main Map at the Beginning of the Year 1200. https://www.euratlas.net/history/europe/1200/index.html (Erişim Tarihi: 23.05.2019).

Euratlas, (2009b). Europe Main Map at the Beginning of the Year 1400. https://www.euratlas.net/history/europe/1400/index.html (Erişim Tarihi: 23.05.2019).

Euro news, (2014). Euro'ya geçmek Litvanya'nın ekonomisini nasıl etkileyecek?. 23 Aralık. https://tr.euronews.com/2014/12/23/euro-ya-gecmek-litvanya-nin-ekonomisini-nasil-etkileyecek (Erişim Tarihi: 08.11.2017).

European Comission, (2003). EUROBAROMETER 59. Bahar. http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb59/eb59_rapport_final_en.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2019).

European Comission, (2018). Economic forecast for Lithuania, Sonbahar. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-performance-country/lithuania/economic-forecast-lithuania_en (Erişim Tarihi: 29.01.2019).

European Commission (departments), (2003). Report on the results of the negotiations on the accession of Cyprus, Malta, Hungary, Poland, the Slovak Republic, Latvia, Estonia, Lithuania, the Czech Republic and Slovenia to the European Union. Brussels.

European Commission, (1999). Accession Partnership of Lithuania. Brussels.

European Commission, (2000). Regular Report on Lithuania's Progress Towards Accession. Brussels.

European Commission, (2016). Accession criteria, 6 Aralık. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/accession-criteria_en (Erişim Tarihi: 05.06.2018).

European Parliament, (2000). Briefing No 11 Lithuania and the Enlargement of the European Union. 24 Ekim. http://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/11a3_en.htm (Erişim Tarihi: 12.08.2018).

Gcocs, 2018. 1648 Europe Map Unique atlas Of European History Wikimedia Mons. 9 Haziran. https://gcocs.org/1648-europe-map/1648-europe-map-unique-atlas-of-european-history-wikimedia-mons-2/ (Erişim Tarihi: 23.05.2019).

Gediminas, V. (2016). A Case of Confidence in the European Project, March. https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/vitkus.pdf(Erişim Tarihi: 12.12.2018).

Gözakman, A. (2015). Litvanya'nın Avrupa Birliği'ne Katılım Süreci. Uğur Dolgun (der.), Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa ve Batı Balkanlar Genişlemesi: AB 36 Mümkün Mü? (s.308-334). İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Haber7com, (2015). Rasmussen: Putin, Baltık ülkelerine saldırabilir, 7 Şubat. http://www.haber7.com/avrupa/haber/1291146-rasmussen-putin-baltik-ulkelerine-saldirabilir/(Erişim Tarihi: 10.10.2016).

Haglund, D. (2018). North Atlantic Treaty Organization. https://www.britannica.com/topic/history-of-Lithuania/media/343857/169034 Erişim Tarihi: 26.02.2019).

İktisadi Kalkınma Vakfı, (2013). AB, Rusya Ve Türkiye Boyutlu Litvanya AB Konseyi Dönem Başkanlığı, https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/litvanya_donem_baskanligi_ikv_deg__notu_son.pdf(Erişim Tarihi: 01.03.2019).

İktisadi Kalkınma Vakfı, (2018a). AB Genişlemesi: Avrupa Topluluğu'nun Genişleme Süreci, https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=281 (Erişim Tarihi: 08.07.2018).

İktisadi Kalkınma Vakfı, (2018b). Diğer Aday Ve Potansiyel Aday Ülkeler. https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=282 (Erişim Tarihi: 28.12.2018).

Joannın, P. (2014). Lithuania's entry into the euro zone and its impact on the European Central Bank. 22Aralık. https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/0338-lithuania-s-entry-into-the-euro-zone-and-its-impact-on-the-european-central-bank (Erişim Tarihi: 15.04.2017).

Joannin, P. (2003). It's a giant "yes" to the European Union from the lithuanians, 10 Mayıs. https://www.robert-schuman.eu/en/eem/0185-it-s-a-giant-yes-to-the-european-union-from-the-lithuanians (Erişim Tarihi: 01.04.2018).

Kara, M. A. ve Taş, S. (2013). Avrupa Birliği'nde Bölgesel Dengesizlikler Ve Bu Dengesizlikleri Gidermeye Yönelik Ekonomik Politikaların Analizi, Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi, 21(1), 111-137.

Karakaya, İ. (2005). 1990 Sonrası AB-Rusya İlişkilerinde Kaliningrad Sorunu. 8 Ağustos .http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/291/1990_sonrasi_ab-rusya_iliskilerinde_kaliningrad_sorunu(Erişim Tarihi: 10.01.2019).

Kavalalı, M. (2005). Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci: AB'nin Merkezi Doğu Avrupa ve Batı Balkan Ülkeleri ile İlişkileri, Ankara: DPT/ AB ile İlişkiler Genel Müdürlüğü.

Kavukçu, M. (2008). Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Avrupa Birliği'ne Ekonomik Entegrasyonu: Çek Cumhuriyeti Örneği. Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kerikmäe, T., Chochia, A. ve Atallah, M. (2018). The Baltic States in the European Union. Mayıs. https://www.researchgate.net/publication/324945358_The_Baltic_States_in_the_European_Union (Erişim Tarihi: 01.08.2018).

Kıran, A. (2008). Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş, GAU J. Soc. & Appl. Sci., 3(6), 19-36.

Kırım Haber Ajansı, (2014). Baltık ülkelerini Rusya'nın tacizlerinden koruyacak uçaklar geldi, 30 Aralık. http://old.qha.com.ua/tr/yasam-olaylar/baltik-ulkelerini-rusya-nin-tacizlerinden-koruyacak-ucaklar-geldi/135534/(Erişim Tarihi: 12.12.2018).

Kısacak, S. (2012). Enerji Bağlamında Rusya-Avrupa Birliği İlişkileri, 26 Haziran. http://politikaakademisi.org/enerji-baglaminda-rusya-avrupa-birligi-iliskileri/(Erişim Tarihi: 15.10.2016).

Kısacık, S. (2013), Rusya Federasyonu Enerji Stratejisi: Dış İlişkilerde Bir Ekonomik ve Siyasi Baskı Aracı mı?, 6 Kasım, http://politikaakademisi.org/rusya-federasyonu-enerji-stratejisi-dis-iliskilerde-bir-ekonomik-ve-siyasi-baski-araci-mi/(Erişim Tarihi: 01.08.2018).

Kıvılcım, İ. (2013). AB, Rusya ve Türkiye Boyutlu Litvanya AB Konseyi Dönem Başkanlığı, Temmuz. https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/degerlendirme_notu_kapak__ornek__2_(1).pdf (Erişim Tarihi: 03.10.2017).

Lazareva, M. (2013). The European Unıon And Russıa: Hıstory Of The Relatıonshıp And Cooperatıon Prospects. https://dfk-online.sze.hu/images/sjpj/2014/1/lazareva.pdf.

Letonya Rehberi, (2016). Baltık Yolu (Baltık Zinciri) – Özgürlük Zinciri. 23 Ağustos. http://letonyarehberi.com/letonya-hakkinda-genel-bilgiler/baltik-yolu/(Erişim Tarihi: 25.12.2018).

Lithuanian Free Market Institute, (2000). Lithuania's Economic Interests in the European Union. 30 Aralık. https://en.llri.lt/news/economic-policy/lithuanias-economic-interests-in-the-european-union/lrinka (Erişim Tarihi: 18.12.2018).

Litvanya Dışişleri Bakanlığı. (2006). Membership. 6 Ocak. https://www.urm.lt/default/en/foreign-policy/lithuania-in-the-region-and-the-world/lithuania-member-of-the-european-union/membership (Erişim Tarihi: 10.11.2016).

Litvanya Dışişleri Bakanlığı. (2014a). Lithuania's membership in the North Atlantic Treaty Organization (NATO). 5 Şubat. https://www.urm.lt/default/en/foreign-policy/lithuania-in-the-region-and-the-world/lithuanias-security-policy/lithuanian-membership-in-the-north-atlantic-treaty-organization-nato(Erişim Tarihi: 10.02.2019).

Litvanya Dışişleri Bakanlığı. (2014b). Enlargement of the European Union. 7 Şubat. https://www.urm.lt/default/en/foreign-policy/lithuania-in-the-region-and-the-world/lithuania-member-of-the-european-union/enlargement-of-the-european-union (Erişim Tarihi: 17.11.2016).

Litvanya Dışişleri Bakanlığı. (2014c). Council of Europe. 24 Şubat. https://www.urm.lt/default/en/foreign-policy/lithuania-in-the- region-and-the-world/international-organizations/council-of-europe(Erişim Tarihi: 10.02.2019).

Lorot, P. (1991). Baltık Ülkeleri. Hüsnü Dilli (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mammadov, H. (2014). Rus Dış Politikasında Stratejik- Zihinsel Süreklilik ve Putin'in Dış Politika Doktrini (Rapor No. 16). Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi.

MFA, (2018a). Litvanya'nın Siyasi Görünümü. http://www.mfa.gov.tr/litvanya-siyasi-gorunumu.tr.mfa (Erişim tarihi 25.2.2018).

MFA, (2018b). Ülke Künyesi. http://www.mfa.gov.tr/litvanya-kunyesi.tr.mfa(Erişim Tarihi: 25.12.2018).

Minorityrights, (2019). Minorities and indigenous peoples in Lithuania. https://minorityrights.org/country/lithuania/ (Erişim Tarihi: 23.05.2019).

Mikail, E. H. (2007). Rus Dış Politikası ve Yeni Çar Putin. Konya: Kilim Matbaası.

Mokslai, (2004). The Advantages of Lithuania's Integration into the European Union. 26 Mayıs. https://mokslai.lt/referatai/anglu_kalba/the-advantages-of-lithuania-s-integration-into-the-european-union.html (Erişim Tarihi: 12.08.2018).

Moment Expo, (2017). Baltık'ın Bilgi Üssü Litvanya. Temmuz. http://www.moment-expo.com/baltikin-bilgi-ussu-litvanya/ (Erişim Tarihi: 29.01.2019).

National General Strategy: The Lithuanian Strategy For The Use Of European Union Structural Assistance For 2007–2013. (2006). http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:jnuLRRjOGrgJ:www.espar ama.lt/documents/42901/0/the%2BLithuanian%2BStrategy%2Bfor%2Bthe%2Buse %2Bof%2BEuropean%2BUnion%2BStructural%2BAssistance%2Bfor%2B2007-2013/0909bca4-5c1f-431b-a5f9-cedb592e2657+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr (Erişim Tarihi: 12.8.2017).

Nüve Forum, (2007). Etnik Gruplar Hakkında Baltıklılar (Baltık Ülkeleri) İle İlgili Bilgiler, 20 Ağustos. http://www.nuveforum.net/873-etnik-gruplar/19795-baltiklilar-baltik-ulkeleri/(Erişim Tarihi: 10.10.2015).

Oitheblog, (2016). Litvanya'nin Karanlik Günleri: Sovyet Dönemi Ve Nazi Katliami, 1 Ekim. https://oitheblog.com/2016/10/01/litvanyanin-karanlik-gunleri-sovyet-donemi-ve-nazi-katliamlari/(Erişim Tarihi: 25.02.2019).

Öğütcü, Ö. N. (2014). Avrupa'nın Doğu Ortaklığı Programı Ve Rusya'nın Artan Etkisi (Analiz no. 3). Avrasya İncelemeleri Merkezi.

Özcan, A. Ç. ve Gülşen, M. (2010). Avrupa Birliği'nin 2013 Sonrası "Uyum Politikası". Ankara: T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Sosyal, Bölgesel Ve Yenilikçi Politikalar Başkanlığı Bilgi Notu.

Özgöker, U. ve Musaoğlu, N. (2008). Rusya - Ab İlişkilerinde Stratejik Ortaklıktan Stratejik Depresyona. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 8, 73-98.

Özkan, E. (2006). Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Baltık Ülkelerindeki Rus Azınlıklar, Uluslararası Hukuk ve Politika, 2(6), 91-104.

Özler, Z. (2009). Lizbon Antlaşması (Değerlendirme Notu 9). İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı.

Öztürk, Ö. (2018). 1- 15 Aralık 1939: SSCB- Finlandiya Savaşı, 17 Ekim. http://ozhanozturk.com/2018/10/17/1-15-aralik-1939-sovyet-finlandiya-savasi/ (Erişim Tarihi: 22.02.2019).

Pak, A. (2014). Roma Antlaşması, 3 Temmuz. http://www.tuicakademi.org/roma-antlasmasi-1957/ (Erişim Tarihi 3.10.2018).

Parlak, Ş. (2018). İkinci Dünya Savaşı Öncesi Gizli Ek Protokolü İle Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı. 30 Ağustos. https://tarihlerle.com/gizli-ek-protokolu-ile-alman-sovyet-saldirmazlik-pakti/#more-1632 (Erişim Tarihi: 14.02.2019).

Parlot, Andrew. (2002). The Baltic States from 1914 to 1923: The First World War and the Wars of Independence. Baltic Defence Review. 8(2). 131-158.

Ray, M. (2018). Kaliningrad. 22 Haziran. https://www.britannica.com/place/Kaliningrad-oblast-Russia (Erişim Tarihi: 02.10.2018).

Sasaoğlu, D. (2015). Rus Dış Politikasında Dış Ruslar Argümanın Kullanımı, BİLGESAM Analiz, No:118.

Schengenvisainfo, (2018). Schengen Bölgesi Ülkeleri Listesi. 18 Aralık. https://www.schengenvisainfo.com/tr/schengen-bolgesi-ulkeleri-listesi/(Erişim Tarihi: 10.1.2019).

Sönmez, A. S. (2010). Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Yeltsin Dönemi Rusya Federasyonu'nun Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkeleriyle İlişkileri, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27.

Sönmezoğlu, F. (2010). Uluslararası İlişkiler Sözlüğü (4. Baskı). İstanbul: Der Yayınları.

Sputniknews, (2015). Litvanya, Sovyet Heykellerinde de Tehlike Gördü. 20 Temmuz. https://tr.sputniknews.com/avrupa/201507201016624882/(Erişim Tarihi: 20.02.2019).

Stratfor , (2014). Ethnic Russian in the Baltics. 21 Mayıs. https://worldview.stratfor.com/article/ethnic-russians-baltics (Erişim Tarihi: 17/02/2019).

Şadihanov, Emil. (2006). Sovyetler Birliği'nin Dağılma Sürecinde Etkili Olan Bölge Sorunları ve Milliyetçilik Hareketleri, DergiPark, 0(33), 1-22.

Şen, Eyüp. (2017). Baltık Ülkeleri Hakkında Bilinmesi Gerekenler. https://emoji.com.tr/baltik-ulkeleri/ (Erişim Tarihi: 07.05.2018).

Şişman, Can. (2017). Bir gitseniz çok seveceğiniz Baltık ülkeleri hakkında 8 şey. 17 Temmuz. http://www.milliyet.com.tr/Bir-gitseniz-cok-seveceginiz-Baltik-ulkeleri-hakkinda-8-sey-molatik-6400/(Erişim Tarihi: 28.02.2019).

T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, (2011). Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma, https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf (Erişim Tarihi: 01.02.2018).

T.C. Cumhurbaşkanlığı, (2014). Türkiye ile Litvanya, Bölgesel ve Uluslararası Birçok Konuda Benzer Tutumları Paylaşıyor, 8 Aralık. https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1551/turkiye-ile-litvanya-bolgesel-ve-uluslararasi-bircok-konuda-benzer-tutumlari-paylasiyor (Erişim Tarihi: 22.08.2015).

T.C. Dışişleri Bakanlığı AB Başkanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, (2017). Avrupa Birliğinin Genişlemesi, 6 Haziran. https://www.ab.gov.tr/_105.html(Erişim Tarihi: 17.10.2018).

T.C. Dışişleri Bakanlığı AB Başkanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, (2013). Avrupa Birliğinin Tarihçesi, 1 Temmuz. https://www.ab.gov.tr/_105.html(Erişim Tarihi: 05.10.2018).

T.C. Dışişleri Bakanlığı AB Başkanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, (2015). Müzakere Fasılları, 24 Şubat. https://www.ab.gov.tr/_105.html(Erişim Tarihi: 03.01.2019).

T.C. Vilnus Büyük Elçiliği, (2017). Litvanya'nın Ekonomik Görünümü ve Yatırım İmkanları,15 Mayıs. http://vilnius.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/213780 (Erişim Tarihi: 09.10.2018).

Tarih Portalı, (2013). Yumuşama Dönemi Kriz ve Çatışmaları Haritası. 5 Şubat. http://www.tarihportali.org/yumusama-donemi-ve-sonrasi-haritalari/11765-yumusama-donemi-kriz-ve-catismalari-haritasi.html(Erişim Tarihi: 22/05/2019).

Tellal, E. (2010). Zümrüdüanka∗: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65(3), 189-236.

Tevfik, E. M. (2014). Avrupa Birliği'nin Genişleme Politikası Ve Yumuşak Gücünün Geleceği, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(1), 359-374.

The Economist, (2014). Why Lithuania is about to adopt the euro, 16 Aralık. https://www.economist.com/the-economist-explains/2014/12/16/why-lithuania-is-about-to-adopt-the-euro (Erişim Tarihi: 14.10.2018).

The Seimas, (2016). The Seimas and the European Union. https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=15790&p_k=2 (Erişim Tarihi: 10.11.2018).

Timemaps, 2019a. Europe 1789ce. https://www.timemaps.com/history/europe-1789ad/ (Erişim Tarihi: 22.05.2019).

Timemaps, 2019b. Europe 1837ce. https://www.timemaps.com/history/europe-1789ad/ (Erişim Tarihi: 23.05.2019).

Timemaps, 2019c. Europe 1914ce. https://www.timemaps.com/history/europe-1789ad/ (Erişim Tarihi: 23.05.2019).

Trading Economıcs, (2018). Litvanya-GSYİH Büyüme Oranı. https://tr.tradingeconomics.com/lithuania/gdp-growth (Erişim Tarihi: 26.01.2019).

Travelsygic, (2017). Mindaugas. https://travel.sygic.com/tr/poi/mindaugas-poi:34212 (Erişim Tarihi: 11.10.2017).

Tulun, T. E., (2016). Baltık Ülkeleri: 25 Yıllık Başarı ve Endişe (Analiz No: 2016 / 10). Ankara: Avrasya İncelemeleri Merkezi.

Türker, H. (2018). Litvanya Ülke Raporu, Eylül. http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/5606_1539948408.pdf (Erişim Tarihi: 29.01.2019).

Uluslararası Politika Akademisi, (2012). 1990 ve 2000'li Yıllarda Rus Dış Politikasında Temel Eğilimler, 25 Ağustos. http://politikaakademisi.org/1990-ve-2000li-yillarda-rus-dis-politikasinda-temel-egilimler/(Erişim Tarihi: 12.12.2015).

Üste, N. ve Sönmez, S. (2012). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD ve AB Dış Politikalarında Ortaya Çıkan Temel Farklılıklar (1991-2001), Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(17), 81-114.

Verkulevičiūtė-Kriukienė, D. (2014). Change of living standards i n Lithuania, Latvia and Estonia after joining the European Union. Regional Formation and Development Studies, 3, 189-198.

Vilpišauskas, R. (2012). The management of economic interdependencies of a small state: assessing the effectiveness of Lithuania's European policy since joining the EU, https://ams.hi.is/wp-content/uploads/old/lithuania_printpdf_-_final2_1.pdf.

Yalçıner, S. (2007). Putin Dönemi Rusya Federasyonu - Nato İlişkileri. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(2), 339-358.

Yapıcı, M. İ. (2007). Rusya-Nato İlişkilerinin Dünü, Bugünü Ve Geleceği, 1452-1474.

Yeni Asya, (2014). Litvanya, yeni yılda Avro'ya geçiyor.24 Aralık. https://www.yeniasya.com.tr/ekonomi/litvanya-yeni-yilda-avro-ya-geciyor_311364 (Erişim Tarihi: 28.12.2018).

Yenisöz, (2016). Bolşevik Devrimi Ve Sovyetler Birliği Dönemi. 11Aralık. http://www.yenisoz.com.tr/bolsevik-devrimi-ve-sovyetler-birligi-donemi-haber-17995(Erişim Tarihi: 26.02.2019).

Yıldırım, S. (2013). 1990 Sonrası Rus Dış Politikasında Batı Karşısında Kimlik Ve Statü Arayışları, Yıldırım Kho Bilim Dergisi, 23(2), 61-99.

Yüksel, S. (2011). Kuzey Savaşları Sırasında Rusya'nın Karadeniz'e Yönelik Faaliyetleri, Rusya'nın Karadeniz Devleti Olma Süreci ve Bu Süreçte Rus Osmanlı İlişkileri.(Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara.

Žemaitis, A. (2014). Russians. http://www.truelithuania.com/russians-132(Erişim Tarihi: 28.12.2018).

Zunde, P. (1963). Soviet Industrial Policy In Lithuania. http://www.lituanus.org/1963/63_2_02.htm(Erişim Tarihi: 27.02.2019).

EKLER

Harita 1: Baltık Bölgesi Haritası

Kaynak: (Ray, 2018).

Harita 2: 1200'lü yıllarda Avrupa

Kaynak: (Euratlas, 2009a).

Harita 3: 1400'lü yıllarda Avrupa

Kaynak: (Euratlas, 2009b).

Harita 4: 1648'de Avrupa

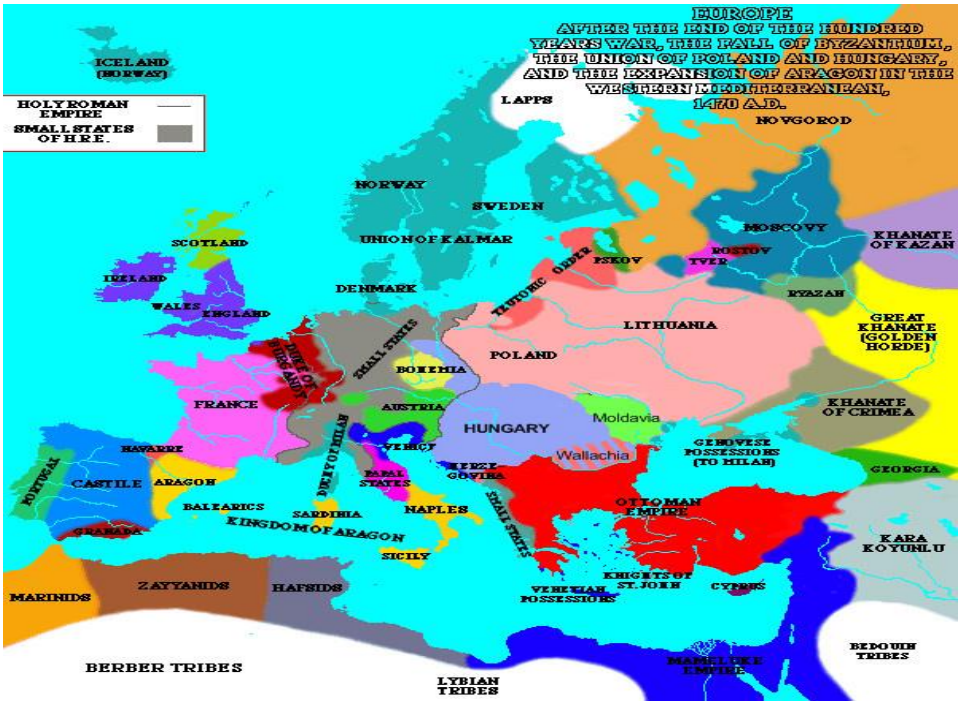

Kaynak: (Gcocs, 2018).

Harita 5: Rus Çarlığı

Kaynak: (Encyclopedia, 2018b).

Harita 6: 1789 Yılında Avrupa

Kaynak: (Timemaps, 2019a).

Harita 7: 1837 Yılında Avrupa

Kaynak: : (Timemaps, 2019b).

Harita 8: 1914 yılında Avrupa

Kaynak: (Timemaps, 2019c).

Harita 9: 1919 yılı Versay Anlaşması

Kaynak: (Encyclopedia, 2018a).

Harita 10: 1939 Yılı Doğu Avrupa

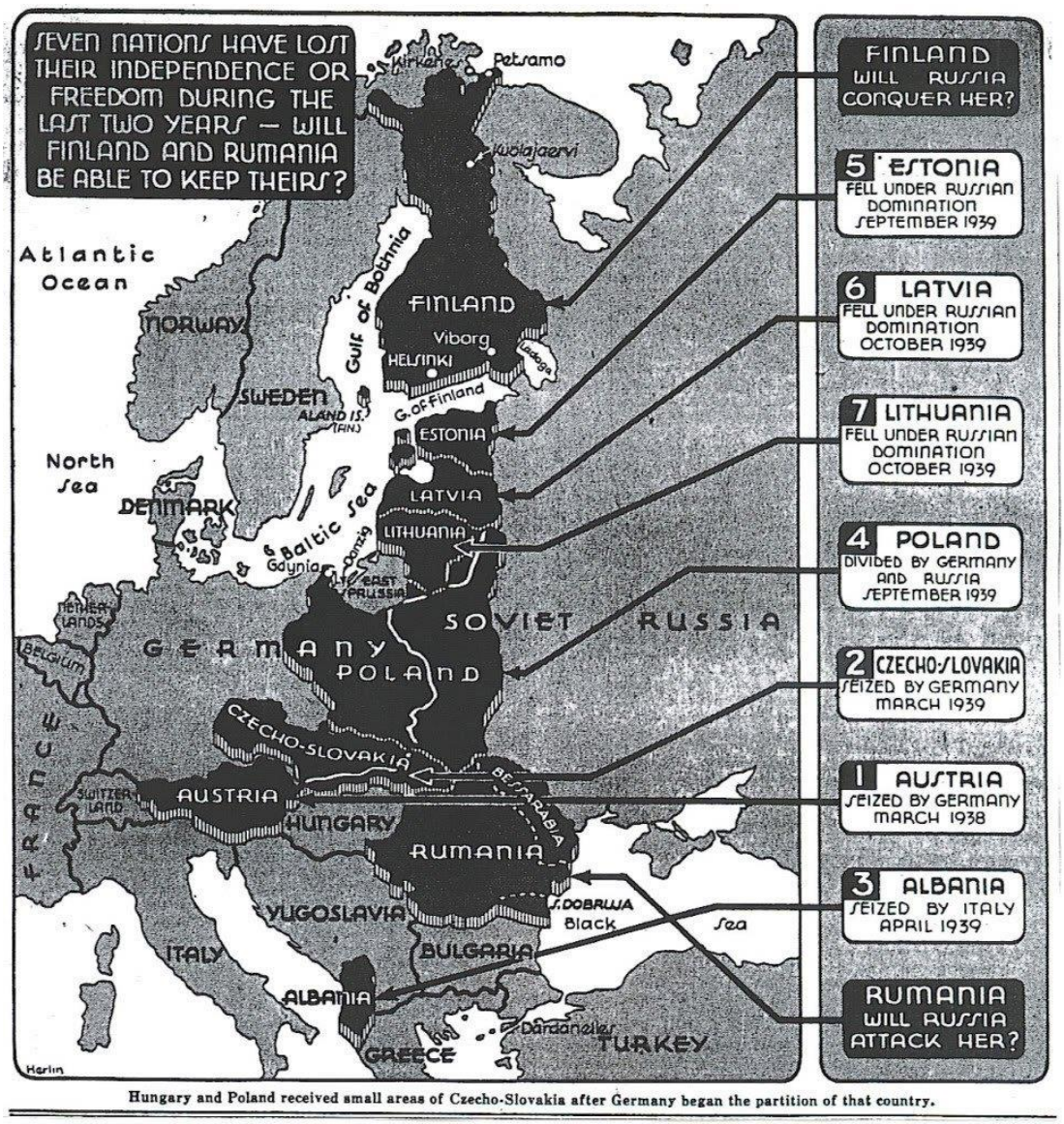

Kaynak: (Öztürk, 2018).

Harita 11: 1945-1990 SSCB Haritası

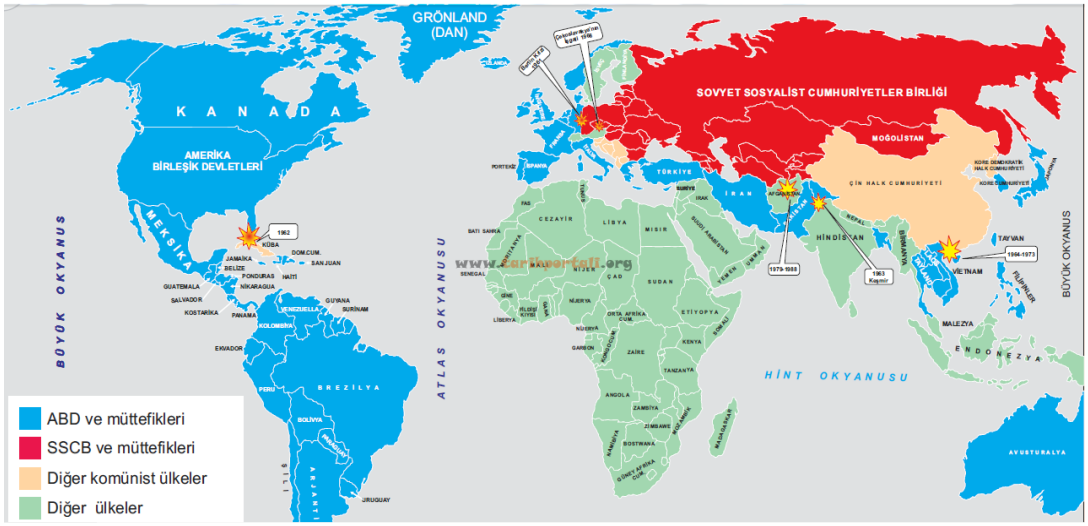

Kaynak: (Tarih Portalı, 2013).

Harita 12: Avrupa Birliği Genişlemesi

ENLARGEMENTS OF THE EU, 1958 - 2013

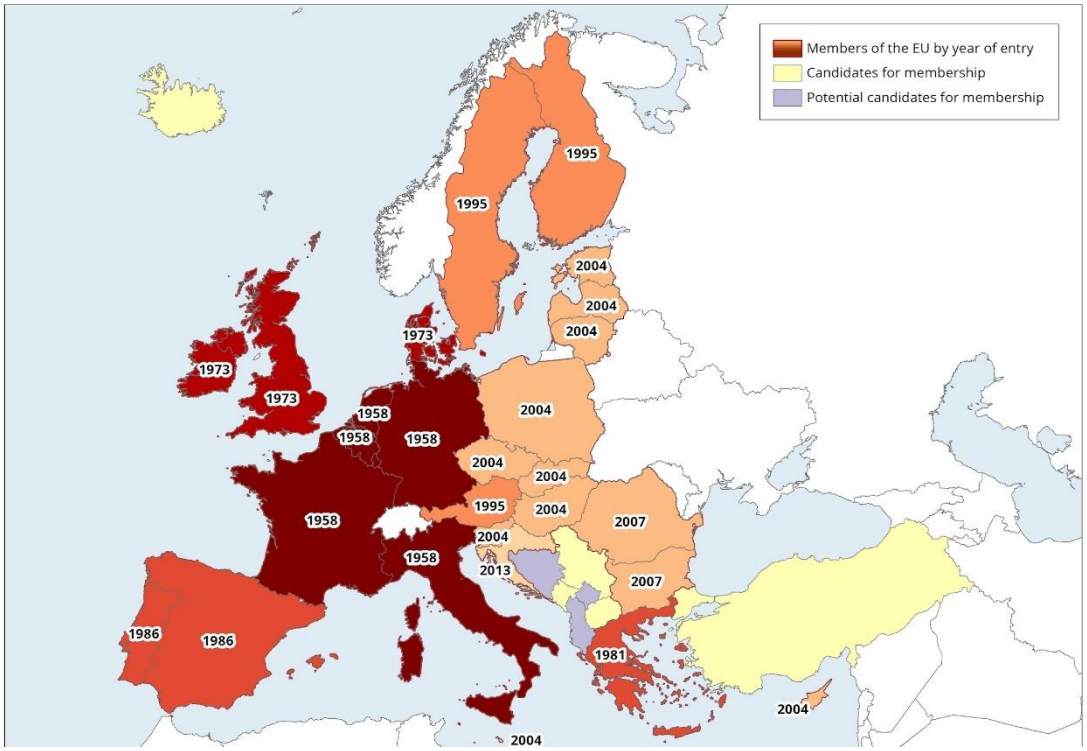

Kaynak: (Demirbaş, 2017).

Harita 13: NATO Genişleme Haritası

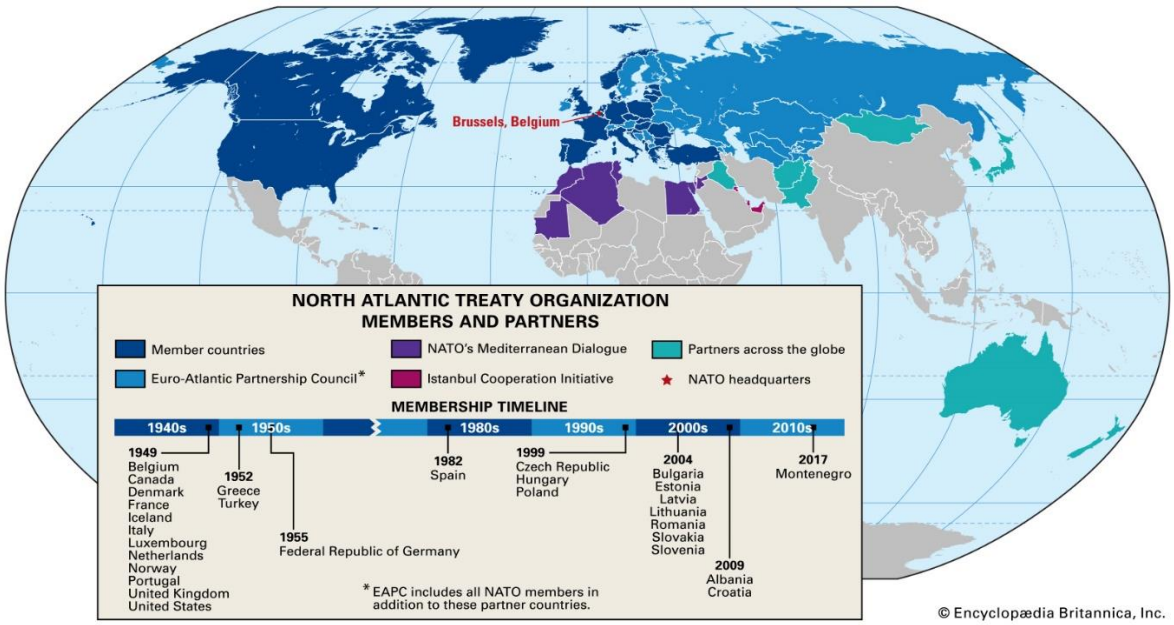

Kaynak: (Haglund, 2018).

Harita 14: Rus Etnik Azınlıklar

Kaynak: (Stratfor, 2014).

Ek 1: Gizli Ek Protokolü İle Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı

Sovyetler Birliği ve Almanya arasındaki barış maslahatını pekiştirmeye öncülük etmesi gayesiyle Nisan 1926'da imzalanan Tarafsızlık Anlaşması'nın temel hükümlerine dayanarak, aşağıdaki anlaşmaya varılmıştır:

Madde 1: Taraf Devletler; ister münferit ister müşterek olarak birbirlerine yöneltilen olası bir saldırı durumunda, her türlü şiddet eylemi ve taaruzdan kaçınmaya mükellef kılınmıştır.

Madde 2: Taraf Devletler'den biri üçüncü bir devletin saldırısına uğradığı takdirde; diğer Taraf Devlet, bu üçüncü devletin saldırısını katiyen desteklemeyecektir.

Madde 3: Taraf Devletler'in hükümetleri, müşterek menfaatlerini etkileyecek hususlarda bilgi alışverişi yapmak ve istişare yürütmek maksadıyla gelecekte de mütemadiyen birbirleriyle irtibat halinde olacaktır.

Madde 4: Taraf Devletler'den hiçbiri, diğer tarafı doğrudan yahut dolaylı olarak hedef alan herhangi bir işbirliğine dahil olmayacaktır.

Madde 5: Taraf Devletler arasında şu veya bu şekilde bir ihtilaf baş göstermesi halinde; taraflar bu anlaşmazlığı gerektiği takdirde hakem heyeti kurarak, barışcıl yollarla çözecektir.

Madde 6: İşbu Anlaşma; vadesinin dolmasından bir sene evvel terakki edilmediği takdirde re'sen beş yıl daha yürürlülükte kalması kaydıyla, on yıl süreyle karara bağlanmıştır.

Madde 7: İşbu Anlaşma; mümkün olan en kısa sürede tasdik edilecek olup, icaz belgeleri Berlin'de takas edilecektir. Sözleşme, imzalandıktan hemen sonra yürürlüğe girer.(Aşağıda yer alan kısım, sözleşmenin beraberinde neşredilmemiştir.)

Gizli Ek Protokol*: Alman İmparatorluğu ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği arasında imzalanan Saldırmazlık Paktı vesilesiyle; tarafların aşağıda imzası bulunan tam yetkili elçileri, Doğu Avrupa'daki nüfuz alanlarının sınırlarını kapalı müzakere etmişlerdir.

Madde 1: Finlandiya, Estonya, Letonya ve Litvanya gibi Baltık Devletleri'ne ait topraklar mülki ve siyasi bakımdan yeniden düzenlendiği takdirde; Litvanya'nın kuzey sınırı, Almanya ve Sovyetler Birliği'nin nüfuz alanlarını temsil edecektir. Bu bağlamda, Litvanya'nın Vilna Gettosu üzerindeki menfaatleri taraf devletlerce tanınmıştır.

Madde 2: Polonya toprakları mülki ve siyasi bakımdan yeniden düzenlendiği takdirde; Almanya ve Sovyetler Birliği'nin nüfuz alanları Narev, Vistül ve San Nehirleri'nin hatlarını takriben sınırlandırılacaktır.

Bağımsız bir Polonya'nın varlığını sürdürmesinin taraf devletlerin çıkarlarına uygun olup olmadığı ve bu devletin ne denli sınırlandırılması gerektiği gibi hususlar, ancak ilerleyen siyasi gelişmeler süresince kesin bir karara bağlanacaktır.

Hükümetler, her halükarda bu sorunu dostane bir anlaşmayla çözecektir.

Madde 3: Avrupa'nın güneydoğusu hususunda, Sovyet tarafının Besarabya üzerindeki çıkarları göz önüne alınmıştır. Alman tarafı, bu bölgedeki siyasi kayıtsızlığını açıkça beyan etmiştir.

Madde 4: İşbu Protokol, her iki tarafça da katiyen gizli muamele görecektir.

Moskova, 23 Ağustos 1939.

Alman İmparatorluğu Adına,
V. Ribbentrop

Sovyetler Birliği Tam Yetkili Elçisi,
V. Molotov

Rusça Aslından Çeviren:
Şevval PARLAK

Kaynak: (Parlak, 2018).

Ek 2: Litvanya'nın Avrupa İle Bütünleşme Sürecinin Aşamaları

AVRUPA BİRLİĞİ
Eylül 1990'da, Avrupa Parlamentosu heyeti ilk kez Litvanya'yı ziyaret etmiştir.
27 Ağustos 1991'de AT ile Litvanya arasında resmi ilişkiler başlamıştır.
12 Haziran 1995'te Litvanya ile AB arasında Ortaklık Anlaşması imzalandı.
8 Aralık 1995'te Litvanya Cumhuriyeti Hükümeti AB üyeliği için resmi başvuruda bulundu.
20 Haziran 1996'da AB Ortaklık Anlaşması onaylandı ve 1 Şubat 1998'de yürürlüğe girdi.
1999 Aralık ayında Helsinki Zirvesi'nde Litvanya'nın katılım müzakerelerinin başlatılmasına karar verilmiştir.
15 Şubat 2000'de Birlik ve Litvanya arasında resmi müzakereler başlamıştır
16 Nisan 2003'te Litvanya Katılım Anlaşmasını imzalamıştır.
1 Mayıs 2004'te Katılım Anlaşması yürürlüğe girmiştir.
2013'te AB Dönem Başkanlığı'nı Litvanya yürütmüştür.
NATO
Kasım 1990'da NATO ve Litvanya arasında resmi diplomatik ilişkiler başlamadan önce Brüksel'de Baltık Bilgi Bürosu kurulmuştur.
31 Mayıs 1991'de Litvanya Heyeti NATO karargahına resmi olmayan bir ziyarette bulundu.
20 Aralık 1991 Litvanya, Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'ne katıldı.
4 Ocak 1994 Litvanya Cumhurbaşkanı NATO'ya üye olmak için bir mektup göndermiştir.
27 Ocak 199'te Litvanya Barış İçin Ortaklık Programına dahil olmuştur.
1 Ağustos 1997'de NATO için Litvanya Misyonu kuruldu.
23-25 Nisan 1999 Litvanya'nın NATO'ya katılması için üyelik eylem planı hazırlandı.
21 Kasım 2002 Prag'da Litvanya NATO'ya katılım müzakerelerini başlatmak için davet edildi.
26 Mart 2003 Washington Antlaşması protokolleri imzalandı ve 10 Mart 2004'te Litvanya Meclisi antlaşmayı onayladı.
29 Mart 2004'te Litvanya NATO üyesi oldu.
AVRUPA KONSEYİ
1990'ların başında Litvanya Avrupa Konseyi'ne dahil olma isteğini açıklamıştır.
18 Eylül 1991 Litvanya, Avrupa Konseyi çalışmalarına özel misafir olarak katılmıştır.
7 Mayıs 1992'de Litvanya, Avrupa Komisyonu'nun Avrupa Kültür Konvansiyonu'na özel misafir olarak katılmıştır.
11 Mayıs 1993'te Avrupa Konseyi Anlaşması imzalandı.
14 Mayıs 1993'te Litvanya Avrupa Konseyine üye oldu.
Litvanya'nın Avrupa Konseyinde 4 üye bulundurma hakkı vardır.
Kasım 2001'den Mart 2002'ye kadar Litvanya Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne başkanlık etmiştir.

Kaynak: (Litvanya Dışişleri Bakanlığı, 2014c ve 2014a).

ÖZGEÇMİŞ

Suheyla Yılmaz 14 Mayıs 1991 Ardahan'da doğmuştur. İlk ve Ortaöğrenimini sırasıyla Balıkesir, Tunceli ve Ankara'da bitirmiştir. 2005 yılında Hürriyet Anadolu Lisesi'nde başladığı lise eğitimini 2009 yılında Alparslan Anadolu Lisesi'nde tamamlamıştır. 2013 yılında Gazi Üniversite Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. 2013 yılında İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans eğitimine başlamıştır. 2017 yılından itibaren Sosyal Güvenlik Kurumunda uzman yardımcısı olarak çalışmaktadır.